

TAMPEREEN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta
Taideaineiden laitos

SILLANPÄÄ, PAULIINA: Idealismia vai vakavasti otettava vaihtoehto?
Suomen Attac ry:n julkisuuskuvan tarkastelua.

Pro gradu -tutkielma, 107 s. + 7 s. liitteitä

Mediakulttuuri
Maaliskuu 2004

Tutkielman aiheena on globalisaatiokriittisen kansalaisjärjestö Attac ry:n julkisuuskuva liikkeen Suomeen perustamisen aikoihin. Kyseessä on niin sanottu uusi kansalaisliike, joka käyttää mediajulkisuutta yhtenä toimintamuotonaan. Julkisuus tekee järjestön asiaa näkyväksi ja antaa mahdollisuuden käydä keskustelua järjestölle keskeisistä asioista. Globalisaatiokriittinen toiminta on tullut suuren yleisön tietoon nimenomaan median kautta: uutiskuvia Seattlessa vuonna 1999 huippukokouksen aikana puhjenneista mellakoista levitettiin ympäri maailmaa.

Attac pyrkii kuitenkin eroon perinteisestä globalisaatiokriitikon leimasta. Liikkeen tavoitteena on herättää yhteiskunnallista keskustelua globalisoitumisen hallintakeinoista ja poliittisten päätösten perustana olevista arvoista. Attac haastaa vallitsevan kapitalistisen maailmankuvan mukaisia arvoja ja peräänkuuluttaa ”toisenlaista maailmaa”. Tästä syystä tarkastelen Attacin julkisuuskuvaa sen kautta, kuinka järjestöä representoidaan, ovatko representaatiot ideologisia ja tuleeko aineistossa esiin arvostirioita. Aineistona on touko-kesäkuussa 2001 ilmestyneistä *Helsingin Sanomista*, *Kauppalehdestä*, *Lapin Kansasta* ja *Iltasanomien* verkkolehden keskustelupalstalta kerättyjä juttuja. Tarkastelen myös Attacin omaa tiedotusmateriaalia järjestön kotisivujen ja lehdistötiedotteiden kautta.

Aineiston analyysissä käytän pääosin hyväkseni Norman Faircloughin kriittistä diskurssianalyysia. Määritän aineistossa usein toistuvat puhetavat kolmeksi käytetyimmäksi diskurssiksi, joiden pohjalta muodostan käsityksen Suomen Attacin julkisuuskuvasta liikkeen perustamisen aikoihin. Keskeisiä käsitteitä tutkielmassa diskurssin lisäksi ovat representaatio ja ideologia. Attac on osa maailmanlaajuisista toimijaverkkoa, mihin paneudun globalisoitumisen käsitteen sekä kansalaisjärjestöjen ja median suhteen tarkastelun avulla.

Attac on mielenkiintoinen toimija mediassa, sillä se kuuluu osin eliittijulkisuuteen jäsenistönsä perusteella, mutta toisaalta se haastaa valtamedian ”totuuksia” vastajulkisuudessa toimijan tapaan. Sillä on myös omaa julkaisutoimintaa, joten se on myös osa vaihtoehtojulkisuutta. Tutkielmassa Attac edustaa kuitenkin vasta- ja vaihtoehtojulkisuutta, kun taas aineisto koostuu eliitti-, valta- ja populaarijulkisuuden foorumeista.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Lähtökohdat ja näkökulmia tutkimuskohteeseen	2
1.2 Tutkielman aineisto	7
1.3 Tutkimusongelmat, välineet ja tutkimuksen kulku	10
2 TUTKIMUKSEN POHJAKSI	13
2.1 Kuvauksen politiikasta politiikan kuvaukseen	13
2.2 Analyysin työvälineitä	15
2.2.1 Representaatio ja ideologia	15
2.2.2 Retoriset keinot	19
2.2.3 Diskurssianalyysistä	25
3 KANSALAI SJÄRJESTÖT GLOBALISOITUVASSA MAAILMASSA	31
3.1 Mitä globalisoitumisella tarkoitetaan?	31
3.2 Globalisoitumisen kritiikistä	36
3.2.1 Muutoksia kansalaisliikhehdinnässä	36
3.2.2 Attac – leimallisesti globaali järjestö	39
4 ATTAC JA MEDIAJULKISUUS – TIEDOTUSSTRATEGIASTA MEDIASYMBOLI IHI N	44
4.1 Tiedotusstrategialla julkisuuteen	44
4.2 Attac julkisuudessa	46
4.3 Tiedon demokratisoituminen ja kansalaisjärjestöt	50
4.3.1 Kansalaisjärjestöt median verkossa	51
4.3.2 Median välittämät symbolit	54
5 VASTAHEGEMONISET ÄÄNET JULKISUUDESSA	57
5.1 Aineisto suurennuslasin alla	57
5.2 Mediakohua Attacin ympärillä	64
5.2.1 Kansalaisten keskustelua mielipidepalstoilla?	65
5.2.2 Tiedotteesta uutiseksi	67
5.3 Yhteenvetoa	70
6 REPRESENTAATION POLITIIKKAA	72
6.1 Puhe Attacista	72
6.2 Mediajulkisuudessa vaikuttamista ja arvokasta keskustelua	83
7 IDEALISMIA VAI VAKAVASTI OTETTAVA VAIHTOEHTO?	91
7.1 Aineiston anti pähkinänkuoressa	91
7.2 Attacin julkisuuskuva – kolme puhetapaa	93
7.3 Representaatiot aikansa kuvana	98
8 LOPPUSANAT	101
LÄHTEET	103
LIITTEET	108

1 JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastelen globalisaatiokriittisen Suomen Attac ry:n julkisuuskuvaa aineistoni lehtijuttujen ja verkkolehden keskustelupalstan pohjalta. Tutkimuskohteeni on osa moniulotteista globalisoitumiskeskustelua, jossa kysymykset taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä lienevät eniten keskustelun aiheina. Näiden kysymysten ratkaisemiseksi vaaditaan moraalista pohdintaa, jonka avulla on määriteltävä poliittisten valintojen perustana olevat arvot ja normit. Keskustelussa on otettava huomioon esimerkiksi käsitykset vapaudesta, ihmisyydestä sekä moraalisesti hyvästä ja oikeasta. Pidän tutkielmani lähtökohtana sitä, että Attac pyrkii kyseenalaistamaan sellaisia talouden valtaan perustuvia arvoja ja maailmankuvaa, jotka ovat vallitsevan kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän perustaa. Niinpä tutkimalla Attacista tuotettuja representaatioita katson voivani tarkastella sitä, millaisia arvoja ja normeja yhteiskunnassamme pidetään luonnollisina ja oikeina.

Aineistonani on lehtijuttuja *Helsingin Sanomista*, *Lapin Kansasta* ja *Kauppalehdestä* sekä *Iltasanomien* verkkolehden kolme Attacia koskevaa keskustelua¹. Attacin omaa retoriikkaa tarkastelen jonkin verran mm. lehtitiedotteiden ja järjestön kotisivujen materiaalin kautta².

---

¹ Keskustelut ovat vielä toistaiseksi nähtävissä osoitteessa <http://www.iltasanomat.fi/arkisto/keskusteluhakutulos.asp?hakutapa=keskustelu&hakusana=attac&skip=0&sivu=0>. Keskustelut on haettu sanalla 'attac'.

² www.attac.kaapeli.fi

1.1 Lähtökohdat ja näkökulmia tutkimuskohteeseen

Attac on globaalia talousjärjestelmää kritisoiva kansainvälinen kansalaisjärjestö, joka perustettiin Suomeen toukokuussa 2001. Järjestö oli eri medioissa esillä usean viikon ajan jo ennen perustamistaan ja myös muutama viikko sen jälkeen, kunnes kohu vähitellen vaimeni. Attac edustaa uutta globalisaatiokriittistä kansalaisliikettä, jollaisena sen yhteiskunnallinen vaikutusvalta on sidoksissa median siitä tuottamaan julkisuuskuvaan. Globalisaatiokritiikki tuli laajalti mediayleisön tietoon Seattlen vuoden 1999 huippukokouksen aikaisten mellakoiden uutisoinnin kautta, joten mediailmiönä globalisaatiokritiikki on melko nuori. Mielenosoitukset ovat riistäytyneet väkivaltaisiksi useaan kertaan eri puolilla maailmaa myös Seattlen jälkeen, joten mielikuva riehuvasta, anarkistisesta porukasta on vahva. Uutiskuvat mellakoista ovatkin lyöneet leimansa koko globalisaatiokriittiseen liikehdintään.

Mielenosoittajat vastustavat mm. Maailmanpankki WTO:n ja Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n vaikutusvaltaa yli valtioiden hallitusten sekä vaativat ihmisille lisää demokraattisia mahdollisuuksia vaikuttaa taloudellisten ja poliittisten huippujohtajien päätöksiin. Mellakoista huolimatta suurin osa mielenosoittajista kokoontuu huippukokousten liepeille ilmaisemaan mielipiteensä rauhallisesti. Myös yhteiskunnallisen satiirin käyttö esimerkiksi pukeutumisen avulla on tyypillistä. Mellakoilla ja konflikteilla on kuitenkin suurempi uutisarvo kuin rauhanomaisella toiminnalla. Toisaalta valtakulttuurin talouteen perustuvia arvoja palvelee myös se, että valtamediassa nostetaan pääosin esiin vain pienen porukan provosoimat järjestyshäiriöt. Kun maailmantalouteen kohdistuvan kritiikin syyt ja ajatukset mielenosoitusten takana jätetään kertomatta, mielenosoittajat representoidaan päämäärättömiksi riehujiksi.

Median vaikutuksia ihmisiin on tutkittu paljon. Vaikka suorista vaikutuksista ollaan monta mieltä, on epätodennäköistä, ettei medialla ja sen tuottamilla representaatioilla olisi mitään vaikutusta ihmisten maailmankuviin ja käsityksiin asioista. Niinpä on perusteltua väittää, että globalisaatiokritikoiden julkisuuskuva vaikuttaa ihmisten käsityksiin globalisaatio-

kriittisistä kansalaisjärjestöistä samoin kuin järjestöjen imagoon ja sitä kautta niiden mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnassa.

Esimerkiksi aineistoni *Iltasanomien* keskustelupalstalla Attacin kaltaisia valtakulttuuria haastavia voimia pidettiin usein yhteiskuntarauhaa järkyttävinä. Vaikka Attac on rauhanomainen järjestö, tämä huoli on ymmärrettävää: kohdistuuhan järjestön kritiikki nimenomaan vallitsevan järjestelmän perustaan ja talouden mahtia korostavaan arvopohjaan. Myös muutos, jota Attac talouselämään ajaa, tuntui muutaman keskustelupalstalle kirjoittaneen mielestä pelottavalta. Raymond Williamsin (1988, 130–131) mukaan yhteiskunnassa tarvitaan aina vastavoimia osoittamaan järjestelmän epäkohtia, tuomaan esiin ihmisten intressejä ja uudistamaan kulttuuria, mutta – sinänsä ristiriitaisesti – vallitsevan kulttuurin tehtävänä on kuitenkin vaimentaa nämä äänet tai esittää ne sille itselleen suotuisassa valossa. Niinpä suomalainen yhteiskunta ei olisi mahdollinen sellaisena kuin sen tunnemme, jos kaikki vastaäännet otettaisiin huomioon yhtäläisesti.

Kamppailu merkitysten ja vallitsevien arvojen määrittelyvallasta on jatkuvaa vastakkaisten voimien köydenvetoa. Historialliset tilanteet ovat luoneet tarpeita kansalaistoiminnalle, ja erilaisilla liikkeillä onkin suuri merkitys historiankirjoituksessa Suomessa ja muualla. Esimerkiksi ilman työväenliikettä, naisasiainliikettä, ympäristöjärjestöjä tai kansallisliikkeitä kulttuurimme olisivat varsin erilaisia kuin nykyään. Kun tutkielmassani tarkastelen Attac ry:n vastaanottoa lehtien palstoilla, pohdin sen valossa, näyttääkö järjestö olevan jälleen uusi yhteiskuntaa muuttava kansalaisliike.

Suomen Attacin perustamiseen liittyi monta mielenkiintoista keskustelua herättänyttä seikkaa, joista yksi on juuri järjestön ristiriitainen julkisuuskuva. Esimerkiksi toimittaja Juha Ristamäki kirjoittaa *Helsingin Sanomien* jutussaan (HS 5.5.2001a):

Attacilla on kahdet kasvot. Jäsenistön johto koostuu älymystöstä, poliitikoista ja ammattiyhdistysaktiiveista. Katutasolla järjestön lippua heiluttavat nuoret militantit, jotka eivät pelkää iskeä yhteen poliisien kanssa.

Mielenkiintoa mediassa herätti myös Attacin kannattama valuutansiirtovero, joka tunnetaan myös ideoijansa, Nobel-palkitun ekonomistin James Tobinin mukaan Tobinin

verona. Vero pyrkii hillitsemään valuuttakeinottelua, ja Attacin mukaan sen tuomilla tuloilla voitaisiin parantaa globalisoitumisen epäkohtia, kuten vähentää rakenteellista köyhyttä³. Keskustelu sekä verosta että globalisoitumisen vaikutuksista oli liikkeen perustamisen aikoihin julkisuudessa vilkasta. Tunneperäisiä kommentteja nostatti myös usean kansanedustajan liittyminen järjestön riveihin, vaikka monet omien sanojensa mukaan eivät olleet edes täysin varmoja liikkeen periaatteista. Vaikka Attac jossain mielessä on – tai oli perustamisensa aikoihin – muoti-ilmiö, sen keskeiset ajatukset näyttävät saaneen liikkeelle monia vanhoja kansalaisaktivisteja, akateemikkoja ja nuoria rivikansalaisia kautta maailman. Vallitsevaa järjestelmää vastaan kapinoiminen ei enää ole vain vihaisten nuorten juttu, vaan jäsenpohjan mukaan jokin Attacissa näyttää koskettaneen hyvin laaja-alaista yleisöä. Attacin suosion syy saattaa olla vain ajan trendien seuraaminen, mutta yhtä lailla kyse voi olla vastakulttuuristen maailmankuvien ja arvojen noususta.

Attac on herättänyt mediakohua muissakin maissa, joissa liike toimii. Julkisuudessa on puitu järjestön tarkoitusperä ja kritisoitu sitä, jos myös puolustettu. Aineistoani lukiessa pistää silmään, että Attacista näytti tulleen yleisnimitys paitsi kansalaisaktivismille myös anarkismille. Attac ei kuitenkaan ole anarkistinen järjestö, vaan se pyrkii pikemminkin lisäämään ihmisten tietoisuutta globaalien järjestelmien toimimisesta opintopiirien ja julkisen keskustelun kautta. Eduskunnan Attac-ryhmän puheenjohtaja Susanna Rahkoselta kysyttiin *Helsingin Sanomien* haastattelussa 5.5.2001(b) mitä muuta Attac on saanut aikaan kuin paljon meteliä ja julkisuutta. ”Se on jo arvokasta sinänsä, että saadaan oikeat asiat keskusteluun”, vastasi Rahkonen.

Vastauksellaan Rahkonen osoitti kansalaisjärjestöjen ja median välisen suhteen tasapainopisteen: paitsi että asioista on voitava keskustella, keskusteltavien asioiden on oltava ”oikeita”. Attacin näkökulmasta oikeita asioita ovat esim. keskustelu yhteiskunnallisista arvoista, liikkeen ideasta tai hallitsemattoman globalisoitumisen

---

³ Attac ry. käyttää kotisivuillaan puheeseen vakiintunutta termiä globalisaatio. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus suosittelee kuitenkin käytettäväksi ilmiön prosessiluonnetta painottavaa termiä *globalisoituminen*. Sana *globalisaatio* esittää kyseessä olevan luonnonlain tapaisen vääjäämättömän lopputuleman, minkä takia on mielenkiintoista, että Attac käyttää tätä termiä. Tässä tutkielmassa käytän termin *globalisoituminen* rinnalla sanaa *globalisaatiokriitikko*, sillä kriitikot itse käyttävät tätä ilmausta.

vaikutuksista ja sen sääntelykeinoista. Tasapainoilu median kanssa voi keikahtaa myös nurin, jos kansalaiset tai kansalaisjärjestö itse eivät saa ääntään kuuluviin, jos keskustelua käydään väärillä nimillä asioiden vierestä, tai jos järjestön julkisuuskuva muodostuu mediassa kielteiseksi. Kansalaisjärjestöjen ja median suhdetta käsittelem tarkemmin luvussa 4.

Tutkielmani lähtökohtana on siis oletus, että mediarepresentaatiot Attacin globalisoitumista kritisoivasta toiminnasta perustuvat yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin. Järjestön julkisuuskuvan kannalta ei niinkään ole merkitystä sillä, ovatko nuo arvot ja niihin pohjaavat valinnat esitystavoissa tiedostettuja vai tottumuksen sanelemia. Oleellista on, että yhdessä ne uusintavat ja tuottavat kuvaa ideologiasta ja mahdollisuuksista vaikuttaa siihen. Arvoristiriitojen ohessa pohdinkin tutkielmassani, mitä vaikutuksia median tuottamalla kuvalla voi olla kansalaisjärjestöjen toimintaan. Tavat ja kanavat, joiden avulla järjestöt pääsevät mediajulkisuuteen, ja rutiinit, joiden mukaan media-alan ammattilaiset toimivat, vaikuttavat median representaatioihin järjestöistä ja sitä myötä niiden julkisuuskuvan muodostumiseen.⁴ Eri julkisuuksista yhteiskunnallisesti kaikkein vaikutusvaltaisim eliittijulkisuus on perinteisesti pitkälti suljettu vastakulttuurin ääniltä, minkä vuoksi järjestön itsestään antama kuva ei välttämättä pääse eliittijulkisuudessa näkyviin⁵.

Ilman valtamedian huomiota kansalaisliike jää kuitenkin helposti vain pienen piirin asiaksi: julkisuus tekee liikettä, sen asiaa ja toimintaperiaatteita tunnetuksi ja sitä kautta vaikuttaa suoraan sen kannattajalukuihin ja vaikutusvalttaan yhteiskunnassa tai maailmanlaajuisesti. Riippuvuussuhde on kuitenkin molemminpuolinen: yksi median tehtävistä on tukea kansalaisjärjestöjen edustamaa osallistuvaa demokratiaa – muodostaahan media kansalaisten keskustelufoorumin ja väylän saada ihmisten mielipiteet päättäjien tietoisuuteen.

---

⁴ Ks. Sirkka, Minna 2001

⁵ Eliittijulkisuus on valtajulkisuuden osa. Sen toimijat kuuluvat yleensä poliittiseen tai taloudelliseen eliittiin ja sen piirissä määritellään, mitkä asiat ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä.

Perinteisesti eliittijulkisuuden ja vastajulkisuuden välillä on leveä kuilu. Attac on tästä kuitenkin poikkeus, sillä vaikka järjestö haastaa valtakulttuurin arvoja vastajulkisuudessa toimijan tapaan, se on kuitenkin osa myös eliittijulkisuutta poliitikkojen ja akateemikkojen jäsenyyden vuoksi. Hannu Niemisen mukaan (2000, 208) eliittijulkisuus on sitoutunut entistä selkeämmin talousmaailman intresseihin ja kansainvälisten järjestöjen (kuten valuuttarahasto IMF:n) tavoitteisiin ja arvoihin. Näin siis eliittijulkisuuden, aineistossani *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalehden*, intressit ja tehtävä yhteiskunnallisten ilmiöiden määrittäjänä sanelevat ”mahdollisten” representaatioiden rajat.⁶ Tarkastelen tutkimuksessani rikotaanko eliittijulkisuuden lehtikirjoituksissa noita rajoja eli otetaanko niissä annettuina yhteiskunnassa vallitsevat kapitalistisen maailmankuvan periaatteet, vai onko niitä lupa kyseenalaistaa. Norman Faircloughin (1997, 66) mukaan

[t]iedotustutkimuksessa on aina kysymys representaatioiden arvioinnista ja vertailusta, sen punnitsemisesta, mitä niihin sisältyy ja mitä jää niiden ulkopuolelle, mitä asetetaan ensi-, mitä toissijaiseksi, mistä ne ovat peräisin sekä mitkä tekijät ja intressit vaikuttavat niiden muotoiluun ja esitystapoihin [--].

Attaciin liittyy siis monia ristiriitaisia ja mielenkiintoisia piirteitä, joiden takia juuri se on oiva tutkimuskohde pohdittaessa yhteiskunnassa esiin pääseviä arvoja ja median vaikutusta kansalaisjärjestöjen toimintaan. Attac on antoisa tutkimuskohde myös siksi, että järjestöllä itsellään on ”ajatus julkisuudesta yhtenä toimintamuotona eikä pelkästään ’oikeasta’ toiminnasta tiedottamisena.”⁷ Tutkin aineistoani siis Attacin näkökulmasta: millaisena aineistoni mediajulkisuus näyttää järjestön kannalta. Kiinnostukseni Attacin tutkimiseen kumpuaa esille tuomistani seikoista. Tutkielman lukemista auttaneet tiedot, että itse en ole järjestön jäsen, vaikka olenkin joistain sen ajamista asioista samaa mieltä ja suhtaudun globalisoitumiseksi nimettyyn prosessiin varauksellisesti. Kansalaistoiminnan kenttä ei kuitenkaan ole minulle täysin vieras, sillä olen työskennellyt kansalaisjärjestöissä sekä Suomessa että ulkomailla.

---

⁶ Julkisuuksista lisää luvussa 4.

⁷ Lainausta on peräisin Attacin työryhmän sisäisestä sähköpostinvaihdosta, jota olen saanut käyttöni tutkielmaani varten. Siteeratut ihmiset eivät sähköposteja kirjoittaessaan tienneet päätyvänsä tutkimusaineistoon, minkä vuoksi en käytä yksittäisten henkilöiden nimiä vaan yleisempiä ilmauksia, kuten ”mediaryhmä”.

1.2 Tutkielman aineisto

Päästäkseni tarkastelemaan sitä, minkälaista kohua ja keskustelua Suomen Attac perustamisensa aikoihin herätti, olen valinnut aineistooni *Helsingin Sanomilta*, *Lapin Kansalta* ja *Kaupparehdeltä* kaikki touko–kesäkuussa 2001 ilmestyneet lehtitekstit, joissa Attac mainitaan⁸. Olen ottanut aineistooni mukaan myös *Iltasanomien* verkkolehden kolme keskustelua, joissa kansalaiset ovat yleensä nimimerkin suojissa ilmaisseet kantansa Attacista tai siihen liittyvistä asioista. Tämä edustaa aineistossani populaarijulkisuutta ja yleisönosastojulkisuuden yhtä muotoa, kun taas *Helsingin Sanomat* ja *Kaupparehti* ovat, kuten sanottu, eliittijulkisuuden piiriin kuuluvia lehtiä. *Lapin Kansa* on tyypillinen valtajulkisuuden lehti. Lisää kiinnostavuutta aineiston tarkasteluun tuo se, että maakuntalehtien tapaan *Lapin Kansa* on ostanut kymmenen aineistooni kuuluvasta 16 jutusta Suomen Tietotoimistolta. STT on ”maan johtavien viestinten omistama riippumaton kansallinen uutistoimisto”⁹, joka luetaan kuuluvaksi eliittijulkisuuteen. Tässä tapauksessa yhtenä eliittijulkisuuden foorumina on siis tyypillinen maakuntalehti. Vaihtoehtojulkisuutta aineistossani edustaa Attacin omaa kantaa esiintuovat järjestön kotisivut internetissä¹⁰.

Puhuessani mediasta ja julkisuuskuvasta tarkoitan siis pääosin tutkimuksen kohteena olevaa valtajulkisuuden sähköistä mediaa ja lehdistöä. Attacin kotisivuillaan itsestään tuottama julkisuuskuva on myös mediavälitteistä, joten selvyuden vuoksi erotan nämä julkisuuskuvan eri puolet toisistaan varsinaisena tutkimuskohteena olevan valtajulkisuuden ja vastajulkisuuden tuottamaksi kuvaksi. Tutkimuskohteen aikavälin 1.5.–30.6.2001 olen valinnut Suomen Attacin perustamisajankohdan mukaan siten, että aineistossa on mukana juttuja sekä ennen liikkeen perustamista että jokunen viikko sen jälkeen. Aikajänne kattaa myös Göteborgin huippukokouksen aikana puhjenneet mellakat.

---

⁸ Kirjoitukset haettiin lehtien omilla hakukoneilla arkistoista sanalla “attac”.

⁹ www.stt.fi

¹⁰ www.attac.kaapeli.fi

Iltasanomien verkkofoorumilla keskustelua käytiin jokaisen pääotsikon alla useana päivänä. Keskusteluun *Tarvitaanko Attac-järjestöä?* (21.5.–30.5.2001) tuli 62 viestiä. Kysymykseen *Onko päättäjän sopivaa kuulua Attaciin?* (14.6.–24.6.2001) vastattiin 119 kertaa ja keskustelunavaukseen otsikolla *Göteborgin mellakat kuohuttavat* (16.6.–26.6.2001) kirjoitettiin 280 kommenttia. Kaikissa yksittäisissä kirjoituksissa ei mainittu Attacia, mutta olen kuitenkin ottanut ne kaikki aineistooni mukaan, koska keskustelujen teemat koskevat järjestöä.

Tutkimuskohteita valitessani pyrin kokoamaan otoksen, jossa eri näkökulmat tulisivat kattavasti esiin. *Helsingin Sanomat* valitsin tutkimuskohteekseni pääosin sen suuren levikin takia. Pääkaupunkiseudun lehtenä se on myös maantieteellisesti lähellä valtakunnallisen Attacin toimipistettä ja eduskunnan Attac-ryhmää, jolloin sen voi olettaa kertovan järjestön asioista enemmän – ja kenties kriittisemmin – kuin maakuntalehdet. Vertailun vuoksi valitsin toiseksi tutkimuskohteekseni Rovaniemellä ilmestyvän *Lapin Kansan*, jonka päälevikkialue on koko Lapin lääni. Ajatukseni oli, että *Lapin Kansan* Attac-kirjoitukset ehkä painottuisivat enemmän järjestön paikalliseen toimintaan kuin esimerkiksi poliitikkojen Attac-jäsenyyteen. *Kauppalehden* valitsin tutkimuskohteekseni, koska talouteen keskittyvänä lehtenä se saattaisi kommentoida maailmantaloutta kritisoivan Attacin esittämiä ajatuksia joko hyvin kriittisesti tai päinvastoin puoltaen. *Iltasanomien* verkkolehden keskustelut otin tutkimuskohteekseni, jotta myös kansalaisten ääni tulisi mahdollisimman hyvin otokseen mukaan. Aineistoa valitessani tutkailin myös monia muita lehtiä, kuten *Aamulehteä*, *Ydintä*, *Voimaa* ja *Suomen kuvalehteä*. Niiden anti ei kuitenkaan osoittautunut yhtä hedelmälliseksi ja kattavaksi kuin niiden, jotka lopulta valitsin, sillä Attacin esiintyminen kirjoituksissa oli joko satunnaista, järjestön kotisivujen retoriikkaa toistavaa tai samantyylistä kuin esimerkiksi *Helsingin Sanomissa*.

Median käsitteen alle voi lukea lähes mitä tahansa, mikä välittää merkityksiä. Niinpä median luomaan julkisuuskuvaan vaikuttavat lehtien ja internetin lisäksi myös mm. televisio, radio, kirjat, elokuvat ja esimerkiksi katuvarsimainokset. Visuaalisuus ja toiminnan näyttäminen ovat tehokkaita mielikuvien luoja, minkä vuoksi television tai elokuvan voisi ajatella olevan kansalaisjärjestölle hyvä vaikuttamiskeino ja

julkisuuskuvan muokkaaja (Fairclough 1997, 56). Julkisuuskuvaan toiminnan näyttäminen varmasti vaikuttaakin, sillä esimerkiksi tv-uutisten kuvanauha mellakkapoliisin taltuttamista ihmisistä antaa globalisaatiokriitikoiden toiminnasta yksinkertaistetun väkivaltaisen kuvan. Attacilla ja monella muullakaan kansalaisjärjestöllä ei kuitenkaan ole resursseja tuottaa itse videomateriaalia, jossa muunlaista toimintaa tuotaisiin esiin. Sanomalehtien yleisönosastoilla tai verkkolehden keskustelupalstalla on kansalaisen, eli potentiaalisen Attacin jäsenen tai sen kritisoijan, helpompi saada äänensä kuuluviin kuin televisiossa.

Vaikka julkisuuskuva muodostuukin monen median kautta, se millainen mielikuva median tuottaman materiaalin pohjalta Attacista syntyy, tulee nähdäkseni esimerkiksi televisiota paremmin esiin lehdissä ja internetissä. Tutkimuskohteissani nimittäin viljellään intertekstuaalisia viittauksia muihin medioihin, mitä kautta saan käsityksen esimerkiksi television tuottamasta julkisuuskuvasta. Aineistostani voi lukea esiin sekä lehdistön tuottamaa julkisuuskuvaa että mm. *Iltasanomien* foorumin kautta kansalaisten itsensä tuottamaa kuvaa ja käsityksiä Attacista. Vaikka eliittijulkisuudessa pitkälti määritellään yhteiskunnassa käytävän keskustelun suunta, myös kansalaisten, mahdollisten Attacin jäsenten tai vastustajien, mielikuvat ovat järjestön kannalta tärkeitä.

Tutkielmassani luon silmäyksen touko–kesäkuun 2001 YLE:n radio- ja televisio-ohjelmistoon, mutta pro gradun asettamien raamien vuoksi jätän ohjelmat tarkemmin analysoimatta. Attacilla on internetissä oma keskustelupalsta Attac-foorum¹¹. Sen aineisto olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde, mutta olen kuitenkin rajannut sen laajuutensa vuoksi tästä tutkielmasta ulos ja keskityn vain Attacin kotisivujen viralliseen tiedotusmateriaaliin. Järjestön tiedotusta tutkiakseni olen saanut käyttööni myös Attacin lehdistötiedotteet ja järjestön mediaryhmän sisäisiä sähköposteja tammi–kesäkuulta 2001. Analysoitava aineistoni kattaa siis vain kirjoitettua tekstiä ja muutamia pysäytettyjä kuvia lehdistä ja internetistä. Olen rajannut myös kirjoitusten lay outin pois tutkimuskohteestani, sillä vaikka sivujen asettelu epäilemättä tuottaa merkityksiä, se laajentaisi tutkimustani visuaalisten järjestysten tarkastelun puolelle.

---

¹¹ Keskustelupalsta löytyy osoitteesta forum.attac.kaapeli.fi.

1.3 Tutkimusongelmat, välineet ja tutkimuksen kulku

Edellisissä luvuissa sanotun pohjalta tiivistän, että tutkin aineistostani 1) miten teksteissä rakennetaan uuden kansalaisjärjestön, Attacin, julkisuuskuvaa, 2) minkälaisia yhteiskunnallisia arvoja ja normeja tuo julkisuuskuva ilmentää sekä 3) mitä mahdollisia seurauksia teksteissä tehdyillä valinnoilla on järjestön toiminnan kannalta. Tutkimuskysymyksiä on useita, mutta oikeastaan ne ovat saman, valtamedian ja Attacin suhdetta pohtivan ongelman eri puolia. Aihe on hyvin moniulotteinen, minkä vuoksi tutkimusongelmani jakaantuvat vielä useisiin miksi?-kysymyksiin. Nähdäkseni tekstejä analysoimalla voi nimittäin pohtia myös aikalaiskulttuuria ja teksteissä tehtyjen valintojen syitä – sitä, mistä representaatiot kertovat aikansa kuvina.

Järjestön julkisuuskuvan kannalta oleellista on mm. se, esitetäänkö attacilaiset yhteiskunnallisesti aktiivisina, vastuullisina toimijoina, ja onko heillä lehtiteksteissä sananvaltaa puhuttaessa järjestön ajamista asioista. Entä millaisesta toiminnasta on kyse: ovatko attacilaiset riehujia, keskustelijoita, puuhastelijoita vai kenties jotain muuta? Oleellisia kysymyksiä ovat myös, millaisiin asioihin Attac liitetään, missä yhteydessä järjestö mainitaan ja miten järjestöä luonnehditaan. Vastauksia näihin kysymyksiin etsin **diskurssianalyttisen** lähestymistavan kautta. En kuitenkaan lähde määrittelemään diskursseja jokaisesta esimerkkitekstistä erikseen, vaan tuotan aineistosta tiettyjä usein toistuvia diskursseja kokonaiskuvan pohjalta. Vaikka mielikuva järjestöstä saattaakin yksittäisen ihmisen kohdalla syntyä hyvin pienestä, varsinainen aineistoni antama julkisuuskuva muodostuu kuitenkin vasta kokonaisuudesta.

Osana analyysiä etsin teksteistä myös retorisia keinoja, joilla lukija vakuutetaan asian tärkeydestä, totuudellisuudesta tai turhuudesta. Oleellista tässä on se, millaisessa suhteessa Attacin kotisivuillaan käyttämä oma retoriikka on sanomalehtien ”viralliseen” julkiseen sanaan ja toisaalta kansalaisten internetin keskustelupalstalla käyttämiin sanakäänteisiin. Mitkä elementit Attacin tiedottamisesta ovat lyöneet läpi valtamediassa ja mitä kansalaiset ovat omaksuneet toisaalta järjestöltä itseltään ja toisaalta sanomalehtien tuottamasta

kuvasta? Peruslähtökohtani on, että järjestön tiedottajan ja lehden toimittajan tehtävät ovat jännitteisessä suhteessa toisiinsa, sillä oman järjestönsä etuja ajava tiedottaja ei ehkä toimittajan mielestä ole kaikkein luotettavin lähde. Toimittaja puolestaan on tiedottajalle se henkilö, jonka mielipiteeseen ainakin olisi hyvä vaikuttaa.

Sekä Attac liikkeenä että kansalaistoiminnan suhde mediaan tuntuvat olevan pinnalla eri alojen tutkimuksissa. Esimerkiksi diskurssianalyysin avulla on aiemminkin tutkittu kansalaisjärjestötoimintaa ja sanomalehtien representaatioita, mutta tutkimus on pääosin keskittynyt erilaisten ympäristöliikkeiden tarkasteluun¹². Nimenomaan kansalaisjärjestöjen ja median suhdetta on käsitelty mm. Minna Sirkan tiedotusopin pro gradussa *Jipoilla julkisuuteen? Pohdintoja erilaisten kansalaisliikkeiden suhteesta mediaan* (2001). Sirkan tutkielma eroaa omastani aineistonsa, journalistisen lähtökohtansa ja kohteensa puolesta. Aivan vastikään valmistui tutkielma myös Attacista. Suvi Ervamaan (2003) sosiologian alan pro gradu *Anti-imperialismista vaihtoehtoiseen globalisaatioon. Vertaileva tutkimus TRICONT (1968-1973) ja Attac (2001-) liikkeistä Suomessa* käsittelee näitä kahta yhteiskunnallista liikettä maailmanjärjestelmän muutoksen ilmaisijoina. Vuoden 2003 sosiologipäivien työryhmistä yhdessä käsiteltiin yhteiskunnallisia liikkeitä ja globalisoitumista. Alustuksia pidettiin niin globalisaatiokriittisestä liikkeestä yleisesti kuin Attacista itsestäänkin. Myös mm. viestintäteknologiasta kansalaisjärjestötoiminnassa sekä järjestöjen roolista globaalissa kansalaiskeskustelussa viritettiin keskustelua.

Nämä esille ottamani esimerkit havainnollistavat ilmiön kytkentöjä eri yhteiskuntatieteisiin. Oma tutkimukseni voisi aiheensa puolesta olla esimerkiksi sosiologinen tai tiedotusopin alaan kuuluva, vaikka painotukset aineiston ja lähtökohdan valinnassa olisivat silloin kenties hieman toisenlaiset. Nimenomaan mediakulttuurin pro gradun tutkielmastani tekee laaja-alainen mediavälitteisten kulttuuristen käytänteiden pohdinta sekä useiden kulttuurintutkimuksellisten käsitteiden käyttö. Tutkielmani kulttuurintutkimuksellinen pääajatus on, että tietoyhteiskunnassa saamme rakennusaineita

---

¹² ks. Jäppinen, Anu 1999 ja Venesmäki, Elina 2002.

identiteettiämme, maailmankuvaamme, ajatuksiimme ja arvojamme varten pitkälti median välittämien tietojen ja mielikuvien kautta.¹³

Seuraavassa luvussa johdattelen lukijan kiinni tutkimusaiheeseeni esittelemällä metodologisen näkökulman aineistooni. Luvussa kolme esittelen kansalaistoimintaa ja Attacia yhteiskunnallisessa kontekstissaan osana globalisoituvaa maailmaa. Luvussa neljä päästään varsinaiseen aiheeseen. Otteita aineistosta pyrin kuljettamaan mukana heti alusta asti luodakseni kuvaa keskustelusta Attacin ympärillä. Keskeisin analyysiosio ovat kuitenkin luvut viisi ja kuusi. Seitsemännessä luvussa määrittelen aineiston kokonaiskuvan pohjalta muutamia keskeisiä diskursseja, vedän yhteen tekemääni analyysiä ja pohdin yhteiskunnallisia arvoja sekä representaatioita aikansa kuvana. Lopuksi vielä tiivistän, mihin tutkielmassa on tultu.

---

¹³ Mm. identiteettiin ja maailmankuvaan vaikuttavat tietenkin myös mm. perhe, kasvatus ja koulutus. Toisaalta nämä ovat myös tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten mediaa tulkitaan ja miten media meihin vaikuttaa.

2 TUTKIMUKSEN POHJAKSI

Tässä luvussa tuon esiin metodologisen näkökulman aiheeseeni ja selvennän tutkielman edetessä tarvitsemiani käsitteitä. Sitä ennen on kuitenkin syytä sanoa pari sanaa tutkimuksen poliittisuudesta.

2.1 Kuvauksen politiikasta politiikan kuvaukseen

Termi ´ideologia´ vie monen ajatukset väistämättä Karl Marxin teorioihin ja kapitalismikritiikkiin. Sanojen synnyttämille konnotaatioille ja historiallisille painolasteille ei tutkija juuri voi muuta kuin tunnustaa ne ja selvittää termin käytön omalta osaltaan. Marxilaisissa kapitalismiteorioissa painotetaan mm. luokkasuhteita, pääoman kerääntymistä hallitsevalle luokalle ja proletariaatin riistoa kapitalistien eduksi. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan käytä ´ideologiaa´ tässä marxilaisessa mielessä, vaan pyrin lukemaan teksteistä esiin yhteiskunnallisia arvoja, joiden pohjalta tai joita vastaan kapitalistisessa yhteiskunnassa toimitaan. Vastakarvaan lukemalla pyrin osoittamaan teksteistä mahdollisen ideologian, jonka puitteissa merkityksiä tuotetaan.

Käytän kapitalismikritiikkiä apuvälineenä tuottaessani teksteistä potentiaalisia arvostiriitoja kapitalismin ja sitä haastavien äänien välillä. Attac ei tosin sano olevansa nimenomaan kapitalismikriittinen järjestö, vaan se ”taistelee uusliberalististen aatteiden vaikutusta vastaan”¹⁴. Vasta- tai vaihtoehtojulkisuuden julkaisuissa näkee usein uusliberalismia kuvattavan termillä hyperkapitalismi, joten lienee perusteltua sanoa Attacin harrastavan kapitalismikritiikkiä. Yleisesti uusliberalismilla tarkoitetaan uskoa siihen, että antamalla talouden ja markkinoiden ohjata päätöksentekoa ja politiikkaa

---

¹⁴ www.attac.kaapeli.fi

päästään kaikkien kannalta parhaaseen lopputulokseen. Markkinat eivät kuitenkaan aina reagoi inhimilliseen kärsimyksen, mikä on keskeisin kritiikin syy. Uusliberalistisia aatteita seuraten rahasta tulee päämäärä sen sijaan, että sillä olisi välinearvo.

Markkinatalous, kapitalismi ja uusliberalismi ovat kaikki monimutkaisia käsitteitä, joiden sopivuudesta kuvaamaan suomalaista, tai länsimaista, nyky-yhteiskuntaa voidaan olla monta mieltä¹⁵. Puheeseen vakiintunut ajattelumalli lienee kuitenkin kutsua Suomea kapitalistiseksi yhteiskunnaksi. Suomi ei varmastikaan ole kapitalistisen tai uusliberalistisen politiikan kärkimaita, mutta etenkin globalisoitumista kritisoivat tahot näkevät kehityksen vievän Suomen politiikkaa ja suomalaista kulttuuria entistä enemmän talouden määräämään suuntaan. Kapitalististen yhteiskuntarakenteiden sanotaan korostavan mm. yksilön edun ja rahan keräämisen merkitystä solidaarisuuden ja yhteisön välittömän hyvinvoinnin kustannuksella. Arviotani kapitalististen arvojen valta-asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa tukee myös *Iltasanomien* keskustelufoorumilla useassa kommentissa esitetty mielipide siitä, että Attac edustaa vain pienen vähemmistön kantaa ja ”me tavalliset ihmiset haluamme juuri tätä rikastumista ja markkinataloutta” (nim. ”Niinkin voisi toimia” 20/119)¹⁶. Kapitalismikriittisellä tekstien tulkintatavalla tarkoitan siis kapitalististen arvojen ja maailmankuvien esiin lukemista.

Mediakulttuurin tutkijana en voi olla täysin kohteeni ulkopuolella, joten on syytä tehdä tunnustus: kun määrittelen tai luen teksteistä esiin arvoja ja diskursseja on kyse merkitysten tuottamisesta. Yleensä teksteissä tarjotaan vastaanottajalle ensisijaista tulkintahorisonttia, mutta vasta lukija, katselija tai kuulija tuottaa merkitykset ja tulkitsee tekstin haluamallaan tavalla. Niinpä aineistoni teksteissä arvoriistiriidat tai ideologiset representaatiot eivät ole teksteissä sellaisenaan vaan tutkijana tuotan ne. Tulkintani eivät välttämättä ole edes tarkoitettu ensisijaisiksi, sillä luen tekstejä vastakarvaan. Yhtä kaikki tuottamani analyysit ovat mahdollisia lukutapoja ja voivat tuoda esiin kielen

---

¹⁵ Esimerkiksi filosofi Eero Ojanen kyseenalaistaa teoksessaan *Hyvyyden yhteiskunta* sen, onko markkinatalous sopiva termi kuvaamaan suomalaista yhteiskuntaa.

¹⁶ Olen ottanut suorat lainaukset *Iltasanomien* keskustelupalstalta sellaisinaan, joten en ole korjannut kielioppi- tai kirjoitusvirheitä. Luku nimimerkin perässä viittaa kommentin numeroon keskustelupalstalla: /62 tarkoittaa kirjoituksen löytyvän *Onko päättäjän sopivaa kuulua Attaciin?* -otsikon alta. Vastaavasti /119 viittaa keskusteluun *Tarvitaanko Attac-järjestöä?* ja /280 *Göteborgin mellakat kuohuttavat* -keskusteluun.

ideologisuutta. On myös huomattava, että tutkielmani aiheen ja käyttämäni käsitteiden poliittisuuden vuoksi en ainoastaan tutki representaation, kuvaamisen, politiikkaa, vaan tuotan samalla myös politiikan representaatioita – kuvaa siitä, millaisessa yhteiskunnassa elämme. Se, että pohdin arvoja ja niiden vastakkaisuuksia ei kuitenkaan tarkoita, että laittaisin niitä paremmuusjärjestykseen. Niin jos tekisin, kyseessä olisi enemmän filosofian tai etiikan alan tutkielma. On kuitenkin muistettava, että kaikki tutkimus on poliittista. Aina kun jostain halutaan sanoa jotain, on tehtävä valintoja.

2.2 Analyysin työvälineitä

Johdannossa sivusin jo ideologian ja hegemonian käsitteitä. Seuraavaksi tarkennan sekä niiden että muiden tutkimukseni kannalta oleellisten termien käyttöä ja selvitän analyysissä käyttämiäni metodeita.

2.2.1 Representaatio ja ideologia

Yleisesti **ideologialla** tarkoitetaan tietylle ryhmälle ominaista uskomusten järjestelmää. Marxin mukaan tuo uskomusjärjestelmä johtaa ihmisiä harhaan, joten hän kehitti aiempaa määritelmää pidemmälle ja lisäsi siihen ajatuksen väärästä tietoisuudesta. Kolmas ideologian käyttömerkitys – ja se, jossa käsitettä itse käytän – on ”merkitysten ja aatteiden tuottamisen yleinen prosessi” tai sen vaikutusalue. (Williams 1988, 70) Kiinnostukseni kohteena on siis se, miten, missä ja mitä merkityksiä aineistoni muodostamassa

julkisuudessa tuotetaan. Suomenkielinen vastine ideologialle voisi olla esimerkiksi maailmankuva, johon siihenkin sisältyy merkityksiä, arvoja ja uskomuksia.¹⁷

Ideologioita voi olla monenlaisia, joista kuitenkin yleensä yksi on kulttuurissa hallitsevana järjestelmänä. Vallitsevan ideologian vaikutusta kulttuuriin voi hahmottaa **hegemonian** käsitteen avulla. Alkuperäisessä käyttömerkityksessään termi tarkoittaa poliittista ylivaltaa valtioiden välillä, mutta Marx sovelsi sitä myös yhteiskuntaluokkien suhteeseen ja toi määritelmään mukaan hallitsevan luokan käsitteen. Antonio Gramsci teoretisoi käsitettä pidemmälle erottaessaan toisistaan hallitsemisen ja hegemonian. Siinä missä hallitsemisessa käytetään yleensä pakotuksen keinoja, hegemoniassa yhdistyvät poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset voimat. (Williams 1988, 125) Hegemonia saa asiat näyttämään itsestään selviltä. Esimerkiksi nykyään puhutaan siitä, että eläisimme jonkinlaisessa arvotyhjiössä. Siitä ei silti liene kyse, sillä yhteiskunta ei yhteisen arvopohjan puuttuessa olisi toimintakykyinen. Sen sijaan saattaa olla, että vallitsevia arvoja ei enää tunnisteta arvoiksi, sillä ne on voitu omaksua niin kokonaisvaltaisesti osaksi arkipäiväistä elämää ja toimintamalleja, että niitä pidetään itsestään selvinä totuuksina.

Gramscilaisittain hegemoniassa on siis kyse prosessista, jossa kulttuurin rooli on saada ihmiset ”spontaanisti” ja huomaamattaan kannattamaan hallitsijoiden antamaa suuntaa. Vallitseva ideologia ei toimi ainoastaan pakottamalla, vaan myös esittämällä asioita terveen järjen mukaisiksi ja yleisesti hyväksytyiksi käsityksiksi. Näin nämä ylhäältä annetut, ihmisten usein itsestäänselvyutenä ottamat käsitykset tukevat vallitsevia valtasuhteita, jotka – kuten sanottu – ilmenevät paitsi poliitikkojen myös mm. toimittajien puheissa ja journalistisissa käytänteissä. (Lehtonen 1996, 23–25; Fairclough 1997, 64) Vaikka on puhe ”hallitsijoiden ylhäältä päin antamista” toimintamalleista, kyse ei ole salaliittoteoriasta. Ideologia ei nimittäin ole vain yhden ihmisjoukon toisiin suuntaamaa manipulaatiota, vaan se läpäisee kaikki yhteiskunnalliset käytännöt ja vaikuttaa kaikkien, myös valtaapitävien ajatteluun ja tapoihin.

---

¹⁷ Nykykulttuurintutkimuksessa ideologiasta ovat teoretisoineet mm. Louis Althusser (1984), Terry Eagleton (1991) ja Stuart Hall (1992).

Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että eivät ainoastaan valtakulttuurin ja sen edustamien *Helsingin Sanomien*, *Kauppalehden*, *Lapin Kansan* ja *Iltasanomien* verkkolehden representaatiot Attacista tai sen edustamista arvoista ole potentiaalisesti ideologisia. Myös Attacin omassa materiaalissa tuotetaan merkityksiä ja aatteita, jotka tukevat tiettyä ideologiaa. Näitä Attacin vallitsevia merkityssysteemejä haastavia kuvauksia maailmasta kutsun vastahegemonisiksi representaatioiksi (ks. Williams 1988, 130). Alkuoletuksenani on siis se, että aineistoni valta- ja vastakulttuuristen tekstien representaatiot Attacista ja esimerkiksi nyky-yhteiskunnasta ovat vähintäänkin törmäyskursseilla, jos nyt eivät täysin toisilleen vastakkaisia.

Louis Althusser (1984, 100–113) toi marxilaisen termin ´sortava valtiokoneisto´ rinnalle ajatuksen ideologisista valtiokoneistoista, jollaisia ovat esimerkiksi kirkko, koululaitos, media ja muu kulttuuri. Koulu on Althusserin mukaan näistä tärkein, sillä se opettaa kaikelle kansalle vallitsevan ideologian mukaista tietotaitoa. Nytemmin on esitetty ajatuksia siitä, että media olisi ottamassa koulutuksen paikan keskeisimpänä ideologisena valtiokoneistona. Kuten itsekkin jo toin esille, tietoyhteiskunnassa ihmiset muodostavat maailmankuvansa pitkälti median välityksellä. Sen lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa koulutuksen ohella myös media tavoittaa käytännössä koko kansan. Vaikka tiedotusvälineet Althusserin mukaan muodostavat ideologisen valtiokoneiston, sanomalehtikielen ajatellaan pyrkivän objektiivisuuteen ja jäljentävän lukijoille todellisuutta sinällään. Tällöin on syytä muistaa, että

myös sanomalehdissä todellisuutta koskevat kuvaukset ovat aina tuotettu tietystä näkökulmasta. Kielellinen toiminta ei ole koskaan vain todellisuuden läpinäkyvää jäljentämistä, vaan aina maailman merkityksellistämistä jollakin tietyllä tavalla. (Lehtonen 1996, 46)

Maailman merkityksellistäminen eli **representaatio**, asioiden esittäminen jonkinlaiseksi esimerkiksi sanoin tai kuvin, on vallankäyttöä. Mikko Lehtonen (1996, 45) toteaa, että

kielen symbolit eivät esitä [--] itsensä ulkopuolella olevia kohteita sellaisenaan, vaan etuliitteen ´re-´ mukaisesti kohteet tulevat aina *edustetuksi* kielessä, jolloin ne esitetään uudelleen tai toisin.

Vallasta on kyse silloin, kun valitaan, mitä tuohon toisinesitykseen sisällytetään ja mitkä muut mahdolliset representointitavat hylätään¹⁸. Representaation valta ei välttämättä

---

¹⁸ Tätä tarkoitin edellä puhuessani tutkimuksen poliittisuudesta. Tutkijana valitsen, mitä esimerkkejä aineistostani noston esiin ja tuotan siten tietynlaisen representaation Attacin julkisuuskuvasta. Tuon kuvan

pakota tai tukahduta, mutta sen kanssa saa olla varuillaan: jonkin ryhmän nimeäminen vaikkapa mellakoijiksi tai terroristeiksi on symbolista toimintaa, jolla voi olla konkreettisia seurauksia. Esimerkiksi nimimerkki ”Mika T.” (110/119) kirjoittaa verkko-*Iltasanomien* keskustelupalstalla:

Sekään ei riitä, maailma pitää valloittaa tavalla tai toisella, perustetaan globaali, globalisaatioita vastustava järjestö joka ajaa asioita joka veisi kaikilta oikeuden nauttia elämästään niin kuin itse haluaisi. Tuomitaan jos jollain on rahaa, ne kun on varmasti varastettu tai riistetty työväestöltä. Paheksutaan jos joku nauttii elämästään ja hymyilee. Eihän tuollainen käy päinsä mieltii 'aktivisti' vaikka oikea sana voisi olla terroristi.

Useasti keskustelupalstalla esiintyneillä Attac-aktivistien nimittelyllä terroristeiksi ei tietääkseni ollut muita seurauksia kuin suivaantuneiden Attacin puolustajien vastakommentit. Kuitenkin seuraukset saattavat olla katastrofaalisiakin: esimerkiksi käynnissä olevassa niin kutsutussa terrorismin vastaisessa sodassa on kuollut tuhansia siviilejä ja sotilaita.

Kuten ”Mika T:n” kirjoituksestakin käy ilmi, kaikki representaatiot sisältävät tiettyjä näkökulmia ja arvoja. Attacin kaltainen, vallitsevaa maailmankuvaa kritisoiva kansalaisjärjestö herättää tunteita, mikä on erityinen syy siihen, että jokainen joka järjestöstä jotakin sanoo, joutuu myös tavallaan ottamaan siihen kantaa ja valitsemaan puolensa. Kuten Norman Fairclough (1997, 66–67) huomauttaa, ideologian käsitteellä viitataan usein marxilaiseen ajatukseen päämäärähakuisesta totuuden vääristelystä. On kuitenkin muistettava, että kaikki ideologisetkaan representaatiot eivät pyri manipuloimaan totuutta. Ilman representaatioita asioista ei voida puhua eikä siten totuuteenkaan – minkäänlaiseen – päästä käsiksi. Tästä arvolatausten tunnustamisesta ei kuitenkaan seuraa, että kaikki kuvaustavat olisivat samanarvoisia. Niiden puolueellisuutta ja tarkoitusperiä voi pohtia ja niiden seurauksia miettiä.

Attacin jäsen, kansanedustaja Kimmo Kiljunen tuo yleisönosastokirjoituksessaan (HS 8.6.2001) esimerkin kautta esiin sen, miten ideologia vaikuttaa yhteiskunnassa:

Poliitikot viime kädessä määrittävät, missä realismin ja idealismin raja kulkee. Jos Niinistö ja kaltaisensa valtiovarainministerit pitävät Tobinin veroa toteuttamiskelvottomana, on se epäämätön realiteetti.

---

totuudenmukaisuus ei riipu ainoastaan aineiston valinnan onnistumisesta vaan myös siitä, kuinka tutkijana reflektoin omia valintojani.

Tämä Kiljusen lausahdus on tutkielmani kannalta oleellinen: representoivatko yhteiskunnan auktoriteetit (tutkijat, poliitikot, eri julkisuuksia edustavat lehdet) Attacin ja sen ajamat tavoitteet idealismiksi vai vakavasti otettavaksi vaihtoehdoksi? Nämä mediarepresentaatiot vaikuttavat Attacin olemassaoloon, sillä auktoriteetit määrittävät ajassa vallalla olevat realiteetit, joiden määrittämässä tilassa järjestön on toimittava. Auktoriteettien sana näyttää vaikuttavan myös kansan mielipiteisiin Attacista, sillä *Iltasanomien* keskustelupalstalle kirjoittaneiden puheissa toisteltiin sitä, mitä *Helsingin Sanomissa* järjestöstä oli kerrottu. Seuraavaksi paneudun auktoriteettien sanankäänteiden analyysiin.

2.2.2 Retoriset keinot

Retoriikalla on juurensa jo antiikin ajoissa, jolloin sillä tarkoitettiin ennen kaikkea oppia vaikuttamisen tekniikasta. Keskiajalla termi rajautui tarkoittamaan ainoastaan puheen tehokeinoja. 1980-luvun yhteiskuntatieteiden ns. retorisen käänteen jälkeen on alettu puhua uudesta, oraalisen kulttuurin asemesta tekstuaalisuuteen painottuvasta retoriikasta. Tuon käänteen myötä sosiaaliset ja kulttuuriset ilmiöt alettiin hahmottaa seurauksina merkityksellistämistä sen sijaan, että niillä ajateltiin olevan objektiivisesti hahmotettava olemus. (Koistinen 1998, 40) Tähän perustuu myös representaatioiden tutkiminen, jota itse tutkielmassani sovellan. Retoriikkaa on teoretisoitu paljon, eikä tässä yhteydessä ole syytä käydä kaikkia näkökulmia läpi. Analyysini perustaksi totean kuitenkin, että tässä tutkimuksessa tarkoitan retoriikalla antiikista peräisin olevaa ajatusta vaikuttamisen tekniikasta.

Kuten edellä tuli ilmi, hegemonia toimii esittämällä asioita ”terveen järjen” mukaisiksi. Esimerkkinä tällaisesta poliitikon käyttämästä retoriikasta analysoin katkelmaa Attacin perustamisen aikoihin ulkomaankauppaministerinä toimineen Kimmo Sasin yleisönosastokirjoituksesta *Globalisaation vaikutukset enimmäkseen myönteisiä* (HS

16.5.2001). Diskursiivisesti tarkasteltuna luen kirjoituksen kuuluvan harmi-diskurssin piiriin. Tällä tarkoitan sitä, että tekstissä esitetään Attac tai sen ajamat asiat kiusana ja ikään kuin tähän historialliseen aikaan kuuluvana kirouksena. Kirjoitus on pitkä, joten olen poistanut siitä osia, joissa ei retoriikan kannalta ole uusia piirteitä.¹⁹ Olen numeroinut tekstiin Sasin käyttämiä retorisia keinoja, joita seuraavaksi puran auki.

[1] Globalisaatio etenee hallitusti. Taloudet kansainvälistyvät ja luovat ihmisille hyvinvointia. Viestintä- ja informaatioteknologia kehittyä liittäen kansakunnat ja kansalaiset entistä tiiviimmin toisiinsa. Tämä lisää kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja pienentää konfliktien todennäköisyyttä. Kuitenkin länsimaissa nousee vaatimuksia globalisaation hillitsemiseksi. [2] Kehitys on vain epädemokraattisesti pysäytettävissä – ihmisten luovuutta rajoittamalla, vapauksia kontrolloimalla ja taloudellista toimintaa radikaalisti säätelemällä. [--] [3] Globalisaatioon liittyy kaikkien ilmiöiden tavoin myös negatiivisia piirteitä. Olenkin odottanut ehdotuksia realistisiksi keinoiksi, joilla globalisaation vaikutusten oikeudenmukaisuutta lisätään. [4] Jos globalisaatiokritiikin sanansaattajaksi perustettu Attac tekee rationaalisen valinnan, siitä tulee Maailman kauppajärjestö WTO:n vahvin tukija. [5] WTO luo maailmankauppaa sitovia sääntöjä, joita tarvitsemme myös tasapuolisuus- ja oikeudenmukaisuussyistä. Tällöin emme joudu toimimaan vahvemman oikeudella. WTO soveltuu hyvin tähän tehtävään erityisesti siitä syystä, että päätökset tehdään 140 valtion voimin yksimielisesti. [--] Kun sosialismin romahtaminen päätti kylmän sodan asetelman, nyt käynnissä oleva taloudellinen integraatio yhdenmukaistaa taloudellisia intressejä, supistaa elintasoeroja ja vähentää valtioiden välisten sotilaallisten konfliktien todennäköisyyttä. [6] Täytyykin ihmetellä, minkä arvojen puolesta WTO:ta vastustavat mielenosoittajat työskentelevät.

Sasin teksti käy hyvästä retoriikan esimerkistä, sillä vaikka syy- ja seurauspäätelmissä ja perusteluissa on suuria aukkoja, kirjoitus on mielipidetekstin oppien mukaisesti kirjoitettu ja siinä on käytetty paljon retorisia keinoja sanotun tukena: [1] Sasi ei koko kirjoituksessaan kertaakaan siteeraa ketään, vaikka tuo esiin vahvoja argumentteja globalisoitumisen puolesta. Näin hän esittää väitteensä itsestään selvinä tosiasioina, jotka eivät vaadi auktoriteetteja niiden todenperäisyyttä todistamaan. Faircloughin mukaan (1997, 42) tekijyyden häivyttäminen saattaa toistuvana olla merkki yksinkertaistamisesta ja monimutkaisten asioiden pakottamisesta valmiiksi konstruoituihin ideologisiin raameihin. Esimerkiksi lauseessaan ”[v]iestintä- ja informaatioteknologia kehittyä liittäen kansakunnat ja kansalaiset entistä tiiviimmin toisiinsa” Sasi yksinkertaistaa asioita, mutta

---

¹⁹ Kirjoitus on kokonaisuudessaan liitteenä.

ei kuitenkaan sorru passivointiin. Globalisoitumisen myönteisistä puolista puhuessaan Sasi käyttää aktiivimuotoa sekä kuvaa syy- ja seuraussuhteita, mikä antaa mielikuvan kontrolloidusti etenevästä prosessista. Diskursiivisesti tarkasteltuina globalisoitumisen eteneminen ja asioiden kehittyminen ovat Sasin kuvaamina kohtalonomaisia ilmiöitä, joille ihminen ei oikein mitään mahda. Niiden taustalla ei ilmaista olevan toimijoita. (ks. Fairclough 1997, 144)

Seuraavassa kohdassa [2] Sasi viittaa globalisaatiokriitikoiden vaativan epädemokraattisia keinoja kehityksen pysäyttämiseksi, millä lauseellaan hän iskee suoraan Attacin kipupisteeseen. Järjestöhän peräänkuuluttaa demokratiaa kansainväliseen päätöksentekoon ja vaatii enemmän vaikuttamisvaltaa myös tavallisille kansalaisille. Se pyrkii myös toimimaan kuten saarnaa, eli mahdollisimman demokraattisesti. Kaikesta tästä huolimatta järjestöä on useaan otteeseen syytetty epädemokraattisesta toiminnasta ja suorastaan fasismista, koska kritisoijien mukaan Attac rajoittaa ihmisten oikeutta vapaaseen taloudellisen hyödyn keräämiseen ja maailmanlaajuiseen vapaaseen kauppaan.

Joukkoviestinnän vaikutusta tutkineen MCR-perinteen (mass communication research) mukaan asian näennäinen tarkastelu molemmilta katsantokannoilta muuttaa mielipiteitä helpommin kuin yksipuolinen viesti, joka taas vahvistaa samaa mieltä olevien kantaa (Kunelius 1998, 121)²⁰. Sasin viesti toimii molemmilla konsteilla. Kohdassa [3] hän käsittelee asiaansa näennäisesti eri kanteilta myöntäessään kielteisiä puoliakin olevan. Hän ei kuitenkaan tee niistä listaa samalla lailla kuin myönteisistä piirteistä, vaan toteaa vain kaikilla ilmiöillä olevan kääntöpuolensa. MCR-perinteen oppien mukaan näennäinen kielteisten asioiden esille ottaminen siis saisi globalisoitumisen vaikutuksista huolestuneen kenties omaksumaan Sasin argumentit ja hyväksymään ajatuksen myönteisten seurausten voittopuolisuudesta. Toisaalta tämä pääosin globalisoitumista kehuva teksti vahvistaa jo ennalta Sasin kanssa samaa mieltä olevien kantaa.

---

²⁰ MCR-perinteen mukaan joukkoviestinnän vaikutus on kaiken kaikkiaan pientä. Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen tarkoitushakuisuus ovat nostattaneet kritiikkiä jo 1930-luvulla alkanutta MCR-perinnettä vastaan. Myöhemmin kehitettyjen tutkimussuuntausten mukaan joukkoviestinnän vaikutukset saattavat olla suuriakin. (Kunelius 1998, 118–126)

Lausahduksellaan ”[O]lenkin odottanut ehdotuksia realistisiksi keinoiksi...” Sasi paitsi tuo itsensä esille huolestuneen ja välittävän poliitikon roolissa, myös toteaa, että Attacin kaltaiseen järjestöön on pantu odotuksia, mutta tyydyttäviä tuloksia ei ole saatu²¹. Attacin esittämä Tobinin vero keinona pienentää globaalitalouden harmaata aluetta ei ole Sasin viittauksen mukaan realistinen. Viestin sisällön kannalta hyvin asetellut sanat ovat myös mm. ”globalisaation vaikutusten oikeudenmukaisuutta lisätään”. Peräänkuulutetuilla keinoilla ei siis ole tarkoitus vähentää epäoikeudenmukaisuutta vaan lisätä ”jo olemassa olevaa” oikeudenmukaisuutta.

[4] Globalisaatiokriitikot – tai Attac, joka ainoana mainitaan tekstissä – on tähän mennessä representoitu epädemokraattiseksi ja epärealistiseksi ja nyt myös epärationalisiksi. Attachan kritisoi WTO:ta, kun taas Sasin mielestä rationaalista olisi sen tukeminen. [5] Syiksi ulkomaankauppaministeri mainitsee samat asiat kuin Attac omassa kritisoinnissaan, mutta toiselta kantilta: Attac syyttää WTO:ta maailmankaupan vapauttamisesta ja toimimisesta epädemokraattisesti vahvemman oikeudella, kun Sasi puolestaan argumentoi asioiden olevan juuri päinvastoin. Attac perustelee usein toimintaansa ”tasapuolisuus- ja oikeudenmukaisuussyllä” – samoilla, joilla Sasi perustelee omaa argumenttiaan WTO:n tarpeellisuudesta. Näin hän varastaa ”vastustajansa” globalisaatiokriitikon sanalliset aseet ja käyttää niitä omiin tarkoituksiinsa. Kohdassa [6] Sasi käyttää jo mainittua tervettä järkeä vetämään maton vastustajansa jalkojen alta: ”Täytyykin ihmetellä, minkä arvojen puolesta WTO:ta vastustavat mielenosoittajat työskentelevät.” Näin kirjoittaja kyseenalaistaa mielenosoittajien motiivit ja moraalin.

Mainittujen retoristen keinojen lisäksi huomionarvoista on myös yleiskäsitteiden, kuten ”globalisaatiokriitikoiden”, ”mielenosoittajien”, ”kansalaisliikkeiden” ja ”globalisaation kiihkeimpien vastustajien” käyttö (ks. liitteenä oleva teksti). Näin erittäin heterogeeninen joukko kansalaisliikkeitä tulee leimatuksi Attacin mukana. Mielipidekirjoituksensa

---

²¹ Mielenkiintoinen piirre aineistoni keskustelussa on, että ratkaisumallien puuttuminen ja tulosten vähäisyys näyttää olevan yksi tärkeimmistä Attacia kritisoivien argumenteista. Kuitenkin Attac oli kirjoitusten aikaan vasta perustettu Suomeen, se oli jo esittänyt konkreettisia ratkaisumalleja ja itselleen asettaman tavoitteenkin, keskustelun herättämisen, se kirjoitusten myötä saavutti.

lopussa Sasi vielä huomauttaa: ”Eräät globalisaation kiihkeimmät vastustajat perustavat toimintansa synkkien uhkakuvien luomiseen. Se on tyypillistä ääriliikkeille ja populistisille poliitikoille.” Näistä ”eräistä” vain Attac mainitaan nimeltä.

Esimerkkikirjoituksen hegemonista ideologisuutta voi perustella sillä, että markkinayhteiskunnan arvot esitetään tekstissä kiistattomina ja taloudellinen globalisoituminen pääosin myönteisenä prosessina. Sasi ei puutu muihin globalisoitumisen ulottuvuuksiin, kuten sosiaaliseen tai kulttuuriseen ulottuvuuteen. Sasi representoi toista mieltä olevat tahot epädemokraattisiksi, epärealistisiksi ja epärationaalisiksi. Sasin mielipidekirjoitus on esimerkki tekstistä, jossa kirjoittaja kyseenalaistaa Attacin jäsenten motiivit ja moraalin sekä esittää koko liikkeen toiminnan olevan perusteetonta – ”globalisaatiota ei ole syytä torjua, sillä sen vaikutukset ovat voittopuolisesti positiivisia”, Sasi kirjoittaa. Kun mielipidekirjoituksen lopussa vielä lukee ”Kimmo Sasi ulkomaankauppaministeri”, tekstin painoarvon voi sanoa olevan melkoinen Attacin julkisuuskuvan kannalta. MCR-perinteen mukaan tärkeintä ei välttämättä ole se, mitä sanotaan, vaan se, kuka sanoo (Kunelius 1998, 121).

Sasin kirjoituksella on saattanut olla vaikutusta muiden ihmisten mielipiteisiin, sillä *Iltasanomien* verkkolehden keskustelupalstalla vastaavia representaatioita globalisaatio-kriittisistä liikkeistä on useita. Sasin kirjoitukselle ei julkaistu globalisoitumisesta toisin ajattelevan kirjoittamaa vastinetta eikä kirjoitukseen viitata suoraan missään aineistoni tekstissä. Jos niitä kuitenkin *Helsingin Sanomiin* lähetettiin, saattaisi niiden säännönmukainen julkaisematta jättäminen olla merkki vallitsevan maailmankuvan mukaisesta ideologisuudesta.²²

Arvoristiriitaa Attacin ja Sasin ajatusten välillä havainnollistaa vielä seuraava, Sasin kirjoitukselle vastakkainen esimerkkikatkelma Suomen Attacin julistuksesta²³:

---

²² Vain hyvin pieni osa yleisönosastokirjoituksista julkaistaan. Kuitenkin Attacin jäsenistä monet ovat hyvin koulutettuja ihmisiä, joiden voisi ajatella kirjoittavan ulkoisesti julkaisukelpoista tekstiä. Tällöin julkaisematta jättämistä pitäisi perustella tekstin sisällön avulla.

²³ www.attac.kaapeli.fi

[1] Globaali talous vaikuttaa ihmisten arkeen kaikkialla maailmassa. Uusliberalismin aikakaudella maailmaa on tavattu tarkastella pelkästään rahan ja jatkuvan voitontavoittelun näkökulmasta. [2] On aika sanoa ääneen, ettei maailmaa voi katsoa ainoastaan talouden kautta ja että globaali talous tuottaa voittojen lisäksi myös paljon pahoinvointia, epäoikeudenmukaisuutta ja vääryyttä. [3] Rahoitusmarkkinoiden säätelyn poistaminen syventää taloudellista epävarmuutta ja yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Markkinavoimien vallan jatkuva kasvu rajoittaa ihmisten valintamahdollisuuksia ja kiihdyttää demokraattisia instituutioita. [4] Tilalle työntyy puhdas keinottelu, joka ottaa huomioon vain yhtiöiden ja rahoitusmarkkinoiden edut. [5] Markkinatalouden arvojen kyseenalaistamaton asema on johtanut tilanteeseen, jossa kaikkea - niin ihmisiä kuin luontoakin mitataan rahassa. Tämä kehityssuunta esitetään kuin vääjäämättömänä luonnonlakina. Julkisen sektorin tehtäviä yksityistetään, työehdot huonontuvat ja sosiaaliturva heikkenee. Kaikkea tätä päättäjät perustelevat taloudellisilla välttämättömyyksillä. [6] Vaihtoehtoja ei nähdä. [--] [7] Tällainen politiikka luovuttaa päättäjävalloille kasvottomille markkinavoimille. Valta lipuu yhä kauemmas kansalaisilta ja demokraattiset rakenteet menettävät voimaansa. [--] Meidän on aika palauttaa demokratialle se päätösvalta, joka nyt on rahalla. [8] Me haluamme luotsata maailmaa uuteen suuntaan, jossa oikeudenmukaisuus, ihmisarvo, sukupuolten, eri väestöryhmien ja kansojen välinen tasa-arvo sekä demokratia painavat vaa'assa taloudellista voitontavoittelua enemmän. Kaiken taloudellisen toiminnan on tapahduttava ekologisesti kestäväällä tavalla. Attac haluaa kannustaa kaikkia kansalaisia mukaan poliittiseen toimintaan. Haluamme ottaa maailmamme tulevaisuuden ihmisten omiin käsiin. Toisenlainen, parempi tulevaisuus on mahdollinen.

[1] Julistus alkaa toteamuksella, että asia koskettaa meitä kaikkia ympäri maailmaa ja jatkuu [2] perusteilla sille, miksi Attac on tarpeellinen: järjestö sanoo ääneen sen, mitä muut vain ajattelevat. Ristiriita uusliberalististen ja Attacin edustamien humanien arvojen välillä tuodaan esiin heti alussa. [3] Myös Attac esittää syy- seuraussuhteita, mutta argumentit ovat täysin päinvastaiset kuin Sasilla. [4] Seuraavan kohdan ”[p]uhdas keinottelu, joka ottaa huomioon vain yhtiöiden ja rahoitusmarkkinoiden edut” on retorisesti oiva lausahdus, sillä muiden kuin suuryritysten johtajien ja sijoittajien on hankala samastua esitettyjen voittajien joukkoon. Lisäksi ne, jotka tuosta joukosta itsensä tunnistavat, leimataan keinottelijoina – sanavalinta, joka ilmaisee heidän hommiensa olevan valonarkoja.

[5] Attac tuo esiin myös markkinatalouden hegemonisen aseman ja sen, että ihmisten yhteiskunnallisen aseman huonontuminen esitetään luonnonlakina. Tässä tapauksessa sana

‘esittää’ vihjaa siihen, että totuus on toisenlainen. [6] Lause ”[v]aihtoehtoja ei nähdä” vielä tukee tätä. [7] Kielikuva kasvottomista markkinavoimista viittaa siihen, että jos jotain ei pian tehdä, ihmisten vaikutusmahdollisuudet hupenevat eikä edes ole ketään, ketä syyttää. Siksi ”meidän”, kansalaisten, on toimittava [8] ja Attac on väylä siihen. Humaanit arvot esitetään ainoana oikeana vaihtoehtona.

Attackaan ei siteeraa julistuksessaan ketään, vaan esittää omat syy- ja seurauspäätelmänsä ”terveen järjen” mukaisina itsestäänselvyyksinä. Samoilla retorisilla keinoilla voidaan siis perustella sanottua ja pyrkiä vaikuttamaan yleisöön riippumatta siitä, onko kyseessä vallitsevan ideologian mukainen vai sitä haastava, vastahegemoninen teksti.

2.2.3 Diskurssianalyysistä

Kieltä ja sen käyttöä voi analysoida todellisuuden kuvana tai todellisuuden rakentamisena. Hahmottamistapoja voi olla muitakin, mutta diskurssianalyttisessä lähestymistavassa valitaan mainituista jälkimmäinen, konstruktivistinen näkökulma. **Diskurssi** voidaan määritellä esimerkiksi ryhmäksi lausumia

jotka tarjoavat kielen sitä varten, että voitaisiin puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta – toisin sanoen representoida tätä tietoa. Kun lausumia jostakin aiheesta esitetään jonkin erityisen diskurssin sisällä, diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää. (Hall 1992, 291:)

Toisin sanoen kyse on merkityssystemistä tai puheenparresta. Diskurssianalyysi ei anna tutkijan käyttöön mekaanisesti noudatettavaa tekniikkaa, joten diskurssien konstruointi teksteistä jää tutkijan järjestelmällisyyden varaan. Päästäkseen alkuun analyysiprosessissa voi tarkastella esimerkiksi tekstissä ilmeneviä eroja ja yhtäläisyyksiä, mutta diskurssien rajausten ja ominaisuuksien hahmottaminen on usein joka tapauksessa hankalaa. (Suoninen 1993, 60)

Eero Suoninen (1993, 60–63) on lainannut Ian Parkerin (1992, 6–17) luetteloa diskurssien tunnistamiskeinoista. Ensimmäinen näistä kuuluu: ”diskurssi realisoituu tekstissä”. Kiinnostuksen kohteena ovat siis tekstit – tarkoittaen kaikkea merkityksiä sisältävää – eivät niinkään tekstien laatijat. Toki puhujallakin, hänen asemallaan, auktoriteetillaan, sukupuolellaan jne. on merkitystä, mutta sitä ei voi ottaa oletettuna. Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin Attacin antamassa, Göteborgin huippukokouksen aikaisia väkivaltaisuuksia koskevassa lehdistötiedotteessa 15.6.2001 sanotaan²⁴:

Suomen ja Ruotsin Attacin mielestä poliisin toiminta Göteborgissa luo synkän varjon ruotsalaisten viranomaisten rehellisyydelle vastaanottaessaan demokraattisia mielipiteenilmauksia EU:n huippukokouksen ja presidentti Bushin vierailun aikana.

Tässä tapauksessa on oleellista, kuka on tekstin takana. Tiedotteessa asetetaan vastakkain poliisin epärehellinen toiminta ja demokraattiset mielipiteenilmaukset. Attacin sanomina sanavalinnat saavat katkelman näyttämään tuomitsevalta. Jos teksti olisikin alkanut ”Ruotsin kuningashuoneen mielestä...”, samat sanat vaikuttaisivat pahoittelevilta, sympatiaa osoittavilta ja jopa syyllisyyden myöntäviltä. Puhujan asemointi alussa muuttaa siis diskurssin luonteen. (ks. Suoninen 1993, 60–61).

Toiseksi ”diskurssi liittyy objekteihin”, mikä tarkoittaa, että asian nimeäminen antaa sille olemassaolon tai määrittää sen uudella tavalla.²⁵ *Lapin Kansa* (16.6.2001) kuvaa Göteborgin tapahtumia: ”Mellakat levisivät alkuiltapäivästä laajalle kaupunkiin, ja tunteja kestäneiden yhteenottojen jälkeen [--] Avenyn oli kuin sodan jälkeinen taistelutanner.” Yhteenottoja ei saa tekemättömiksi nimettiin ne miten hyvänsä. Kuitenkin on eroa sillä, kutsutaanko tapahtunutta mellakaksi, taistelutantereeksi vai onko se toimintaa, joka ”luo synkän varjon ruotsalaisten viranomaisten rehellisyydelle”, kuten Attacin tiedotteessa kuvataan.

Mellakka viittaa kontrolloimattomaan riehumiseen, jossa vastakkaisia osapuolia on kenties useita ja jossa saattaa muodostua jopa kaikki kaikkia vastaan -tilanne. Syyllisiä

---

²⁴ Göteborgissa järjestettiin huippukokous, jonka aikaisiin mielenosoituksiin valmistauduttiin aivan uudella tavalla eli toivottamalla mielenosoittajat tervetulleiksi ja järjestämällä heille majapaikkoja, kuljetuksia yms. Huolimatta järjestelyistä ja mielenosoittajien ja poliisien valmentamisesta tuleviin mielenilmauksiin, tilanne riistäytyi jälleen kerran mellakaksi ilmeisesti molemminpuolisen provokaation vuoksi.

²⁵ Tämä diskurssin ulottuvuus muistuttaa edellä käsiteltyä representaation teoriaa: kielelliset representaatiot edustavat ja esittävät uudelleen tai toisin kielen ulkopuolisia objekteja.

mellakassa on hyvin vaikea nimetä, sillä tilanne ruokkii itse itseään. Tutkimusaineistoni teksteissä globalisoitumista kritisoivien toimintaa huippukokouksien yhteydessä luonnehditaan tyypillisesti paitsi mellakoimiseksi myös militaristisilla termeillä. Sodassa ja taistelutantereella on tavallisesti kaksi osapuolta, joista yleensä toinen hyökkää ja toinen puolustautuu. Mutta yhtä lailla varsinaista syyllistä on vaikea osoittaa ja oikeudenmukaisia tuomioita langettaa. Sanotaan myös, että sodassa ovat kaikki keinot sallittuja: sodaksi nimetyssä toiminnassa uusliberalistista politiikkaa tai globaaleja instituutioita vastaan ei keinoja tarvitse kaihtaa. Viranomaisten ylle lankeava ”synkkä varjo” puolestaan selkeästi osoittaa, kumpi osapuoli tekstin kirjoittajan mielestä on syyllinen tapahtumiin. Jos sodaksi tai mellakaksi nimeäminen on ideologista siinä mielessä, että vastuullisuus häivytetään, Attacin lausumassa puolestaan käytetään selkeää retoriikkaa vastuun langettamiseksi poliiseille.

Kolmanneksi ”diskurssi sisältää toimijat”, mikä tarkoittaa, että lukijat kutsutaan tiettyihin positiioihin. Attacin lehdistötiedote jatkuu:

Tuomitsemme konttien, ratsupoliisien ja poliisikoirien käyttöönoton Hvitfeldtsin lukiolla 14.6., ilmaisemme solidaarisuutemme mielenosoittajille ja vaadimme välitöntä pidätettyjen mielenosoittajien vapauttamista.

Tiedotteen alussa kerrotaan, kuinka ihmiset ilmaisivat – eivät osoittaneet – mielipiteensä demokraattisesti, mutta siihen puututtiin järein toimin ja monet pidätettiin²⁶. Diskurssi esittää mielenosoittajat uhreina ja houkuttelee lukijaa ymmärtäjän asemaan, samaan porukkaan, joka ilmaisee solidaarisuutensa mielenosoittajille. (ks. Suoninen 1993, 61.)

Neljänneksi diskurssia voi pitää yhtenäisenä merkityssysteeminä. Tämä paljastuu usein pohtimalla muita mahdollisia tapoja puhua asiasta, esimerkiksi siihen tapaan kuin edellisissä esimerkeissä tein. Kuten on tullut ilmi, diskurssin yhtenäisyys ei pidä, jos käytettyjä ilmauksia muutetaan. Sasi puhuu vapaan talouden eduista jo siteeratusta mielipidekirjoituksessaan (HS 16.5.2001):

Taloudet kansainvälistyvät ja luovat ihmisille hyvinvointia. Viestintä- ja informaatioteknologia kehittyi liittäen kansakunnat ja kansalaiset entistä tiiviimmin toisiinsa. Tämä lisää kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja pienentää konfliktien todennäköisyyttä.

---

²⁶ Mielipiteensä ilmaiseminen on ihmisoikeus, kun osoittaminen puolestaan saattaa viitata uhmakkuuteen.

Sasi käyttää ´hyvinvointidiskurssia´ tukemaan kantaansa globalisoitumisen puolesta. Jos osa tekstistä korvattaisiin Attacin julistuksessaan käyttämällä ´pahoinvointidiskurssilla´, Sasin kirjoitus muuttuisi epäloogiseksi. Palautetaan mieliin, mitä Attac argumentoi julistuksessaan:

Rahoitusmarkkinoiden säätelyn poistaminen syventää taloudellista epävarmuutta ja yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Markkinavoimien vallan jatkuva kasvu rajoittaa ihmisten valintamahdollisuuksia ja kiihdyttää demokraattisia instituutioita.

Käytännössä on kuitenkin niin, että merkityssystemien rajat ovat melko liukuvia eivätkä kovinkaan yksiselitteisiä. (ks. Suoninen 1993, 61–62)

Viidenneksi ”diskurssi viittaa muihin diskursseihin”. Tällä tarkoitetaan sitä, että metaforia ja analogioita lainataan merkityssystemistä toiseen ja diskurssit voivat myös kommentoida toisiaan.²⁷ Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* jutussa 5.5.2001(a) *Attacilla on kahdet kasvot* Juha Ristamäki käyttää samantyyppisiä metaforia kuin tekstissä siteerattu Ignacio Ramonet oli käyttänyt omassa, Attacin perustamiselle alkusysäyksen antaneessa kirjoituksessaan.

Radikaaleista mielipiteistään tunnetussa ranskalaislehdessä *Le Monde Diplomatique*ssa ilmestyi pääkirjoitus otsikolla ”Markkinoiden riisuminen aseista”. *Kovasanaisessa* tekstissä ehdotettiin kansainvälisen järjestön perustamista taistelemaan globalisaation ongelmia vastaan. Tekstin takana oli Ignacio Ramonet, Ranskan Attac-järjestön nykyinen kunniapuheenjohtaja. ”Ensimmäiset uhrin tässä voittojen tavoittelussa ovat tietenkin työntekijät. Heitä irtisanotaan laumoittain työnantajan luokituksen parantamiseksi pörssimarkkinoilla”, Ramonet kirjoitti *sodanjulistuksessaan* kansainvälisille valuutta- ja osakekeinottelijoille. [kursiivi PS]

Uhreista ja voittojen tavoittelusta puhuminen kutsuu lukijaa jälleen ymmärtäjäksi. Suuri osa kansaa tunnistaa itsensä helposti ”työntekijöiksi”, jolloin Ramonet kutsuu lukijan myös osaksi ”ensimmäisten uhrien” joukkoa. Ramonet´n diskurssissa kehoitetaan siis ihmisiä, uhreja, pitämään puolensa ja taistelemaan käytäntöä vastaan, joka kohtelee työntekijöitä kuin karjaa (”irtisanotaan laumoittain”). Pasifistinen kielikuva ”aseista riisuminen” tuo vielä mielikuvan oikeamielisestä ja rauhanomaisesta toiminnasta. Tässä

---

²⁷ Tällaista analyysiä tehdessä on paikallaan huomauttaa, että myös tutkijan omat pohdinnat ovat diskurssien käyttöä ja kommentointia siinä mielessä, että nimenomaan tutkija lukee diskurssit teksteistä esiin ja esittää ne tietynlaisina. Diskurssien nimeämiseen käytetyt termit saattavat kertoa esimerkiksi poliittisista valinnoista. (ks. Suoninen 1993, 62–63.) Esille ottamistani teksteistä voi siis lukea esiin myös muita diskursseja ja asettaa niiden rajat toisin. Lukutapani palvelee kuitenkin juuri tätä tutkimusta, sillä näin saan esiin tavat, joilla teksteihin on tuotettu arvolatauksia ja mahdollisia ristiriitoja kapitalistisen ja sitä haastavan kulttuurin välillä.

tapauksessa Ristamäki kommentoi lähteensä diskurssia kääntämällä sen ”kovasanaiseksi” puheeksi ”sodanjulistuksesta”. Monet muutkin Attacista kirjoittaneet ovat tulkinneet järjestön retoriikan kuvaavan sitä, kuinka sotaisa se on. Esimerkiksi nimimerkki ”Tomi” (76/119) kirjoittaa *Iltasanomien* verkkolehdestä:

Attacilaisten julkaisussahan puhutaan kansannoususta, joka sekin viittaa väkivaltaiseen vallitsevien demokraattisten rakenteiden murtamiseen eli kapinaan ja on tuttua marxilaista terminologiaa. Lisäksi lyhenne Attac on valittu viittamaan hyökkäykseen ja sekin viittaa järjestön aggressiiviseen tapaan tuoda omaa asiaansa esille.

Kuudenneksi diskurssin voidaan ajatella refleктоivan myös omaa puhetapaansa. Ristiriidat voidaan joko tulkita diskurssin sisäisiksi särmiiksi tai toisaalta poikkeamat voivat olla perusteita jakaa diskurssi kahdeksi erilliseksi järjestelmäksi. Kuten edellä mainitsin, merkityssystemien rajat voivat olla hyvinkin liukuvia. Esimerkiksi edellä analysoidussa *Helsingin Sanomien* jutussa määrittelin Ramonet´n puheen uhridiskurssiksi, johon puhe taistelusta ja kielikuva aseistariisumisesta tuovat omat särmiänsä. Yhtä lailla nämä olisi voinut tulkita kolmeksi eri diskurssiksi. On vielä huomautettava, että Ramonet´n teksti ei ole *Helsingin Sanomien* jutussa kokonaan, jolloin toimittajan valinnoilla on suuri merkitys alkuperäistekstin lainaajana. Analyysini uhridiskurssista ei siis koske koko *Le Monde Diplomatiquessa* ilmestynyttä kirjoitusta. Alkuperäisessä tekstissä voi hyvinkin olla viitteitä esimerkiksi sodanjulistusdiskurssiin.

Viimeisenä Suonisen lainaamassa Parkerin listassa on diskurssin historiallisuus. Diskurssit syntyvät tietyssä ajassa ja paikassa ja ovat myös muuntuvia. (Suoninen 1993, 63). Voitaisiin esimerkiksi olettaa aika, jolloin poliisivoimilla ei enää olisi käytössä koiria tai hevosia, vaan eläinten käyttöä pidettäisiin kovin alkeellisena tapana pitää yllä kuria ja järjestystä. Tällöin Attacin lehdistötiedotteen poliisikoirien ja ratsupoliisien käytön tuomitseminen näyttäisi joko Attacin liioittelulta (eiväthän koirat ja hevoset mikään iso asia ole), tai tuomitseminen tarkoittaisi sitä, että poliisin ei olisi pitänyt aliarvioida mielenosoittajia vaan ottaa käyttöön vielä järeämmät aseet (mielenosoittajat ovat poliisin mielestä niin alkukantaista porukkaa, että kuriakin pidetään yllä alkeellisin keinoin). Diskursseja pitäisi siis tulkita syntyhetkensä valossa, ei tulkitsemisajankohdan kulttuuristen käsitysten läpi.

Näitä diskurssin tunnistamiskeinoja käytän luvussa 7 tarkastellessani aineiston kokonaisuudessaan luomaa julkisuuskuvaa. Ennen analyysiä paneudun kuitenkin globalisoitumista kritisoivan liikehdinnän yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin konteksteihin.

3 KANSALAI SJÄRJESTÖT GLOBALISOITUVASSA MAAILMASSA

Kaj Ilmosen (1998, 15–16) mukaan yhteiskunnalliset liikkeet pyrkivät saamaan aikaiseksi konflikteja, joiden tarkoituksena on edistää tai jarruttaa sosiaalista muutosta. Liikkeen sisällä muodostuu vuorovaikutusverkko, jonka varaan rakennetaan kollektiivinen identiteetti, käsitys *meistä*. Suurimmaksi osaksi toiminta saattaa tapahtua vuorovaikutusverkostossa kuin pinnan alla, mutta sen tulee myös ilmetä konkreettisesti muille ihmisille julkisilla foorumeilla, esim. mielenosoituksissa tai tiedotuskampanjoissa (Väyrynen 2001, 127). Kansalaisjärjestöjen yhteiskunnallinen merkittävyys on siinä, että ne luovat tilaa keskustelulle ja avaavat uusia vaikutuskanavia kansalaisten ja päättäjien välille. Näin ollen kansalaisliikkeitä onkin tarkasteltava suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja valtioon – ja nykyään enenevässä määrin myös koko kansainväliseen yhteisöön (emt., 10–12, 61).

Tässä luvussa tuotan tutkimalleni ilmiölle, vastahegemonisten arvojen ilmentymälle, yhteiskunnallisen kontekstin. Ensin käyn läpi eri näkökulmia, joiden kautta globalisoitumista ja siihen liittyviä ilmiöitä voi hahmottaa. Sen jälkeen esittelen yleisesti globalisaatiokriittistä toimintaa suhteessa aiempaan kansalaisliikehdintään sekä tarkemmin Attacia ja sen toimintaa globalisoituvassa maailmassa.

3.1 Mitä globalisoitumisella tarkoitetaan?

Globalisoitumisella tarkoitetaan useimmiten uudenlaista taloudellisen vallan jakaantumisen prosessia, jonka kehittynyt informaatioteknologia on mahdollistanut. Ilmiöllä on kuitenkin myös muita kuin taloudellisia ulottuvuuksia. Kuten ajatuksen Attacin perustamisesta esittänyt toimittaja Ignacio Ramonet on todennut:

Talous ei ole ainoa maailmanlaajuinen asia, vaan myös ympäristönsuojelu, sosiaalisten epäoikeudenmukaisuuksien tuottamat ongelmat ja huoli ihmisoikeuksista ovat globaaleja kysymyksiä.²⁸

Vaihdellen puheenvuoron esittäjän kannan mukaan globalisoitumisen väitetään usein olevan monen ongelman syy tai ratkaisu. Sosiologian professori Ulrich Beckin sanat kuvaavat hyvin sitä ilmapiiriä, jossa aineistossani käydään keskustelua globalisoitumisesta ja Attacin asemasta siinä prosessissa²⁹. Hänen mukaansa ”globalisaatio” on

varmasti viime vuosien, mutta myös tulevien vuosien kaikkein eniten käytetty – väärinkäytetty ja hyvin harvoin määritelty, kaikkein hämärin ja samalla poliittisesti vaikutusvaltaisin iskulauseita ja kiistoja synnyttänyt sana. (Beck 1999, 59)

Se, että käsitettä käytetään kirjavasti muotisanan tapaan, ei välttämättä kuitenkaan nakerra siltä pohjaa. Päinvastoin käyttö kertoo siitä, kuinka laaja-alainen prosessi on kyseessä. Globalisoituminen on varmasti seurausta sattumista ja vahingoista, mutta myös seurausta peruuttamattomista tietoisista valinnoista ja politiikasta, joiden vaikutukset vasta jälkipolvet oppivat tuntemaan.

Kyseessä ei ole uusi tai äkkinäinen ilmiö, ei mikään luonnonkatastrofi, joka tulee vääjäämättä ja pyyhkäisee kaiken mukanaan. Jos kuitenkin lähdetään määrittelemään globalisoitumista etsimällä jotain selkeää muutosta entiseen ja hakemaan ilmiön syntyhetkiä, joudutaan loputtoman kauas historiaan. Ihmiset ovat liikkuneet aina ja kansainvälistä kaupankäyntiäkin on ollut vuosisatoja. Myös siitä kiistellään, tapahtuuko globalisoitumista, ja jos tapahtuu, onko siinä mitään uutta (Beck 1999, 11).

Verrattuna entisiin yhteiskuntiin nykymuotoisesta ”globalisoitumisen aikakaudesta” voidaan kuitenkin löytää uusia piirteitä. Ihmisten jokapäiväistä toimimista ylikansallisessa verkostossa kuluttajina ja siihen liittyen ylikansallisuuden ja muiden kulttuurien omakohtaista kokemista ei tässä laajuudessa ennen ole ollut. Uutta on myös työn ja

---

²⁸ www.attac.kaapeli.fi. Samasta asiasta ks. myös Väyrynen 1998.

²⁹ Globalisoitumisen puolesta ja sitä vastaan on kirjoitettu valtavasti. Tämän hetken teoreetikoista luetuimpiin kuuluvat mm. Ulrich Beck, Noam Chomsky, Anthony Giddens, Pierre Bourdieu, Zygmunt Bauman ja suomalaisista Raimo Väyrynen ja Pertti Alasuutari vain muutaman mainitakseni. Mielenkiintoista on, että suuri osa kriitikoista on, paitsi miehiä, myös Chomskya lukuun ottamatta lähtöisin Euroopasta. (ks. Väyrynen 2001, 83) Joskus globalisoitumista näkee kutsuttavan amerikkalaistumiseksi, mikä saattaa olla syy kritiikin Eurooppa-keskeisyydelle. Myös Attac-liike on jäsenmäärältään painottunut Eurooppaan, eikä esim. USA:ssa ole omaa Attacia.

pääoman ”paikattomuus”, globaali ekologinen vaaratietoisuus, globaalin kulttuuriteollisuuden ja taloudellisen keskittymisen laajuus sekä ylikansallisten toimijoiden ja sopimusten määrä. (Beck 1999, 48) Erityisesti taloudelliset keskittymät ja ylikansalliset toimijat ja sopimukset ovat aikamme piirteitä, jotka herättävät epävarmuutta ja globalisaatiokriitikoiden piirissä vastustusta.

Globalisoitumisen vaikutukset ulottuvat myös ihmisten identiteetteihin, joiden muotoutumiseen entistä enemmän vaikuttavat mm. lisääntyvät maailmanlaajuiset uhkat ja epävarmuustekijät sekä ympäri maailmaa liikkuvat ihmiset, informaatio, mediakuvat ja kulutushyödykkeet. Kulttuurintutkimuksessa ajatellaan ihmisen identiteetin olleen esimodernina aikana tiukemmin sidoksissa paikkaan, kotimaahan, yhteiskunnalliseen asemaan, uskontoon tai esimerkiksi koulutukseen. Vaikka identiteetti yhä muotoutuukin vuorovaikutussuhteessa muihin ihmisiin ja suhteessa jokaisen omiin ”juuriin”, mainituilla sidoksilla ei välttämättä enää globalisoitumisen aikana ole entisen suuruista merkitystä ja määräävyyttä ihmisen identiteetin kannalta. (ks. Hall 1999, 57–70)

Keskinäisen globaalin riippuvuuden aiheuttamaa kulttuuristen identiteettien hajoamista kutsutaan globaaliksi postmoderniksi. Se tuottaa maailmanlaajuisia ”kulttuuristen koodien pirstoutumista, tyylien moninaisuutta, katoavan, lyhytaikaisen ja ohimenevän samoin kuin erojen ja kulttuurisen pluralismin korostumista.” (Hall 1999, 61) Toisaalta kulttuuristen ja kansallisten identiteettien rapautumisen vastailmiönä on mahdollista, että globalisoitumiseen kohdistuvan vastarinnan vaikutuksesta kansalliset ja muut rajalliset identiteetit päinvastoin vahvistuvat. Saattaa myös olla, että jos kansalliset identiteetit rappeutuvat, uudet, globalisoitumisen mahdollistavat hybridit identiteetit ottavat niiden paikan. Esimerkiksi suomalainen Attacin jäsen saattaa jossain tilanteessa identifioitua enemmän jäsenyyteensä järjestössä kuin esimerkiksi muiden suomalaisten joukkoon. On myös muistettava, että ”globaali” on aina jännitteisessä suhteessa paikalliseen, ”lokaaliin”, mikä tuottaa uusia identifikaation muotoja. Näin ollen usein nähtävä väite globalisoitumisen aiheuttamasta kansallisten identiteettien homogenisoinimisesta on hyvin kiistanalainen. (Hall 1999, 58; 62–64)

Globalisoitumisesta puhuttaessa on vielä muistettava, että on yhä paljon paikkoja ja satoja miljoonia ihmisiä, jotka eivät esimerkiksi ole ”maailmanlaajuisen” tietoverkon ja identiteettien rakennusaineita tarjoavan mediatulvan ulottuvilla. Lisäksi globalisoituminen on levinnyt epätasaisesti alueiden sisällä esimerkiksi kaupungin ja maaseudun tai eri väestöryhmien keskuuteen. Tätä ilmiötä kulttuurimaantieteilijä Doreen Massey kutsuu globalisoitumisen valtageometriaksi. (Massey 1991; Massey 2003 ja Hall 1999, 64)

Yksi globalisoitumisen ja sitä leimaavan keskustelun keskeisiä piirteitä ovat juuri prosessin erilaiset ja eriarvoistavat vaikutukset ympäri maapalloa. Maailmassa oli esimerkiksi vuonna 2000 yhtä paljon ali- kuin ylivittuja ihmisiä, 1,1 miljardia kumpiakin³⁰. Viidesosa maailman ihmisistä on lukutaidotonta³¹ ja 75 prosenttia maailman väestöstä elää köyhyysrajan alapuolella alle dollarilla päivässä³². Globalisoitumisen kritisoijat tarttuvat tämän kaltaisiin lukuihin. Pitkällä historiallisella aikavälillä tarkasteltaessa köyhien maiden tuloerot rikkaisiin nähden ovat tuntuvasti kasvaneet ja ne noudattavat pitkälti roturajoja, jolloin puhutaan maailmanlaajuisesta apartheidista (Väyrynen 2001, 103).

Kuitenkin on myönnettävä, että toisen maailmansodan jälkeen esimerkiksi lapsikuolleisuus on vähentynyt, odotettavissa oleva elinikä noussut ja lukutaito parantunut maailmanlaajuisesti. Tämän kehityksen katsotaan olevan taloudellisen kasvun ansiota, joka on pääosin ollut muita nopeampaa taloutensa ulkomaailmalle avanneissa maissa. (Väyrynen 2001, 102) Globalisoitumisen puolestapuhujat sanovat, että koska globalisoitumisprosessi lisää taloudellista riippuvuutta, poikkikansallista yhteistyötä ja integraatiota, se edistää näiden kautta loppujen lopuksi rauhaa (Väyrynen 1998, 57–58). Tämä on myös *Iltasanomien* keskustelufoorumilla useimmiten toistettu perustelu vapaan kaupan ja globalisoitumisen puolesta.

Maailman kauppajärjestö WTO ja Kansainvälinen valuuttarahasto IMF sekä niiden keinot globalisoitumisen hallitsemiseksi joutuvat usein kritiikin kohteeksi, sillä niiden politiikan

---

³⁰ www.worldwatch.org

³¹ www.tilastokeskus.fi

³² www.worldwatch.org

katsotaan olevan epädemokraattista ja globaalia epätasa-arvoa lisäävää (ks. esim. Väyrynen 2001, 13).³³ WTO:n internetsivuilla sanotaan järjestöön kohdistuvan kritiikin perustuvan ”perinpohjaiseen väärinymmärrykseen siitä, kuinka WTO toimii”.³⁴ Sivulla listataan kymmenen yleisintä järjestöön kohdistunutta syytöstä ja kerrotaan, miksi ne ovat vääriä. Kritisoijien mielestä päätöksenteko on kuitenkin liian kaukana kansasta, jotta sen hyvinvointi osattaisiin todella ottaa huomioon. IMF:n ja muiden vastaavien instituutioiden lupauksia pidetään vain retoriikkana, sillä kritisoijien mielestä käytännön toteutus poikkeaa usein puhutusta.³⁵

Raimo Väyrynen (2001, 10) tuo esiin myös näkemyksen, jonka mukaan ”ilman Seattlen ja Prahan kokouksia [ja mellakoita, PS] Maailman kauppajärjestö WTO:n toiminta olisi ollut paljon tehokkaampaa ja tuloksellisempaa.” Näin siis kansalaisjärjestöt olisivat osuneet omaan nilkkaansa yrittäessään muuttaa kansainvälisen yhteisön rakenteita. Loppujen lopuksi kiistakapulana eri näkökulmien kannattajien välillä lienee se, ovatko kurjuus, sodat ja nälkä todella globalisoitumisen aiheuttamia, vai voisivatko yhteiskunnalliset ongelmat johtua itse asiassa globalisoitumisen puutteesta. (ks. Väyrynen 1998, 197.) Tämä problematiikka leimaa myös *Iltasanomien* internetfoorumin keskustelua globalisoitumisen puolesta ja sitä vastaan.

---

³³ Ks. myös www.attac.kaapeli.fi

³⁴ www.wto.org “Criticisms of the WTO are often based on fundamental misunderstandings of the way the WTO works.”

³⁵ WTO:ta, IMF:ää ja Maailmanpankkia tituleerataan myös kvasivaltioiksi, koska kritisoijien mukaan ne käyttävät valtioille kuuluvaa päätäntävaltaa. Esimerkiksi IMF toimii siten, että ”kullakin jäsenmaalla on rahastossa kiintiönsä, joka vastaa maan ”painoa” maailmantaloudessa. Kunkin maan äänimäärä ja vaikutusvalta rahastossa määräytyy kiintiön mukaan. [--] Suurimmalla jäsenmaalla, Yhdysvalloilla, on noin 20 prosenttia äänistä. Norjalla, Ruotsilla, Suomella ja Tanskalla on yhteensä noin 3,5 prosenttia äänistä.” (www.ykliitto.fi/yktieto) Tästä voi päätellä, mitä suuruusluokkaa ovat köyhimpien maiden äänimäärät.

3.2 Globalisoitumisen kritiikistä

Kansalaistoiminnalla on saatu aikaan useita merkittäviä yhteiskunnallisia muutoksia niin Suomessa kuin maailmanlaajuisestikin. Esimerkkejä ovat kansallisuusaatteen tai raittiusliikkeen suosiot 1900-luvun alussa, maamiinat kieltävä sopimus tai ympäristöasioiden nousu keskusteluun ja osaksi yritysten, hallitusten ja yksilöiden päätöksentekoon vaikuttavia asioita. Informaatioteknologian kehittymisen ja yleistymisen myötä kansalaistoiminnan luonne on kuitenkin muuttunut: se ei ole enää vain paikallista vaan verkottumista tehdään aktiivisesti yli kansallisten rajojen. Uudenlaisesta kansalaistoiminnasta on myös tullut tapa osallistua politiikkaan. Vaikka myös poliittiset puolueet ovat alun perin syntyneet kansalaisliikehdinnästä, ne tuntuvat menettäneen luottamustaan nuorten aktiivien silmissä.³⁶

3.2.1 Muutoksia kansalaisliikehdinnässä

Kuten on tullut ilmi, globalisaatiokritiikki nousi koko globaalia tiedonvälitystä seuraavan maailman tietoisuuteen Seattlen vuoden 1999 huippukokouksen yhteydessä puhjenneiden mellakoiden takia. Nuo tapahtumat edustavat käännekohtaa koko ilmiössä, sillä siitä niin mielenosoittajat, virkavalta kuin mediakin ovat saaneet toimintamallinsa sen jälkeisiin huippukokouksiin. Joskus globalisaatiokriitikoista näkee käytettävän ilmausta ”Seattlen ihmiset”, ja vastaavien mellakoiden sattuessa puhutaan usein ”Seattlen syndroomasta”. (Väyrynen 2001) Mellakat siis määrittävät pitkälti koko ilmiötä.

---

³⁶ Tämä ei kuitenkaan välttämättä päde keskivertosuomalaiseen. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA:n teettämän raportin mukaan kansalaisjärjestöjen yhteiskunnallisiin vaikutusmahdollisuuksiin uskottiin enemmän 1990-luvun lopulla, kun taas vuosituhanen vaihteen jälkeen puolueet ovat saaneet takaisin tavallisten suomalaisten luottamusta (Haikonen – Kiljunen: Mitä mieltä, suomalainen? Ks. www.eva.fi). Tutkimuksesta ei käy ilmi asennemuutoksen takana olevia syitä. Yksi mahdollinen syy on mielikuva kansalaisjärjestöistä mellakoivina joukkoina.

Vaikka mielenosoitukset näyttävät monien silmiin päämäärättömältä anarkialta, yhteiskunnassa on paikka globalisaatiokritiikille: globalisoituminen tarvitsee ”yksipuolisen taloudellisen luonteensa vuoksi” vastustajansa ja hillitsijänsä kestääkseen ja toimiakseen (Väyrynen 2001; 11, 94–95, 196). Vaikka globalisoitumisen kritisointi nähdään usein nykynuorison protestina, sen ideologioilla ja niiden kannattajilla on historiansa jo 1960-luvulla alkaneessa vaihtoehtopolitiikassa. Tästä piirteestä huomautetaan ironisesti esimerkiksi *Helsingin Sanomien* jutussa (HS 5.5.2001b):

Kun alkutalvesta Helsingissä pidettiin [Attacin, PS] Suomen osaston perustamista pohjustava kokous, kokousta seuranneita elähdytti tuulahdus 1960-luvulta. Puuttui vain, että kokouksen lopuksi osallistujat olisivat tarttuneet toisiaan kädestä ja laulaneet ”We shall overcome...”

Nykyaktivismissa on nähtävissä jatkuvuus myös imperialismin vastustajiin ja liikehdintään, joka on vaatinut jo muutama vuosikymmen sitten kehitysmaiden taloudellista auttamista³⁷. Historian viiva voidaan piirtää jopa 1900-luvun taitteen Euroopan yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Utta tämän hetken globalisaatiokritiikissä on kuitenkin ammattimaisuus, uusimman viestintäteknologian käyttö sekä toiminnan kokonaisvaltaisuus, sillä kritiikki kattaa useita osa-alueita. (Väyrynen 2001, 11–12)

Globalisoitumisen kritiikki on jakaantunut kahteen eri suuntaan. Aggressiivisemmalle linjalle lähteneiden toiminnassa juuri toiminta on tavoitteita tärkeämpää. Toisille puolestaan täsmällisesti asetetut tavoitteet ja niiden edistäminen ovat toimintaa tärkeämpiä. Jälkimmäiset pyrkivät tuomaan uusia yhteiskunnallisia kysymyksiä keskusteluun ja liittämään ne laajempaan kehykseen. (Väyrynen 2001, 12–13) Attac on yleensä mediassa liitetty aggressiivisemmän linjan kannattajiin, mikä on luonnollisesti vaikuttanut käsitykseen järjestöstä.³⁸ Attacin verkkosivuilla kuitenkin todetaan, että

Attac toimii maanlaajuisen paikallisryhmäverkoston varassa. Nämä organisoivat opintopiirejä, joissa tutustutaan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin globalisaatioon liittyvistä aihepiireistä. Opintopiirit jakavat tietoa ulospäin järjestämällä luento- ja keskustelutilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa. Attac tiedottaa ja vaikuttaa mediajulkisuudessa sekä pyrkii vaikuttamaan vallanpitäjien asenteisiin rakentavan keskustelun keinoin. Myös lobbaus ja julkiset mielenilmaukset ovat toisinaan paikallaan. Väkivallan käyttö ei koskaan kuulu Attacin vaikuttamiseen.³⁹

---

³⁷ Ks. Ervamaa 2003.

³⁸ Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* jutussa 5.5.2001a sanotaan: ”Ranskassa perustettu Attac-järjestö oli näyttävässä osassa Nizzassa. Poliisi käännutti kaupungista pois monta ”attacilaista”, koska järjestöä pidetään väkivaltaisena.”

³⁹ www.attac.kaapeli.fi

Attac itse siis määrittää itsensä kuuluvan tavoitteelliseen kriitikkoryhmään, ei aggressiivisen linjan kannattajiin.

Globalisaatiokriittisen liikehdinnän voi jakaa myös radikaaliin ja reformistiseen suuntaan. Ensimmäiset pitävät globalisoitumista kielteisenä ilmiönä ja pyrkivät heikentämään sitä kaikin tavoin. Jälkimmäiset suhtautuvat globalisoitumiseen pohjimmiltaan myönteisesti, vaikka tunnustavatkin sen ongelmat. He pyrkivät löytämään tapoja uudistaa mm. globaalien talouden hallintaa. (Väyrynen 2001, 33–34) Nähdäkseni Attac kuuluu reformistiseen suuntaukseen, sillä järjestön toiminta edellyttää tiettyjä globalisoitumisen piirteitä: kansainvälisyyttä, kulttuurivaihtoa, verkottumista ja viestintäteknologian kehitystä. Lisäksi on huomattava, että järjestö tarvitsee myös vastustamaansa talouden ehdoilla etenevää globalisoitumista saadakseen syyn ja oikeutuksen olemassaololleen. Jos maailma olisi sellainen ”toisenlainen” kuin Attac iskulauseessaan peräänkuuluttaa, koko järjestöä ei ehkä tarvittaisi.⁴⁰ Verkkosivuillaan liike tunnustautuukin ”leimallisesti globaaliksi järjestöksi” ja kieltää vastustavansa globalisoitumista sinänsä.⁴¹ Attacin globaaliin, mutta globalisoitumista kritisoivaan luonteeseen ovat kiinnittäneet huomiota myös monet järjestöä moittineet.

On myös muistettava, että ´kansalaisjärjestöt´ on hyvin laaja kattokäsite, jonka alle mahtuu niin asukastoimikuntia kuin Attaciakin. Myöskään maailmanlaajuinen solidaarisuudentunto ei välttämättä liitä kansalaisjärjestöjä taistelemaan yhteisessä rintamassa vaikkapa globalisoitumista vastaan, vaan toisilleen vastakkaisia alakulttuureja on useita (ks. Väyrynen 2001; 131, 251). Hyvä esimerkki tästä ovat Attac ja Defens, jotka molemmat ajavat esimerkiksi kehitysmaiden velkojen anteeksiantamista, mutta joista ensimmäinen vastustaa kaupan vapauttamista ja toinen puoltaa sitä. Defens on myös syyttänyt Attacia mm. ihmisoikeuksien rikkomisesta ja fasismista.⁴²

---

⁴⁰ Attacin iskulause on ”Toisenlainen maailma on mahdollinen”

⁴¹ www.attac.kaapeli.fi

⁴² www.defens.org

Pääosin nämä näkemuserot maailmanlaajuisen hyvinvoinnin luomisen tavoista ovat kiistakapulana myös *Iltasanomien* verkkofoorumilla. Esimerkiksi nimimerkki ”Odotuslistalla hyvinvointi” (15/119) kirjoittaa:

Läntinen maailma on nousut kehityksessä valtavasti ,vaikka se on taistellut kommunismia vastaan. Minkälainen hyvinvointi kulttuuri onkaan mahdollista luoda, ilman attaceja ja kommunismeja nykyisellä informaatio kulttuurin aikana.

Taloudellinen oikeudenmukaisuus ja köyhyyden vähentäminen ovat globaalin etiikan keskeisimpiä vaatimuksia. Globalisaatiokritiikin eri osa-alueet (ekologia, talous ym.) palautuvatkin viime kädessä ilmiön sosiaaliseen ja moraaliseen arvosteluun. (Väyrynen 2001; 68, 96, 124) Monet Attacin kaltaiset kansalaisliikkeet pitävät toimintaansa oikeutettuna juuri sosiaalisen ja moraalisen kritiikkinsä takia. Monilla aktivisteilla on omat asiat hyvin, eivätkä heidän vastustamansa seikat suoranaisesti kosketa heitä. Omien etujen sijasta etsitään usein yhteiskunnallisia merkityksiä, jolloin kritiikki on pääosin altruistista. (emt., 189–190) Kansalaisjärjestöt luovat vaihtoehtoisia merkityksiä, ja niihin kuulumisen kautta ilmaistaan elämäntapaa ja identiteettiä. (Ilmonen 1998; 32, 37–38) Myös Raimo Väyrynen on tätä mieltä:

[y]ksilön ja ryhmien toiminnassa on entistä tärkeämpää identiteetin ja merkityksien etsiminen. Niitä ei oteta annettuna miltään perinteiseltä auktoriteetilta, vaan identiteetti halutaan määrittää itse vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Väyrynen 2001, 188)

3.2.2 Attac – leimallisesti globaali järjestö

Attac on saanut aikaan paljon kohua ja sitä on kritisoitu median luomukseksi. Kritiikillä tarkoitetaan sitä, että liikkeellä ei olisi ideologista taustaa ja yhteiskunnallinen tarve sille olisi keinotekoisesti luotu mediassa sen sijaan, että se olisi kummunnut kansan itsensä tarpeista.

Järjestö kyllä sai alkunsa mediassa, ”radikaaleista mielipiteistään tunnetussa” (HS 5.5.2001a) ranskalaisessa *Le Monde Diplomatique* -lehdessä vuonna 1997. Päätoimittaja

Ignacio Ramonet pohti pääkirjoituksessaan *Désarmer les marchés* (Markkinoiden riisuminen aseista) maailman tilaa ja globalisoitumisen haittavaikutuksia ja esitti ajatuksen järjestön perustamisesta ajamaan taloustieteilijä James Tobinin jo neljännesvuosisata aiemmin esittämää valuutansiirtoveroa.⁴³ ”Vetoamus heitettiin kuin pullo mereen ilman käsitystä siitä, mikä reaktio tulisi olemaan”⁴⁴, kansainvälisen Attacin puheenjohtaja Bernard Cassen kertoo *New Left Review* -lehden artikkelissaan (2003, 41). Ajatuksena oli heittää hiekkaa liian kovaa vauhtia kulkevan talouden rattaisiin ja lisätä siten kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia.⁴⁵

Vastaanotto osoittautui ennen näkemättömän innostuneeksi, ja ensimmäinen Attac perustettiin Ranskassa 3.6.1998 maan intellektuellien ja kansalaisjärjestöjen voimin (Cassen 2003, 42). Sittemmin globalisoitumista kritisoiva järjestö on spontaanisti, ja toki paljon myös median välityksellä, levinnyt mm. kaikkiin nykyisiin EU-maihin sekä moniin Ranskan ja Espanjan entisiin siirtomaihin. Attacissa ei kuitenkaan täysin allekirjoiteta väitettä siitä, että liike olisi vain median luomus, sillä ilman perustaa ja yhteiskunnallista tilausta liikkeen idea ei olisi saanut vastakaikua median rummutuksesta huolimatta.⁴⁶

Lyhenne ATTAC tulee ranskankielen sanoista *Association pour la Taxe Tobin pour l’Aide aux Citoyens* (Cassen 2003, 41), joka suomeksi tarkoittaa Yhdistys Tobinin veron puolesta kansalaisten avuksi.⁴⁷ Anekdoottina kerrottakoon, että Ignacio Ramonet oli sanomansa mukaan nimeä keksiessään ajatellut Robert Aldrichin toiseen maailmansotaan sijoittuvaa draamaelokuvaa *Attack* (suom. hyökkäys, isku) (ema., 41). Mielikuvat hyökkäyksestä ja väkivallasta eivät ole siis vain lausumismuodon tuomia konnotaatioita tai median luomaa

---

⁴³ Englanninkielinen käännös Ramonet’n pääkirjoituksesta on internetissä sivulla mondediplo.com/1997/12/

⁴⁴ “The appeal was launched like a bottle into the sea, without any idea of what the reaction might be.”

⁴⁵ Attacin uutiskirje *Hiekanjyvät* (*Grain de Sable*) on saanut nimensä tästä kielikuvasta. Aiemmin kirje julkaistiin vain internet-sivuilla ja sähköpostilistalla, nykyään sen saa myös paperiversiona.

⁴⁶ Asiasta kirjoittaneen Kenneth Haarin kirjoitus julkaistiin Ranskan Attacin *Grain de Sable* -uutiskirjeessä 216, ja Jorma Penttinen on suomentanut sen Suomen Attacin *Hiekanjyväsiä*-tiedotteeseen.

⁴⁷ Alkuperäisessä lehtitekstissä nimi oli muodossa *Action pour une taxe Tobin d’aide aux citoyens*. Yleisesti käytetään kuitenkin muotoa *Association pour Taxation des Transactions financières pour l’Aide aux Citoyens*. Tobinin vero on tässä versiossa vaihdettu valuutansiirtoveroksi. Attacia on pilkattu väittämällä sen ottaneen nimen Attac vain sen iskevyyden vuoksi, sillä yleisesti käytetty nimi olisi oikeastaan lyhennettynä ATTAC.

kuvaa järjestöstä, vaan tietoista retoriikkaa sen perustajalta – olkoonkin, että nimen taakse kätkeytyy väkivaltaa vastustava liike.

Yhdysvaltalainen nobelisti James Tobin esitti siis jo vuonna 1972 ajatuksen yli rajojen tapahtuvasta rahansiirrosta perittävästä 0,5-1 prosentin suuruisesta valuutansiirtoverosta. Vero hillitsisi lyhytaikaisia spekulatiivisia pääomaliikkeitä vakauttaen maailman finanssimarkkinoita ja lisäten hallitusten talouspoliittista riippumattomuutta. Veron tuotot voisivat olla jopa 3 600 miljardia dollaria vuodessa, vaikka käytännössä tuotto jäisikin pääomaliikkeiden vähenemisen takia pienemmäksi. Kuitenkin verrattuna esimerkiksi YK:n perusbudjettiin (8 mrd dollaria vuodessa) tai kehitysmaiden velanhoitokustannuksiin (100 mrd dollaria vuodessa) veron tuotto olisi huikea.⁴⁸ Attacin mukaan verorahojen avulla ”on mahdollista toteuttaa demokraattisia ja sosiaalisia uudistuksia maailmanpolitiikassa.” Järjestö kanavoisi rahat uudistuneen ja demokraattisemman YK:n kautta sosiaaliseen kehitykseen.⁴⁹

Bernard Cassen (2003, 43) myöntää Tobinin maineen nobelistina tuovan tiettyä automaattista oikeutusta Attacille ja sen olevan mainio väline ihmisten agitoimisessa mukaan liikkeeseen. Monet Attacin vastustajat eivät kuitenkaan usko valuutansiirtoveron toimivuuteen eivätkä sen tarpeellisuuteen tai hyödyllisyyteen, vaikka sen keksijä onkin saanut taloustieteen Nobel-palkinnon. Myöskään James Tobin itse ei ole tyytyväinen veroehdotuksensa Attacin kautta saamaan julkisuuteen. *Helsingin Sanomien* haastattelussa hän kertoo (HS 13.5.2001):

Minun nimeni on liitetty liikkeeseen, jonka kanssa minulla ei ole mitään tekemistä. Tietääkseni Attacilla on useita ehdotuksia, joita se yrittää edistää. En tiedä, mitä ne ovat. Käsitykseni mukaan monet niistä ovat sellaisia, etten voi niitä kannattaa. [--] Globalisaation vastustajat eivät ymmärrä mitä tekevät. En halua, että ehdotukseni valuutansiirtoverosta yhdistetään globalisaation vastaisiin hyökkäyksiin.

Tobinin haastattelu on esimerkki tekstistä, jonka puhetapaa kutsun harmi-diskurssiksi. Haastatteluun viitattiin parissa mielipidekirjoituksessa, mutta muutoin taloustieteilijän irtisanoutuminen Attacista sivuutettiin nähdäkseni yllättävänkin pienellä huomiolla.

---

⁴⁸ Aiheesta lisää esim. Patomäki 1999

⁴⁹ www.attac.kaapeli.fi

Suomen Attac ry. (kansainvälisesti käytetään nimitystä Attac Finland) perustettiin 20.5.2001, ja lähes kolmessa vuodessa se on kerännyt tuhansia jäseniä. Kuten on tullut ilmi, järjestön toimintaan lähti mukaan myös neljäsosa vuoden 2001 kansanedustajista sekä koko joukko heidän avustajiaan. Eduskunnan oma Attac-ryhmä perustettiin jo muutama kuukausi ennen Suomen virallista järjestöä. Kaikki kansalaiset eivät pidä poliitikkojen jäsenyyttä hallituksen päätöksiä kritisoivassa Attacissa aivan mutkattomana, ja mediassa käytiinkin keväällä 2001 asiasta kiivasta keskustelua. Ilmiö sinänsä ei ole radikaali, sillä kansalaisjärjestöjen organisaatiot ovat usein kiinnittyneet tavalla tai toisella valtioon, jolloin päästään ikään kuin sisältäpäin vaikuttamaan valtion asioihin (Ilmonen 1998, 36). Yleensä julkisuudessa ei ruodita poliitikkojen ja päättäjien jäsenyyttä muissa kansalaisjärjestöissä. Kansanedustajia on liittynyt Attaciin myös muissa maissa.

Attacin idea on ”vastustaa talousjärjestelmän ehdoilla etenevää globalisaatiota”⁵⁰. Keinoja tämän saavuttamiseksi ovat mm. veroparatiisien poistaminen, julkisten palvelujen yksityistämisen vastustaminen, köyhien maiden velkojen mitätöiminen, kansainvälisten talousinstituutioiden uudistaminen ja kehittäminen demokraattisemmiksi sekä ylikansallisten yritysten vaikutusvallan vähentäminen. Paikallisia Attac-järjestöjä on Helsingissä, Jyväskylässä, Pirkanmaalla, Espoossa, Oulussa, Kuopiossa, Vantaalla ja Varsinais-Suomessa. Käytännössä Attac toimii niin, että kaikki paikallisjärjestöt järjestävät opintopiirejä ja keskustelutilaisuuksia esimerkiksi markkinatalouteen ja globalisoitumiseen liittyvistä aiheista sekä laativat vetoouksia kunkin tärkeäksi pitämän asian puolesta. Keväällä 2003 Attac järjesti eduskuntavaaliehdokkaille vaalikyselyn tärkeinä pitämistään asioista ja osallistui mm. Irakin sodan vastaisiin marsseihin. Järjestöllä on myös internetissä keskustelupalsta Attac-forum, jossa vaihdetaan ajatuksia maailmanpolitiikasta ja yhteiskunnallisista asioista.⁵¹

Vaikka Attac ei käytä väkivaltaa vaikuttamiskeinona, se on mediassa virheellisesti sekoitettu paitsi mellakoiviin globalisoitumisen vastustajiin myös ns. entertisteihin. Nämä heittävät poliitikkoja ja suuryritysten johtajia kermakakulla kasvoihin osoittaakseen

---

⁵⁰ www.attac.kaapeli.fi

⁵¹ forum.attac.kaapeli.fi

protestinsa päättäjien valintoja kohtaan. Esimerkiksi valtiovarainministeri Sauli Niinistö kirjoittaa *Helsingin Sanomien* Vieraskynä-palstalla yhteistyöehdotuksessaan Attacille (HS 2.6.2001): ”Yhteistä tuskin löytyy niinkään, että tarjotaan kermakakkua ilman lusikkaa tai pyritään estämään kokouksia, joiden osallistujat tavoittelevat hekin mielestään oikeita päämääriä.” Järjestön toimintatavat eivät siis ainakaan Suomen Attacin perustamisen aikoihin olleet vielä selvinneet kaikille, joilla järjestöstä oli mielipide.

Kansainvälisellä Attacilla arvioidaan olevan pysyvää toimintaa n. 50 maassa, joista suurin osa on teollisuusmaiden ulkopuolella. Kuitenkin lähes puolet 90 000 jäsenestä asuu Euroopan ranskankielisillä alueilla. (Ronkainen 2002, 85–86) Suomen Attac noudattaa kansainvälisen kattojärjestön peruseriaatteita. 21-henkinen työryhmä ja sen sisältä valitut kolme puheenjohtajaa huolehtivat organisaation käytännön toiminnasta. Toimintansa Attac rahoittaa 16 euron jäsenmaksutuloin ja riippumattomilta tahoilta saatavin lahjoituksin.⁵² Tosin nimimerkki ”Tyhmyydestä sakotetaan” (51/119) epäilee *Iltasanomien* foorumilla:

Millä ATTACin perustajat rahoittavat toimintansa - jäsenmaksuillako? -vai olisiko näyttävillä tv-esiintymisillä saatavissa mainosaikaa jollekin kirjalle, jonka myyntituloilla laskut maksetaan? Globalisaatiokehityksen suurin hyötyjä on monikansallinen mediamaailma, ja paradoksaalisesti se hyötyy vielä siitäkin, että globalisaatiota vastustetaan.

Seuraavaksi paneudun Attacin ja median suhteisiin.

---

⁵² www.attac.kaapeli.fi

4 ATTAC JA MEDIAJULKISUUS – TIEDOTUSSTRATEGIASTA MEDIASYMBOLEIHIN

Johdannossa esitin kansalaisjärjestöillä ja medialla olevan riippuvuussuhteen: Yksi median tehtävistä on tukea osallistuvaa demokratiaa tarjoamalla kansalaisille ja heidän järjestöilleen pääsyn julkisuuteen ja tilaa keskustella. Toisaalta kansalaisjärjestöjen vaikutusvalta yhteiskunnassa on usein hyvin riippuvainen mediajulkisuuden määrästä ja luonteesta. Tämä lähtökohta mielessäni pohdin seuraavassa luvussa, miten kansalaisjärjestöjen ja median työsuhde käytännössä toimii, minkälaisilla julkisuuden osa-alueilla kansalaisjärjestöillä on kulttuurissamme mahdollisuus tulla esiin ja mikä merkitys globalisoituvalla medialla on kansalaisjärjestöille.

4.1 Tiedotusstrategialla julkisuuteen

Kansalaisjärjestöjen tiedottaminen kuuluu organisaatioviestinnän piiriin. Risto Kunelius (1998, 17) määrittää organisaatioviestintää kahdelta eri kannalta:

Sisäisestä näkökulmasta viestinnän tavoitteena voi olla esimerkiksi tehokkuuden ja innovatiivisuuden kohottaminen ja esimerkiksi yrityksen jäsenten sitoutuminen omaan työhönsä. Ulkoisen organisaatioviestinnän tarkoitus puolestaan voi olla pyrkimys vaikuttaa esimerkiksi yrityksen [tai yhdistyksen, PS] yhteistyökumppaneihin tai laajemmin yleisempään julkisuuteen yrityksen tavoitteiden hyväksi tai sitä koskevan mielikuvan kirkastamiseksi.

Organisaation tiedottaja pyrkii siis vaikuttamaan siihen, millainen kuva mediassa hänen järjestöstään syntyy. Kuitenkin journalismin määreisiin kuuluu sen itsenäisyys, mikä tarkoittaa sitä, että journalistinen prosessi pyritään mahdollisimman hyvin suojaamaan erilaisilta vaikutusyrityksiltä. (Kunelius 1998, 19) Tämän perusjännitteen raameissa kansalaisjärjestöt toimivat. Toisaalta journalismin määreisiin kuuluu myös edustavuus, mikä äkkiseltään tuntuu olevan ristiriidassa itsenäisyysperiaatteen kanssa. Journalismi pyrkii edustamaan suuren yleisön näkökulmaa julkisuudessa: ”Se siis edustaa meitä

esittämällä, mitä meidän edustajamme tekevät meidän nimissämme. Näin se luo meille katsojan roolia suhteessa esimerkiksi politiikkaan.” (Kunelius 1998, 19–20) Kansalaisjärjestökin saattavat aktiivisuudestaan huolimatta jäädä katsojan asemaan. Näin kävi osittain Attacille aineistoni teksteissä, kun se jäi suhteellisen äänettömäksi liikkeelle panemassaan keskustelussa.⁵³

Julkisuusstrategioita on neljää laatua (Juholin – Kuutti 2003, 84):

proaktiivinen eli ennakoiva, avoin ja interaktiivinen
reaktiivinen eli avoin mutta jälkikäteen reagoiva
aktiivinen eli julkisuuteen hakeutuva, joskus jopa ryntäävä
passiivinen eli vetäytyvä ja yhteistyöhaluton

Proaktiivisella strategialla pärjää julkisuuden hallinnassa parhaiten. Tällöin organisaatio mm. tiedostaa oman julkisuustilanteensa, sen mahdollisuudet ja uhat. Se seuraa mediamaiseman muutoksia, omaa julkisuuskuvaansa sekä muiden toimijoiden ja kilpailijoiden toimia julkisuudessa. Suhteet toimittajiin ovat henkilökohtaisia ja yhteydenpito tilanteen mukaan muodollista tai vapaamuotoista. Yllättäviin tilanteisiin varaudutaan ja valmistaudutaan ja tärkeissä kysymyksissä aloite tehdään itse. Markkinointiotetta kuitenkin vältetään. Eduksi on myös hyvä tietämys omasta toimialasta ja asiantuntijuus viestintäalalla. (Juholin – Kuutti 2003, 85–86)

Attacin sisällä toimii mediaryhmä, jonka jäsenet toimivat yhteydenpitäjinä tiedotusvälineisiin sekä seuraavat ja arkistoivat Attacista kirjoitettua materiaalia. *Hiekanjyväsiä* on järjestön sisäinen tiedotuslehti, jonka sähköpostiversioita voivat tilata muutkin kuin jäsenet. Tiedotusvälineitä varten Attacilla on olemassa myös lehdistöpalvelu verkossa. Järjestö on aktiivinen omassa tiedottamisessaan niin internet-sivustoillaan kuin perinteisten lehdistötiedotteidenkin muodossa, vaikka suurinta osaa tutkimusajankohtani lehdistötiedotteista ei noteerattu aineistoni lehdissä.⁵⁴ Attac käyttää siis monilta osin proaktiivista mediastrategiaa.

Attacin mediaryhmästä sanotaan, että ”[j]ulkisuus on yksi Attacin toimintamuodoista.” Näin siis järjestön suhdetta mediaan voisi kuvata myös aktiiviseksi, julkisuuteen

---

⁵³ Aineiston puhujarakenteisiin palaan luvussa 5.2.

⁵⁴ Tuonnempana tutkielmassani tarkastelen vielä tiedotteiden pääsyä julkisuuteen.

hakeutuvaksi, mitä tukee myös mielenosoitusten järjestäminen. Attacin tiedotusstrategian hahmotelmassa tarkennetaan, että julkisuus toimintamuotona ”ei kuitenkaan tarkoita itsetarkoituksellisen julkisuuden hakemista, vaan heijastelee, että nykyään politiikkaa tehdään julkisuudessa ja siihen vaikutetaan pääosin julkisuuden kautta”⁵⁵ Attac on siis politiikkaa tekevänä kansalaisjärjestönä omasta mielestään erittäin sitoutunut mediaan.

Proaktiiviselle strategialle epätyypillisesti järjestön tiedottamisessa on nähtävissä myös markkinointiotteita, mikä osaltaan johtunee tarpeesta agitoida uusia jäseniä. Muita julkisuuden avulla tavoiteltavia asioita ovat ainakin aktivismin ylläpitäminen ja aktivistien pitäminen tyytyväisinä, kansan tuen saavuttaminen, yleiseen mielipideilmastoon vaikuttaminen, järjestön legitimitetin ylläpitäminen, poliittisen agendan luominen sekä vaikuttaminen kansainväliseen, kansalliseen ja paikalliseen päätöksentekoon. Attac on saanut perustamisestaan asti hyvin paljon julkisuutta eri maissa, ja suuri osa edellä luetelluista tavoitteista on jossakin määrin saavutettu. Myös päätöksentekoon Attacin voi olettaa vaikuttaneen jonkin verran, sillä Attacin ajamista asioista on käyty mielipiteisiin ja päätöksiin mahdollisesti vaikuttanut keskustelua.

4.2 Attac julkisuudessa

Mitä tarkoittaa, että Attacin yhtenä toimintamuotona on julkisuus? Julkisuus on periaatteessa kaikkien ulottuvilla olevaa ja kaikille yhteistä joukkoviestinten esittämää materiaalia, josta muodostuu julkisuuden sfääri. Tämä viittaa julkisuuden toiseen puoleen, sen sosiaaliseen ulottuvuuteen: kaikki merkitykset, joita joukkoviestimien välittämälle sisällölle annamme ja joista kahvipöydissä yhdessä keskustelemme, ovat julkisuutta. Näin siis olemme sekä julkisuuden yleisöä että sen toimijoita. Vaikka julkisuus on teoriassa kaikille avointa, sen rajoittavia tekijöitä ovat mm. kieli, kulttuuriperintö, yksilön suoja ja yhteisöllinen etu. (Nieminen 2000, 188–189)

---

⁵⁵ Lainaus on jälleen peräisin Attacin mediaryhmän sisäisestä sähköpostinvaihdosta.

Internetin käytön yleistymisen ja globalisoitumisen kehitys ovat osaltaan herättäneet kysymyksiä julkisuuden kohtalosta myöhäismodernissa maailmassa. Pääosin esitetyt ennustukset voidaan jakaa kahteen ryhmään, jotka vaikuttaisivat olevan keskenään ristiriidassa. Ensimmäisen käsityksen mukaan julkisuus on kansainvälistymässä, kun tulossa olevan globaalien kulttuurien myötä rajat kielten ja kulttuurien välillä hämärtyvät. Julkisuudesta tulisi tämän näkemyksen mukaan entistä avoimempaa, mikä saattaisi edesauttaa demokraattisen maailmankulttuurin syntyä. Eräiden argumenttien mukaan tällainen kehitys suuryritysten ehdoilla johtaa kapitalistiseen kulttuuri-imperialismiin ja yhdenmukaistamiseen. Toinen käsitys puolestaan näkee julkisuuden olevan fragmentoitumassa: kansallisista yhtenäiskulttuureista ja julkisuusrakenteista ollaan matkalla kohti kansallisvaltioista riippumattomampia julkisuuksia. Monet tämän näkemyksen kannattajat ovat huolissaan eriytymiskehityksen vaikutuksesta demokratiaan, kun kaikille yhteinen julkisuuden tila kaventuu. (Nieminen 2000, 189–190, ks. myös Kunelius 1998, 45–46)

Kansallinen julkisuus on hyvin hankala ja abstrakti käsite, minkä vuoksi se on syytä jakaa kolmeen helpommin hahmotettavaan osaan. Lähinnä kansallista julkisuutta lienee **valtajulkisuus**, minkä lisäksi voidaan eritellä myös vasta- ja vaihtoehtojulkisuudet. Valtajulkisuus on meille itsestään selvää ja arkipäiväistä; pidämme sen esityksiä yleensä representaatioina todellisuudesta itsestään. **Vastajulkisuus** pyrkii haastamaan nämä itsestäänselvydet. Tämän julkisuuden piiriin kuuluvat useat kansalaisliikkeet ja esimerkiksi Maailman kauppajärjestö WTO:ta vastustavat mielenosoitukset. Vastajulkisuus on kuitenkin sidoksissa valtajulkisuuden tuotanto- ja levityskoneistoihin, ja sen esitykset tulevat kaikkien tietoon valtajulkisuuden ehdoilla. **Vaihtoehtojulkisuuden** perustana puolestaan on oma tuotanto- ja levityskoneistonsa, jonka turvin sen ei edes tarvitse kilpailla valtajulkisuuden kanssa. Paljon kansalaisliikkeitä lukeutuu tähänkin joukkoon, sillä internet on avannut uusia mahdollisuuksia rakentaa toimivia vaihtoehtojulkisuuksia. (Nieminen 2000, 190–191) Vaihtoehtojulkisuuden muotoja ovat paitsi useiden kansalaisjärjestöjen sähköpostilistat ja uutiskirjeet, myös esim. uutisista ja

artikkeleista koostuva www-sivusto vapaasana.net. Paitsi hegemonista, kieli – puhuttu, kirjoitettu tai muuten ilmaistu – on siis myös vastarinnan aluetta.

Attacia on hankala sijoittaa julkisuuksien kenttään. Liike syntyi ja levisi kuin varkain Attacin ajamista asioista kiinnostuneiden parissa riippumattomia julkisuuden väyliä pitkin. Alkusysäyksensä se kuitenkin sai valtajulkisuudessa, tosin jokseenkin radikaalissa lehdessä, *Le Monde Diplomatiquessa*. Valtajulkisuutta siis käytettiin vastajulkisuuden tarkoitusperiin. Liike pyrki sekä haastamaan valtajulkisuuden representaatioita että luomaan vaihtoehtoja. Sillä on myös omat, pääosin internetin mahdollistamat tuotanto- ja levityskanavansa, mutta se pääsee koko kansan tietoisuuteen vain valtajulkisuuden kautta. Näiden ulottuvuuksien lisäksi Attac on myös osa kansainvälistä, globaalia julkisuutta. *Le Monde Diplomatique* on luettavissa internetissä lähes parillakymmenellä kielellä. Attac puolestaan toimii noin viidessäkymmenessä maassa – tosin kaikilla alajärjestöillä ei ole esimerkiksi omia internet-sivuja. Jokaisen maan Attac toimii paikallisesti omien tärkeinä pitämiensä asioiden puolesta, tietysti kansainvälisen järjestön julistuksen puitteissa.

Monista haarajärjestöistä huolimatta yleisölle on olemassa vain yksi Attac, josta ihmiset muodostavat mielipiteensä. Kuuluminen kansainvälisen julkisuuden piiriin on siis järjestölle tärkeää sekä julkisuudessa muodostuvan imagon, että verkottumisen kannalta. Ainakin Suomen Attacilla on myös omaa julkaisutoimintaa, joka ei kuitenkaan ole riippumatonta muista levityskanavista. Esimerkiksi Rosa Meriläisen toimittama teos *Mikä on Attac* on eliittijulkisuuden konserniin kuuluvan WSOY:n kustantama, kun taas ruotsista käännetty Bim Clinellin *Attac – Ruohonjuuritason kapina markkinavoimia vastaan* on vaihtoehtojulkisuuden piiriin kuuluvan Like-kustantamon julkaisema.

Lisää ulottuvuuksia kysymykseen Attacin julkisuustyyppistä tuo useiden sen toimijoiden (esimerkiksi kansanedustajat tai yliopistojen tutkijat) kuuluminen virkansa puolesta valta- tai eliittijulkisuuden puolelle. Attacin esittämät keskustelunaiheet ovat myös melko monimutkaisia, perinteisesti poliittisen ja taloudellisen eliitin ratkaistavissa olevia asioita. Vaikka Attac haluaakin tuoda esiin vaihtoehtoja, päätökset ja kannanotot järjestön esittämiin asioihin tehdään eliittijulkisuuden piirissä. Esimerkiksi aineistoni *Helsingin*

Sanomien yleisönosastolla monimutkaiset talouden ja politiikan kuviot herättivät keskustelua. Käytetyt käsitteet – esimerkiksi valuutansiirtovero, globalisoitumisen sääntely ja säästödirektiivi – tekevät kuitenkin yleisönosastosta osan eliittijulkisuuden kenttää. Tämä saattaa olla yksi selitys sille, että ns. tavallisten kansalaisten mielipiteet ja näkemykset eivät päässeet esiin aineistoni lehtikirjoituksissa.⁵⁶

Valtajulkisuus jaetaan yhteiskunnallisten valtaryhmien sisäiseen ja niiden väliseen **eliittijulkisuuteen** ja kaikelle kansalle tarkoitettuun, avoimeen **populaarijulkisuuteen** (Nieminen 2000, 191–192). Eliittijulkisuus on avointa myös muille, mutta merkityksellistä se on pääosin vain eliitille, jolla muutoinkin on valtaa kyseisissä asioissa. (emt.) Kuten olen jo tuonut esiin, aineistossani eliittijulkisuuteen kuuluvat selkeästi *Helsingin Sanomat* ja *Kauppalehti*. Nämä ovat sellaisia valtajulkisuuden foorumeita, joissa ”eri eliittiryhmien julkisuudet leikkaavat toisiaan, ja joissa julkisen neuvottelun kautta rakennetaan yhteisiä kansallisia tulkintoja ajankohtaisista kysymyksistä” (emt. 192). Juuri tällaista määrittelyä ja tulkintojen rakentamista aineistoni *Helsingin Sanomissa* käydään siitä, mitä on globalisoituminen ja miten sellaisiin vastaääniin kuin Attac tulisi suhtautua.

On odotettavaa, että Attacin omat kapitalistista maailmankuvaa haastavat representaatiot poikkeavat *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalehden* tavoista kuvata keskustelun aiheina olevia ilmiöitä. *Lapin Kansa* sijoittuu mielestäni selkeästi valtajulkisuuden piiriin, mutta en näe sen kuitenkaan olevan osa eliittijulkisuutta. Sen sijaan, kuten johdannossa sanoin, juttujaan lehdille myyvä Suomen Tietotoimisto on tiedon tuottajana osa eliittijulkisuutta. Tarkastelun kohteena STT:n jutut ovat kuitenkin tässä tutkielmassa vain osana aineistooni kuuluvien lehtien julkisuuksia ja lehtien tuottamaa julkisuuskuvaa. En siis varsinaisesti analysoi STT:n toimittamia juttuja eliittijulkisuuden tuottamana kuvana, vaan näen niiden merkityksellistyvän esimerkiksi *Lapin Kansan* jutuiksi.⁵⁷ *Iltasanomat* puolestaan on

---

⁵⁶ Ns. tavallisten kansalaisten näkyvyydestä aineistossa lisää luvussa 5.2.

⁵⁷ Perustan tämän valinnan sille, että esimerkiksi uutisia lukiessaan lukija ei välttämättä kiinnitä huomiota tekstin kirjoittajaan vaan itse asiaan. Sama uutinen esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* tai vaihtoehtojulkisuuden lehdessä *Voimassa* merkityksellistyy eri tavalla: tekstiä pidetään joka tapauksessa lehden juttuna. Mielipidekirjoituksissa tilanne on toinen, sillä nimekkään kirjoittajan teksti saattaa saada lisäpontta mielipiteen esittäjän ansioista. STT:n mielipidekirjoituksia aineistossani ei ollut.

populaarijulkisuuden lehti, ja internetin keskustelupalsta yleisönosastojulkisuuden foorumi.

4.3 Tiedon demokratisoituminen ja kansalaisjärjestöt

Teknologian kehitys ja tiedon liikkuminen ovat osaltaan mahdollistaneet yhä useamman ihmisen pääsyn monipuolistuvien tietolähteiden pariin. Toisaalta on muistettava, että pääosin tämä kehitys tapahtuu jo muutoinkin teknologistuneissa yhteiskunnissa. Näin ollen tiedon demokratisoituminen ei koske ns. neljättä maailmaa, joka on – näin uskotaan – lopullisesti pudonnut pois teknologian kelkasta. Kansalaisjärjestöjen kannalta tiedon suppea-alainenkin demokratisoituminen tarkoittaa kuitenkin mahdollisuutta uudentilaiselle, maailman tapahtumiin keskittyvän tietoisuuden esiin nousulle. Värysen (1998, 69) mukaan ihmiset käsittävät maailman yhdeksi kokonaisuudeksi, mikä laajentaa ajattelutapoja: esimerkiksi Brasilian sademetsien hakkuilla ymmärretään olevan vaikutusta suomalaisten elämään. Tällaisesta ns. ´refleksiivisestä globalisaatiosta´ hyötyvät nimenomaan kansalaisliikkeet, jotka ajavat maailmanlaajuisia asioita.

Median esittämät tunteisiin vetoavat draamatarinat kaukaisista katastrofeista tuovat hädän lähemmäksi ja kenties saavat ihmiset reagoimaan. Toisaalta maailman medioituminen aiheuttaa myös ns. myötätuntouupumusta (compassion fatigue), joka tarkoittaa ihmisten väsymistä loputtomaan tieto- ja kuvatulvaan kärsivistä ihmisistä ja maailmanlaajuisista ongelmista⁵⁸. Tämän ilmiön myötä mediassa keskitytään helposti vain lähialueiden uutisiin, laajojen kysymysten käsittelyä yksinkertaistetaan ja yleisön huomion kiinnittämiseksi ajatellaan tarvittavan aina vain sensaatiomaisempia uutisia. (Lehtonen 2001, 22–23) Uudenlaisen tietoisuuden esiinnousu saattaaakin siis aiheuttaa pikemmin

---

⁵⁸ ks. Moeller 1999

kyllästymistä kansalaisjärjestöjen ajamiin asioihin kuin toimintaa epäkohtien parantamiseksi.

4.3.1 Kansalaisjärjestöt median verkossa

Informaatio saavuttaa kansan yhä laaja-alaisemmin ja enenevässä määrin reaaliaikaisen median, ei hitaasti reagoivien koulukirjojen kautta. Tiedotusvälineillä on siis suuri rooli ja myös vastuu informaation tuottajina eikä pelkästään sen välittäjinä. On kuitenkin pidettävä mielessä, että vaikka faktapohjaisuus on yksi journalismin määreistä, viestimet eivät välitä totuutta sellaisenaan. Median merkitys käytäessä esimerkiksi yhteiskunnallista taistelua tulee esiin muun muassa uutisoinnissa sota-alueilta: se, mitä ja kuinka kerrotaan, vaikuttaa suoraan kansalaisten tukeen sotatoimille ja saattaa saada aikaiseksi myös lisää yhteiskunnallisia konflikteja.⁵⁹ Joskus taas on hyvä kysyä, miten median läsnä- tai olemassaolo vaikuttaa asioihin. Olisivatko ihmiset eri puolilla maailmaa nousseet ennätysmäisen suuriin mielenosoituksiin kevään 2003 Irakin sotaa vastaan, jos mediassa olisi järjestelmällisesti jätetty huomiotta kaikki sotatoimien oikeutusta kyseenalaistavat todisteet tai sodan vastaiset mielenilmaukset?

Ensimmäisenä kansalaisliikkeenä Suomessa suoraa toimintaa ja mediajulkisuutta hyödynsi lintujärveä puolustava ns. Kojjärvi-liike jo vuonna 1979 (Jokinen – Saaristo 2002, 236). Sen jälkeen julkisuudesta on tullut yhä välttämättömämpi osa kansalaisjärjestöjen toimintaa. Niinpä Attac tarvitsee globalisoitumisen tiettyjä piirteitä, kuten globalisoituvaa mediaa, voidakseen vastustaa sen toisia puolia, kuten vapaan kaupan politiikkaa. Asukasyhdistykselle ei välttämättä ole väliä, noteerataanko sen toimintaa paikallislehdessä, mutta jos tarkoituksena on muuttaa ihmisten syvään juurtuneita

---

⁵⁹ ks. esimerkiksi Luostarinen – Nieminen (toim.) 1991

asenteita tai vaikuttaa käyttäytymiseen, tiedotustyö on tehokkainta laajojen mediakanavien kautta.

Media on refleksiiviseen globalisoitumiseen toimintansa perustaville kansalaisjärjestöille hyvin tärkeä tiedon hankkimis- ja levittämiskanava. Media myös tekee järjestöstä puheenaiheen ja luo liikkeestä julkisuuskuva, joiden avulla järjestö saa näkyvyyttä asialleen. Palstatilasta on raaka kamppailu ja uutiskynnys on ylitettävä tavalla tai toisella: ”Tietenkin se [rauhanomainen mielenosoitus, PS] on ongelmallista, koska ilman mellakkaa mielenosoitukset eivät ehkä kiinnostakaan ketään”, haastateltu Göteborgs aktionenin jäsen Örjan Bergsten pohtii kansalaisjärjestöjen ja median välistä ristiriitaa *Helsingin Sanomien* jutussa (HS 10.6.2001). Juuri tämän takia on tähdellistä, että kansalaisjärjestöillä on myös omat, valtamediasta riippumattomat tiedonjakelukanavansa. Niiden kautta järjestöt saavat näkökulmansa esille ja vakiinnutettua ainakin kulloinkin kyseessä olevista asioista jo valmiiksi kiinnostuneiden mielissä. Toista mieltä olevien päiden kääntämiseksi ei pelkkä sanahelinä riitä, vaan sanottu pitää muuttua näkyväksi. Tähän Attackin pyrki järjestämällä opintopiirejä, keskustelutilaisuuksia ja myös rauhanomaisia mielenosoituksia.

Internet muuttaa niin julkisuuden kuin joukkoviestinnänkin luonteen – sen on jopa sanottu merkitsevän joukkoviestinnän loppua. (Kunelius 1998, 45–46) Internetin ”laajan” käytön aikakaudella myös kansalaisjärjestöjen kiinteä suhde mediaan on muotoutunut sellaiseksi kuin se on nyt. Internet on interaktiivinen, laaja-alainen ja reaaliaikainen, minkä vuoksi sen sanotaan lisäävän tiedon demokratiaa. Tästä syystä se on myös yksi merkittävimmistä kanavista, jonka kautta uudenlaista tietoisuutta tuottava refleksiivinen globalisoituminen toimii. Kansalaisaktivismia tehdään nykyään paljon internetin välityksellä kun tiedotetaan asioista, suunnitellaan isoja kansainvälisiä tapahtumia tai tukitaan sähköposteja vetoomuskirjeillä. Internet on edesauttanut järjestöjen kansainvälistä verkottumista. On syytä kuitenkin pitää mielessä, että internetiä käytetään laajalti vain teollistuneissa maissa. Suurin osa maailmaa jää edelleen tällaisen verkottumisen ulkopuolelle kansalaistoiminnassakin, minkä takia helposti vaikuttaa siltä, että toiminta olisi teollisuusmaissa muuta maailmaa aktiivisempaa. Asia ei välttämättä kuitenkaan ole niin,

kansalaistoiminnan muodot vain ovat toisenlaisia – marsseja, nälkälakkoja, vapaaehtoisvoimin pyöritettäviä kouluja tms.

Internetin kautta tietoa voi lähettää puoli-ilmaiseksi ja lähes reaaliaikaisesti, joten järjestöjen reagointiaika tapahtumiin on lyhentynyt huomattavasti. Internetissä kulkevaa tietoa on myös suhteellisen hankala valvoa, minkä vuoksi nettijulkisuuteen pääsee myös marginaalisten alakulttuurien tai yksityisten ihmisten näkemyksiä asioista. (Väyrynen 2001, 140–141) Ongelmana on kuitenkin se, että internet ei samalla tavalla luo yhteistä julkisuutta kuin esimerkiksi sanomalehti tai televisio. Populaarijulkisuuden, eli potentiaalisesti kaikki ihmiset, internetin kautta toteutettava julkisuus saavuttaa vain valtamedian välittämänä. Sen takia se on helppo sulkea populaarijulkisuuden ulkopuolelle tai tulkita valtajulkisuuteen sopivalla tavalla. (Nieminen 2000, 204–205)

Kampanjoiden järjestämisessä sähköpostilistat ja kotisivut ovat varsin käyttökelpoisia laajan levikkinsä ansiosta. Internet-ajan kansalaisaktivismi vaatii uudenlaista ammattitaitoa, mutta avaa samalla paljon uusia vaikuttamisen keinoja. Esimerkiksi etenkin kansainvälisen Attacin ja joidenkin Suomen Attacin paikallisjärjestöjen kotisivuihin on panostettu. Sivuilta löytyy mm. audiovisuaalisia animaatioita ja power point -esityksiä⁶⁰. Kansalaisaktivismi internetin kautta heijastaa myös aikamme mentaliteettia. Väyrysen (2001, 141) mukaan internet on

muokannut poliittisen toiminnan luonnetta ja tehnyt siitä abstraktimpaa ja vähemmän sitovaa, mikä ehkä sopii nykyisen relativismin aikakauteen. Internetin keskusteluboksista on toki helpompi irtautua kuin puolueosastosta.

Aktivismista on siis samalla tullut anonyymimpää, kun mukana toiminnassa voi olla vain osoitteena sähköpostilistalla. Kaikki Attacinkaan sähköpostilistan tilaajat eivät välttämättä edes ole järjestön jäseniä. Jos listan tilaaja ei ole tarpeeksi kiinnostunut sille lähetetystä informaatiosta, viestit päätyvät usein del-napin painalluksella roskakoriin.

---

⁶⁰ ks. esim. www.attac.kaapeli.fi/paikallis/varsinais

4.3.2 Median välittämät symbolit

Käytännön poliittista toimintaa on kuitenkin yhä tehtävä internetin ulkopuolella – esimerkiksi mielenosoitukset järjestetään edelleen kaduilla. Sähköpostilistojen kautta muodostuvat vaihtoehtojulkisuuden piirit pysyvät helposti suljettuina, jolloin ”internet saattaa muodostua erillisyyttä lisääväksi eikä yhteisyyttä ja yhteisöllisyyttä edistäväksi välineeksi.” (Nieminen 2000, 201–205) Liike tarvitsee elääkseen sosiaalisia suhteita, mikä edellyttää internetin keskustelupalstojen lisäksi kokouksia ja muita tapaamisia. (Väyrynen 2001, 141) ”Onnistuneessa globalisaation vastaisessa kampanjassa on tärkeää luoda analyysin ja politiikan keinoin johdonmukainen kuva itse ongelmasta ja vahvistaa sitä erilaisilla symboleilla,” Väyrynen (2001, 174) toteaa.

Internet ei monista hyvistä puolistaan huolimatta voi korvata liikkeen johtajia. Globalisoitumisen vastaisten liikkeiden johtajien asema perustuu Väyrysen mukaan symboliseen valtaan eikä niinkään organisatoriseen hallintaan, kuten perinteisissä kansalaisliikkeissä. Tällaisten symbolisten johtajien ”luomat analyysit ja sanomat saavat merkityksensä laajemmasta yhteisöstä.” (Väyrynen 2001; 174, 179) Kansainvälisellä Attacilla on puheenjohtajansa, mutta tällaisena symbolisena johtajana voi kuitenkin pitää moniin muihinkin liikkeisiin osallistunutta ranskalaista lammassarmania José ”Asterix” Bovéta, jolta ”penätään mielipidettä geeniruoasta kotisyntytyksiin saakka” (AL 2.6.2001). ”Orgaaninen intellektuelli” saa voimistettua asemaansa ja motivoitua ihmisiä osallistumaan toimintaan, jos hän kykenee luomaan liikkeelle uusia jäseniä koskettavia symboleja (Väyrynen 2001 179, 185–186). Ranskassa mediapersoonaksi noussut ”Asterix” on jo itsessään tällainen symboli: hän on ”kansanomainen viiksiniekka” (AL 2.6.2001), joka taistelee lampaista ja roquefort-juustosta saamansa elinkeinon puolesta ylikansallisia yrityksiä ja Maailman kauppajärjestö WTO:ta vastaan.

Kampanjoiden konkreettiset ja ihmisiin vetoavat symbolit ovat yleensä kuitenkin kuvia uhreista, kuten vaikkapa kuva öljyyn tahrantuneesta hylkeenpoikasesta. Ihmisten aktiivisuus on usein mediavälitteistä ja perustuu paljolti mm. vetoaviin kuviin. Symbolit

herättävät mielikuvia ja mielikuvat asenteita, joiden muuttaminen on pitkälinen prosessi. Siksi taistelu symbolien määrittelyvallasta käy mediassa kovana. Hävinneet joutuvat pelaamaan voittajan sääntöjen mukaan ja saattavat joutua vahingollisten symbolien uhriksi. Tällainen vahingollinen symboli on esimerkiksi globalisaatiokritiikkiin liitetty mielikuva väkivaltaisista ja anarkistisista mellakoista. Tämänkaltaisen symboli on sen esittäjän kannalta yksinkertaisuudessaan hyvä, jolloin se on esimerkiksi helposti yleistettävissä: väkivaltaa vastustavasta Attacista tulee tällaisen anarkistisymbolin kautta helposti väkivaltainen järjestö. Hyvä symboli tarjoaa myös vaivattoman toimintavaihtoehdon. Mitä helpommin omatunto voidaan sen avulla puhdistaa, sitä käyttökelpoisempi symboli on. (Väyrynen 2001, 139 ja Beck 1999, 131–132) Tällä tavalla toimiva symboli on esimerkiksi SPR:n vuoden 2003 nälkpäivämainos. Siinä on kasvokuva vakavasta työstä, jonka suu on piirretty iloiseksi hymyilevien huulien tapaan kaareutuvalla tekstillä: ”Apua sinun avullasi”. Mainos siis sanoo: kun teet pienen lahjoituksen, muutat surun iloksi.

”Asterixia” perinteisempi, uhrikuvastoon perustuva Attacin symboli on kansainvälisen Attacin kotisivujen introanimaatio, joka päättyy kuvaan viivakoodatusta maailmankartasta hintalappuineen.⁶¹ Kuvassa esitetään Attacin julistama kauhukuva: maailma on alistettu kauppatavaraksi. Järjestö ei kuitenkaan pidä vallitsevaa kapitalistista järjestelmää niin hegemonisena, etteikö siihen voisi vaikuttaa: tietokoneen hiirtä sopivasti liikuteltaessa hintalappuun ilmestyy eri kielillä teksti *Maailma ei ole kaupan*.

---

⁶¹ www.attac.org

Kuva 1

Animaatiossa maailmankartasta erkanevalla varjokuvalla, joka tiivistyy kuvan alareunan Attac-symboliksi. Kuvan tasolla järjestö siis edustaa koko maailmaa. Mielenkiintoista itse kartassa on se, että siinä perinteiseen tapaan pohjoinen on kuvattu suhteessa etelää suuremmaksi. Attac kritisoi vuositasojen kestänyttä pohjoisen pallonpuoliskon maiden valtaa eteläisiin nähden, minkä vuoksi on kiintoisaa, että symboliseksi kartaksi on valittu juuri kolonialismin apuvälineenä käytetty Eurooppa-keskeinen Mercatorin projektio⁶² – ja internetsivujen kieliksi vain eurooppalaisia kieliä. Joko tämän karttakuvan käyttö on ollut tottumuksen ja käytännön sanelema vahinko, onhan se yleisesti edelleen käytössä, tai sitten kyseessä on ironia. Kuvassahan juuri kolonialismin kehdestä, Euroopasta, kajahtaa huuto ”Maailma ei ole kaupan”. Kuitenkin ns. Petersin projektion käyttö olisi ollut selkeä kannanotto Eurooppa-keskeistä maailmankuvaa vastaan, sillä se esittää maanosien muodot väärin, mutta mittasuhteet oikein.

---

⁶²1500-luvulla Gerhardus Mercator litisti piirustuksissaan kaarevan maapallon kaksikulotteiseksi kartaksi yhdensuuntaistamalla pituuspiirit. Tämän seurauksena pohjoisen pallonpuoliskon maat näyttäivät suuremmilta kuin eteläiset. Pohjoinen sijaitsee Mercatorin projektiossa ylhäällä ja Eurooppa keskellä karttaa, koska hän asetti Englannin läpi kulkevan Greenwichin pituuspiirin nollameridiaaniksi. Eurooppa on siis kaiken keskipiste, josta lasketaan suunnat itään ja länteen. Merenkulussa kelpoisesta kartasta tuli paitsi konkreettinen maailmanvalloituksen apuväline, myös symbolinen eurooppalaisen vallan ilmentymä. (ks. esim. Lehtonen 2001, 50–51).

5 VASTAHEGEMONISET ÄÄNET JULKISUUDESSA

Olen nyt hahmotellut niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia konteksteja, joita vasten Attacia ja sen suhdetta mediajulkisuuteen voi hahmottaa. Nyt on aika tarttua itse aineistoon. Ensin kirjoitan auki, mistä aiheista aineistossa pääpiirteittäin puhuttiin. Sen jälkeen tarkastelen tekstien puhujarakenteita ja sitä, kuinka Attac otettiin huomioon lähteenä ja keskustelun käynnistäjänä. Tällainen yleinen luonnehdinta on pohjaa kuudennen luvun analyysille.

5.1 Aineisto suurennuslasin alla

Seuraava taulukko [1] kertoo kuinka monessa ja minkä tyyppisissä kirjoituksissa Attac aineistossani mainittiin touko-kesäkuussa 2001.

Taulukko 1

Jutut tyypeittäin ajalla 1.5.-30.6.2001

JUTTUTYYPPI	Helsingin Sanomat	Lapin Kansa	Kauppalehti	IS verkkolehti
uutinen	9	10		
mielipide*	10	4	3	461
pääkirjoitukset	3			
muut**	9	2	2	
YHTEENSÄ	31	16	5	461

*Sisältää yleisönosastokirjoitukset, pakinat, kolumnit ja verkkolehden kommentit

** Sisältää reportaasit, haastattelut ja kulttuuripalstan jutut

Helsingin Sanomilta aineistossani on siis 31 juttua, joista lähes kolmasosa on mielipidekirjoituksia (kolumneja, pakinoita tai yleisönosastokirjoituksia). Yhdeksästä uutisesta kolme on STT:n, loput lehden omien toimittajien kirjoittamia. Attac mainittiin kolmessa *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa: yksi käsitteli globalisoitumiskeskustelua yleensä (HS 1.5.2001), toinen Attacin perustamista (HS 20.5.2001a) ja kolmas kritisoi poliitikkojen pehmoilua (HS 23.5.2001).

Lapin Kansan jutuista lähes kaksi kolmasosaa oli uutisia, ja, kuten sanottu, ne olivat kaikki ostettu STT:ltä. Neljäsosa lehden jutuista oli mielipidekirjoituksia. Pääkirjoituksissa Attacia ei kuitenkaan mainittu. *Kauppalehdessä* Attacin perustamista ei uutisoitu, joten lehden muodostama kuva järjestöstä perustuu pääosin mielipidekirjoituksiin. *Iltasanomien* verkkolehden aineisto koostuu kokonaisuudessaan mielipidekirjoituksista.

Seuraavaan taulukkoon [2] olen listannut aineistoni lehtijuttujen pääteemat, jotka olen määritellyt karkeasti juttujen otsikoiden ja pääsisältöjen avulla.⁶³ Teemalla tarkoitan jutun aiheita. Taulukossa on siis kaikki touko-kesäkuussa 2001 aineistoni lehdissä *Helsingin Sanomissa*, *Kauppalehdessä* ja *Lapin Kansassa* julkaistut jutut, joissa mainittiin sana ”attac”. Sen sijaan taulukossa ei ole mukana *Iltasanomien* verkkofoorumien kirjoituksia, koska 461 kommentista määriteltyjen teemojen havainnollistaminen taulukon avulla ei ole käytännöllistä. Palaan *Iltasanomien* keskustelupalstan kirjoitusten luonnehdintaan myöhemmin tässä luvussa.

---

⁶³ Taulukot, joissa kunkin sanomalehden kirjoitukset on jaoteltu juttutyypeittäin, ovat liitteenä.

Taulukko 2

Jutut pääteemoittain ajalla 1.5.–30.6.2001

JUTUN TEEMA	Helsingin Sanomat	Lapin Kansa	Kauppalehti
Attac:			
☒ kritisointi	1		
☒ perustaminen	4	5	
☒ muut	5	3	
globalisoituminen:			
☒ myönteiset	2		
☒ kritisoivat	1		
☒ muut	2	1	1
talous	3		
Tobinin vero	4		
kansalaisjärjestöt	2		
moraali/etiikka		1	
mielenosoitukset	2	1	
kansalaisoikeudet	1		
maailman- parantaminen			1
kulttuuri			1
kansanedustajat	1		
kv-instituutiot		1	
Tuomioja			1
määrittelemätt.	3	4	1
YHTEENSÄ	31	16	5

Yli kolmasosa *Helsingin Sanomien* kirjoituksista koski globalisoitumista, taloutta tai Tobinin veroa. Näistä teksteistä lähes kaikki olivat mielipidekirjoituksia; vain yksi veroa koskeva juttu oli uutinen. Mielipiteet veroehdotuksesta näyttivät määrittävän suhtautumista koko liikkeeseen, ja monet muut Attacin ajamat asiat ja osin myös toiminnan perusarvot jäivät keskustelussa sen varjoon. Tämä veroehdotuksen painottuminen keskustelussa on tietenkin odotettavaa, onhan liike nimensä mukaisesti ”Yhdistys Tobinin verosta kansalaisten avuksi”.

Myös nimenomaan Attacia käsitteleviä juttuja julkaistiin *Helsingin Sanomissa* useita. Näistä jutuista suurimman, aiheeltaan selkeän ryhmän muodosti järjestön perustamisen uutisointi. Toinen suuri, mutta ”epämääräisempi” ryhmä *Helsingin Sanomien* Attac-

teeman alla on ”muut”, johon kuuluvat esimerkiksi eduskunnan Attac-ryhmän puheenjohtaja Susanna Rahkosen haastattelu, Attacin alkutaipaleiden selvittely ja juttu, jossa kerrotaan, mikä Attac on. *Helsingin Sanomien* Attac-pääkirjoituksen olen määrittänyt kriittiseksi järjestöä kohtaan. Palaan tähän myöhemmin tutkielmani analyysiosuudessa. Näiden eniten kirjoituksia herättäneiden aiheiden lisäksi Attac mainittiin *Helsingin Sanomien* jutuissa mm. puhuttaessa mielenosoituksista, kansanedustajista ja kansalaisjärjestöistä yleensä.

Vaikka Tobinin vero oli keskustelussa pinnalla, *Kauppalehti* ei oletukseni vastaisesti julkaissut yhtään juttua, joiden aiheena olisi ollut Attac tai valuutansiirtovero. Attacia ei kuitenkaan täysin sivuutettu, vaan se mainittiin ohimennen muista aiheista, kuten globalisoitumisesta tai maailmanparantamisesta, kirjoitettaessa ikään kuin osoitukseksi ajan ilmiöiden seuraamisesta.

Myöskään *Lapin Kansassa* Tobinin veroa ei nostettu teemaksi missään tekstissä. *Lapin Kansan* jutut jakaantuvat tasaisesti eri aihealueisiin: yksi globalisoitumisesta yleisesti, toinen mielenosoituksista. Vain Attacin perustamiseen liittyvät uutiset erottuvat selkeänä aihe ryhmänä: Attac-juttuja oli puolet kaikista⁶⁴. Neljäsosassa *Lapin Kansan* kirjoituksista Attac nostettiin esiin vain yleisesti politiikasta puhuttaessa. Yksikään lehden mielipidekirjoitus ei käsitellyt varsinaisesti Attacia.

Osassa aineistoni lehtijutuista oli teemana nimenomaan Attac (vrt. taulukko2). Taulukkoon 3 olen määrittellyt näistä Attac-jutuista myös toissijaiset teemat eli sen, mitkä asiat toimittajat nostivat tärkeiksi kirjoittaessaan järjestöstä. Toissijaiset teemat kertovat toisaalta järjestön julkisuuskuvasta (minkälaisen asioiden järjestönä Attac toimittajien keskuudessa nähdään) ja toisaalta toissijaiset teemat tuottavat uutta kuvaa Attacista. Myöskään tähän taulukkoon en selkeyssyistä ole ottanut mukaan *Iltasanomien* keskustelupalstan kirjoituksia.

---

⁶⁴ Juttuja, joiden teemana on nimenomaan Attac, kutsun Attac-jutuiksi. Tämä erotuksena koko aineistoni muista jutuista, joissa vain mainittiin sana ”attac”.

Attac-juttujen toissijaiset teemat ajalla 1.5.–30.6.2001

TEEMA II	Helsingin Sanomat	Lapin Kansa	Kauppalehti
Attacin perusajatukset	2		
toimintaperiaatteet		2	
tausta		1	
kansanedustajat	1		
mielenosoitukset	2		
Bernard Cassen		1	
väittelytilaisuus	1	1	
työryhmän perustaminen	3	2	
veroparatiisit		1	
säästödirektiivi	1		
ATTAC- JUTTUJA/ KAIKKI JUTUT	10/31	8/16	0/5

Attac-juttuja julkaistiin siis *Helsingin Sanomissa*, jossa niitä oli siis lähes kolmasosa kaikista, ja *Lapin Kansassa*, joissa Attac-juttuja oli puolet. Molemmat uutisoivat muutamaan kertaan Attacin työryhmän perustamiseen liittyviä asioita. Myös järjestetty väittelytilaisuus ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasin ja kansainvälisen Attacin puheenjohtaja Bernard Cassenin välillä oli näissä molemmissa lehdissä Attac-jutun aiheena.

Helsingin Sanomissa kerrottiin Attacin perusajatuksista sekä nostettiin esiin mielenosoitukset ja kansanedustajien jäsenyys järjestössä. Yksi Attac-juttu koski valtiovarainministeri Sauli Niinistön ehdottamaa yhteistyötä säästödirektiivin parissa. *Helsingin Sanomien* Attac-jutuista yksi oli pääkirjoitus, kuusi oli uutisia ja kolme kuului kategoriaan ”muut”.

Lapin Kansa nosti näkyvästi esiin Attacin toimintaperiaatteet ja järjestön taustan. Yksi Attac-juttu koski puheenjohtaja Bernard Cassenin ajatuksia. *Lapin Kansa* uutisoi myös Attacin tiedotteen veroparatiiseista. Yksi *Lapin Kansan* Attac-juttu oli Alakerta-kolumni, muut olivat STT:ltä ostettuja uutisia.

Se, mitä ei kerrota, voi olla yhtä merkityksellistä kuin se, mitkä asiat nostetaan esiin. Toimittajat eivät nostaneet pääteemoiksi tai Attac-juttujen aiheeksi mm. Attacin toiminnan ydinajatusta demokraattisesta päätöksenteosta, kansalaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksien pohtimista, järjestön idean kiteyttävää julistusta tai Attacin Suomessa ajamia asioita. *Lapin Kansan* jutuissa kotimaan asiat tosin mainittiin usein, toisin kuin *Helsingin Sanomissa*. Kansalaisjärjestöjen vaikutusmahdollisuuksista puhuttiin lähinnä mielenosoitusten yhteydessä tai pohdittaessa kansanedustajien oikeutta osallistua Attacin kaltaisten järjestöjen toimintaan. Myöskään Attacin julkaisemia kirjoja tai Attacin kantaa Göteborgin tapahtumiin eivät toimittajat nostaneet juttujen teemoiksi. Arvot, moraali tai etiikka nousi vain yhden *Lapin Kansan* tekstin, mielipidekirjoituksen, aiheeksi. Toimittajat ovat valintoja tehdessään esimerkiksi uutisoineet Attacin työryhmän valintaprosessia useaan kertaan, mutta jättäneet korostamatta järjestön ideologian perusajatuksia. Tässä on kyse ristiriidasta journalismin ja järjestön tiedotustyön välillä. Jos lehdissä olisi keskusteltu Attacin toiminnan perusajatuksista ja toimintaa motivoivista syistä ja Attackin olisi saanut sanoa sanansa, se olisi ollut järjestön kannalta myönteisempää julkisuutta kuin byrokraattiselta vaikuttava työryhmän valintaprosessi.

Omien sanojensa mukaan Attac kuuluu väkivaltaa vastustavaan joukkoon, mikä myös tuotiin useissa lehtiteksteissä esiin. Tämä imagokysymys saattaa olla syy siihen, että Attacin ympärillä käyty keskustelu ei täysin jämähtänyt mielenosoituksiin vaan jonkin verran puhuttiin muustakin toiminnasta. Silti Attacin aatteet olivat vaarassa jäädä mielenosoitusten uutisoinnin tuottaman mielikuvan varjoon, sillä kuten sanottu, kuva mellakoivasta joukosta on leimannut koko globalisaatiokriitikoiden heterogeenisen joukon vaaralliseksi, kehityksen vastustajiksi tai esimerkiksi ymmärtämättömän lapsellisiksi.

Attac kieltää olevansa globalisoitumisen vastainen liike, sillä se haluaa vain kritisoida ja kontrolloida nykyisenkaltaista globalisoitumista. Tässä suhteessa järjestön imago on toimittajien keskuudessa omaksuttu melko hyvin, sillä vain jokusia kertoja järjestöä luonnehdittiin globalisoitumista vastustavaksi. Myös positiiviset asiat, kuten liikkeen kansainvälisyys, maailmanlaajuisuus ja laaja-alaisuus tulivat useissa aineistoni teksteissä esiin niin sanomalehdissä kuin *Iltasanomien* internetfoorumillakin.

Yhteenvedon sanomalehtiaineistosta todettakoon, että ottaen huomioon keskustelun määrän Attacia ja siihen liittyviä asioita olisi voitu kuvata paljon monipuolisemmin. Palstatilaan nähden järjestön kannalta keskeiset asiat sivuutettiin usein pintapuolisesti, sillä Attacin perustamiseen liittyvät kirjoitukset olivat asiasisällöltään hyvin samantyyppisiä. Tosin *Helsingin Sanomien* ja *Lapin Kansan* kirjoitustyylit poikkeavat toisistaan – edellä mainitussa tyyli oli kantaaottava, kun taas jälkimmäisessä tyyli kirjoittaa oli korrektimpi. Ainoa poikkeus pintapuolisen tarkastelun joukossa oli *Helsingin Sanomien* käsittelemä Tobinin vero, joka herätti kommentteja sekä puolesta että vastaan.

Iltasanomien verkkolehden keskustelujen teemat olivat päättäjien osallistuminen järjestöön (62 kommenttia), Attacin tarpeellisuus (119 kommenttia) ja Göteborgin mielenosoitukset (280 kommenttia). Yksittäisten kirjoitusten aiheissa liikuttiin paitsi asiassa (Attacin tarpeellisuus, kaupan rajoittamisen seuraukset, kehitysmaiden velkojen anteeksianto jne.) myös kaukana sen ulkopuolella mm. neuvostokommunismissa, kasvissyönnissä ja rasmissa, minkä vuoksi keskustelufoorumin ylläpitäjäkin kehotti osallistujia pysymään aiheessa. Suuri osa *Iltasanomien* keskustelua oli toisten nimittelyä, henkilökohtaisuuksia ja piikikkaita kommentteja. Useasti kaikenlaiset valtakulttuurista tai tavoista poikkeavat ilmiöt, kuten juuri kasvissyönti, uskonnolliset lahkot ja kettutyöt, niputettiin keskustelussa samaan kategoriaan Attacin ja muiden globalisaatiokriitikoiden kanssa.

Jos lehtien palstoilla Attacista käytettiin pääosin korrekkeja ilmauksia, *Iltasanomien* keskustelufoorumi poikkesi tästä käytännöstä. Kansalaiset käyttivät hyvinkin räväköitä ilmauksia Attacin luonteesta. Myös mielikuvat Attacista olivat usein jämähtäneet kylmän sodan aikaiseen asetelmaan kapitalistit vastaan kommunistit. Esimerkiksi nimimerkki ”Matti” (36/62) kirjoitti *Iltasanomien* internetfoorumin Attac-keskusteluun: ”Vain aarivasemmistolainen kommunisti voi kuulua Attackiin. Attack on suunnilleen sama kuin Neuvostoliiton tukema ”rauha-jarjesto” oli 70-80 luvulla.”⁶⁵ Keskusteluun osallistuneet ihmiset eivät aina huomanneet tehdä eroa kommunistiseen ideologiaan uskovien ja

---

⁶⁵ Useissa *Iltasanomien* verkkolehden kommentteissa ja parissa kirjoituksessa *Lapin Kansan* mielipidesivulla Attacia kutsutaan nimellä Attack (suom. hyökkäys).

individualistisia arvoja kyseenalaistavien, kuten Attacin kannattajien, välillä. Näin kaikki kapitalistista maailmankuvaa haastavien arvojen kannattajat luokiteltiin helposti Toisiksi, tässä tapauksessa kommunisteihin kuuluviksi⁶⁶.

Aineistoni lehdissä ei juuri käyty keskustelua arvoista tai moraalista, mutta *Iltasanomien* keskustelufoorumille kirjoittaneet kansalaiset toivat arvokeskustelun hyvinkin voimakkaasti esiin erityisesti mielenosoituksista puhuttaessa. Kannanotot olivat hyvin suoria ja luonteeltaan mustavalkoisia. Esimerkiksi nimimerkki ”Attac-MOT” (25/119) tokaisi: ”Globalisaatio on vapautta, Attac:n ajamat arvot tuhoavat yksilön- ja mielipiteenvapauden”. Sanomalehtiä vapaammin keskusteltiin myös Attacin ja esimerkiksi globalisoitumisen ja sen kritiikin luonteesta sekä siitä, mitä ilmiö kertoo yhteiskunnastamme – suorasukaisuus oli toki odotettavaakin internetfoorumin piirteiden, anonyymiyden ja vapauden vuoksi.

5.2 Mediakohua Attacin ympärillä

Attac sai perustamisensa aikoihin paljon palstatilaa niin vasta-, vaihtoehto- kuin valtajulkisuudenkin lehdissä. Edellä käsittelin sitä, mistä asioista aineistoni muodostamassa julkisuudessa puhuttiin. Tässä luvussa teen yhteenvedon siitä, kuka sai sanoa sanansa Attacista tai siihen liittyvistä asioista.

---

⁶⁶ Toiseuden käsitettä käytetään usein mm. etnisyyttä kuvaavissa teorioissa. Käsitteellä tarkoitetaan omasta joukosta poissulkemista ja itselle vastakkaisten ja vastenmielisten piirteiden projisoimista itsestä pois Toisiin. Yleensä Toiset ovat enemmistöön tai valtakulttuuriin kuulumattomia.

5.2.1 Kansalaisten keskustelua mielipidepalstoilla?

Norman Faircloughin mukaan (1997, 58) ns. tavalliset kansalaiset saavat harvoin mediassa puhua mielipiteistään. Jos ihminen ei edusta mitään tiettyä tahoa, hänet saatetaan ottaa haastatteluun mukaan kertomaan kokemuksistaan, toisin sanoen edustamaan ns. kansan ääntä ja kokemusta. Aineistoni lehtikirjoituksissa ns. tavallisia kansalaisia ei kuitenkaan haastateltu, vaan yleisönosasto oli ainoa tapa tuoda näkemyksensä esiin. Näyttääkin siltä, että ns. tavallisen kansalaisen ääni ei aineistoni sanomalehdissä noussut kuuluviin⁶⁷. Tutkimuksen alussahan oletin, että niin suuri kohu kuin Attacin perustamisesta syntyi, se olisi saanut myös tavalliset median seuraajat kommentoimaan ilmiötä mielipidepalstoilla. Hiljaisuus saattaa johtua siitä, että kansalaiset eivät halua osallistua sanomalehtien luoman julkisen foorumin keskusteluun taloudellisista tai poliittisista linjauksista. Muiden kuin eri järjestöjen edustajien ja poliitikkojen äänet saattavat myös karsiutua keskustelun ulkopuolelle toimituskulttuurisista syistä.

Helsingin Sanomissa globaalitaloudesta ja sen hallintakeinoista keskustelivat pääosin poliitikot ja tutkijat, minkä vuoksi on hieman yllättävää, että myös *Iltasanomien* keskustelufoorumilla Tobinin verosta, poliittisista sääntelykeinoista ja yhteiskuntateorioista keskusteltiin varsin vapaasti. Internetfoorumi on luonteeltaan vähemmän virallinen tai arvovaltainen ja kenties helpommin lähestyttävä kuin *Helsingin Sanomien* yleisönosasto, mikä luultavasti on syynä kansalaisten keskustelun vilkkauteen. Foorumista puhuttaessa on myös muistettava, että aktiivisimmin keskusteluun osallistui pääosin ilmeisen kokeneita ja koulutettuja kansalaisia.

Poikkeuksen kansalaisten näkyvyyteen medioissa tekivät juuri *Iltasanomien* foorumi ja muiden medioiden puolelta YLE:n *Tänään kymmeneltä* -radiolähetys (21.5.2001), johon kuuntelijat saivat soittaa ja esittää mielipiteensä aiheesta Attac-järjestö ja globalisointi. Myös YLE:n television keskusteluohjelmaan *A-talk* (2.5.2001) sai sähköpostitse ottaa

---

⁶⁷ Käsite 'tavallinen kansalainen' tarkoittaa tässä tutkielmassa yksityistä henkilöä, joka ei edusta mitään järjestöä, puoluetta, yritystä tms.

osaa ja vastata kysymykseen: ”Miten on mahdollista, että Suomen ministeri ei usko omiin kykyihinsä vaikuttaa valtioneuvoston jäsenenä vaan liittyä protestojien joukkoon?” Palautetta sai antaa myös Attacin toiminnasta. Keskusteluohjelma esitettiin lähes kolme viikkoa ennen järjestön perustamista Suomeen, joten kansalaisten käsitykset liikkeen toiminnasta eivät välttämättä olleet aivan todellisuutta vastaavia.

Iltasanomien internetfoorumilla Attacista esitti mielipiteitä monta ihmistä. Esimerkiksi keskusteluista ensimmäinen, *Tarvitaanko Attac-järjestöä?*, kirvoitti kommentin 66 eri nimimerkiltä, joista tosin kaksi kolmasosaa kirjoitti vain kerran. Internetfoorumin kaikki kommentit olivat nimimerkkien perusteella ”tavallisten” kansalaisten kirjoittamia. Sanomalehdissä tilanne oli toinen: aineistostani vain yksi *Lapin Kansan* yleisönosastokirjoitus (LK 14.6.2001) on allekirjoitettu pelkällä nimellä ilman mitään titteleitä tai viitteitä kirjoittajan edustamaan järjestöön. Sen sijaan eri järjestöjen edustajat, tutkijat ja poliitikot osallistuivat ahkerasti mielipidekeskusteluun, joka kaikissa aineistoni lehdissä oli vilkasta.

Vilkaasta keskustelusta huolimatta attacilaiset eivät saaneet ääntänsä juuri kuuluviin: vain yksi, jo aiemmin siteeraamani *Helsingin Sanomien* yleisönosastokirjoitus on Attacin jäsenen, joka hänkin on järjestön johtoryhmän jäsen kansanedustaja Kimmo Kiljunen (HS 8.6.2001). Yksikään Attacin rivijäsen ei joko kirjoittanut mielipideosastolle tai kirjoituksia ei julkaistu. Mielenkiintoista on, että lukuun ottamatta mainittua Kiljusen vastausta Sauli Niinistön Vieraskynä-artikkeliin, lehdissä ei ollut yhtään attacilaisen kirjoittamaa kommenttia *Helsingin Sanomissa* esitettyihin ”syytöksiin” ja ehdotuksiin. Tällaisia ovat mm. James Tobinin närkästyminen siitä, että Attac on ottanut hänen veroehdotuksensa ajaakseen (HS 13.5.2001) tai ehdotukset keskusteluista hallituksen kanssa ennen suuria huippukokouksia (HS 16.6.2001 ja HS 20.6.2001). Attac herätti paljon keskustelua, mutta itse se ei ainakaan aineistoni julkisuudessa siihen osallistunut juuri tavallista lehdenlukijaa enempää.

5.2.2 Tiedotteesta uutiseksi

Kuinka Attac sitten näkyy aineistoni teksteissä, kun sen jäsenet eivät ole kirjoittajina? Entä miten järjestön oma näkökulma asioihin on päässyt valtajulkisuudessa läpi?

Lapin Kansa siteerasi kirjoituksissaan Attacia tai sen edustajia suhteessa enemmän kuin *Helsingin Sanomat*. *Kauppalehden* jutuista yksikään ei käsitellyt Attacia, eikä järjestön edustajakaan lainattu monta kertaa. *Helsingin Sanomien* jutuissa attacilaiset pääsivät epäsuorasti ääneen yhtä monta kertaa kuin poliitikot; suoria lainauksia oli kirjoituksissa muutama enemmän attacilaisilta kuin poliitikoilta – heitähän pidetään usein yhteiskunnallisista asioista puhuttaessa asiantuntijalähteinä. *Lapin Kansassa* suhdeluku oli moninkertaisesti attacilaisten hyväksi poliitikkojen kustannuksella.

Attacilaisista eniten ääneen pääsivät *Helsingin Sanomissa* järjestön itsensä (tiedotusmateriaali) jälkeen Attacin perustaja Ignacio Ramonet, Suomen ulkoministerinä toiminut Erkki Tuomioja ja eduskunnan Attac-ryhmän puheenjohtaja Susanna Rahkonen. *Lapin Kansassa* lainattiin eniten kansainvälisen Attacin puheenjohtajaa Bernard Cassenia sekä järjestöä itseään ja Susanna Rahkosta. *Lapin Kansassa* ääneen pääsivät myös pari ”rivi-attacilaista”, samoin *Kauppalehdessä*, jossa lainattiin erästä nimeämätöntä ”attacitarta” (KL 25.5.2001). *Helsingin Sanomissa* kuultiin pääosin vanhoja kansalaisaktiiveja, poliitikkoja tai järjestön työryhmän jäseniä, mutta ohimennen epäsuorasti myös nimeämätöntä jäsentä. *Iltasanomien* keskustelufoorumilla Attac pääsi ääneen jokusia kertoja, kun joku kirjoittajista siteerasi suoraan tekstiä järjestön kotisivuilta. Aineistoni aikajänteelle sattuneissa YLE:n television ajankohtaisohjelmissa haastateltiin pääosin Attac-työryhmän jäseniä, mutta poikkeuksellisesti myös muutamia ns. tavallisia aktivisteja⁶⁸. Ulkoministeri Erkki Tuomiojaa haastateltiin monesti ja hänet mainittiin usein.

---

⁶⁸ YLE:n arkistoista löytyi hakusanalla ”attac” yhteensä 14 ajankohtais- tai asiaohjelmaa ajalta 1.5.–30.6.2001. Ohjelmista suurin osa esitettiin muutaman päivän sisällä järjestön perustamisen aikoihin. Kesäkuussa ohjelmia oli enää kaksi, jotka molemmat koskivat mielenosoituksia.

Yleisesti ottaen Attacin perustamista tai perusajatuksia käsitteleviin kirjoituksiin oli poimittu tietoja Attacin kotisivuilta tai lehdistötiedotteista. Sanamuodot eivät juuri olleet muuttuneet, mutta silloin tällöin tietoja oli kehystetty tai kyseenalaistettu toimittajan omalla puheella. Järjestön perustamisesta kertoviin uutisiin Attac oli siis ymmärrettävästi kelpuutettu lähteeksi.

Monet muut uutiset, mielipidekirjoitukset, reportaasit ja muiden kuin Attacin edustajien haastattelut osoittivat, että järjestön itse itsestään antamalla kuvalla ei kuitenkaan juuri ollut merkitystä ainakaan *Helsingin Sanomien* kirjoittajien mielipiteiden ja käsitysten muokkaajana. Tässä tullaan jälleen järjestön tiedottajan ja lehden toimittajan välisen suhteen problemaattisuuteen: vaikka järjestön tiedotteissa ja internet-sivuilla kerrotaan liikkeen perusideasta, sen ajamista asioista sekä ajatuksista ja toiminnan arvoista, toimittajat eivät helposti omaksu tai hyväksy informaatiota⁶⁹. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa (HS 20.5.2001a) sanotaan:

Globalisaatio tarvitsee arvostelijansa, mutta iskulauseiden toistamisen sijaan Attacin toivoisi tunnustavan, että yksinkertaisia reseptejä globalisaation vääristymien korjaamiseen ei ole, ja pohtivan kysymyksiä ennen kuin se antaa vastauksia.

Kirjoittaja Antti Blåfield kyseenalaistaa Attacin tarjoaman ratkaisun, Tobinin veron, käyttökelpoisuuden vetoamalla terveeseen järkeen (lausahduksella ”toivoisi tunnustavan”). Samalla hän viittaa, että globalisaatiokysymyksiä ei ole pohdittu eli jättää huomiotta Attacin keskeisen toiminta-alueen, keskustelutilaisuudet ja opintopiirit. Huolimatta huuhaa-diskurssin tunnusmerkeistä, tässä kirjoituksessa on viitteitä myös puhettavasta, jota olen kutsunut keskustelun jäsentäjä -diskurssiksi.

Tutkimusajankohtanani Attac julkaisi järjestön perustamiseen ja Göteborgin mellakoihin liittyvien lisäksi myös muutaman muun lehdistötiedotteen. Yksi tällainen oli tiedote *Suomalaiset haluavat hillitä rahamarkkinoita* (17.5.2001), joka perustui ulkoasiainministeriön teettämään mielipidetutkimukseen. Tutkimuksen tulokset osoittivat kansalaisten olleen Tobinin veron puolella, mikä on selvä syy ja oikeutus Attacin

---

⁶⁹ *Helsingin Sanomissa* julkaistiin 13 kirjoitusta, jotka koskivat Attacia. Niistä kaksi oli Antti Blåfieldin pääkirjoituksia ja kuusi Jaakko Hautamäen kirjoittamia reportaaseja ja uutisia mm. Attacin perustamiskokouksesta. Suppea kirjoittajajakauma saattaa olla yksi syy *Helsingin Sanomien* melko yksipuoliseen ja kriittiseen kuvaan järjestöstä.

toiminnalle myös Suomessa. Tosin *Iltasanomien* keskustelupalstan aineisto ei näytä tukevan tutkimuksen tuloksia, sillä siellä veroehdotus useimmiten tuomittiin epärealistisena, ihmisten vapautta rajoittavana, pelottavana tai kommunistien juonena. Tiedotteella voisi ajatella olleen selkeän positiivinen vaikutus järjestön julkisuuskuvaan, mutta sitä ei otettu huomioon missään aineistoni lehdissä. Tai jos se pantiin merkille, tutkimuksen tuloksiin ei liitetty mainintaa Attacista. Mielenosoituksia koskevista Attacin lehdistötiedotteista ”Suomen ja Ruotsin Attacit arvostelevat poliisin toimintaa Göteborgissa” (15.6.2001) ja ”Vain väkivallallako pääsee otsikoihin” (19.6.2001) *Lapin Kansa* noteerasi jutun osana ensimmäisen, toiset kaksi sanomalehteä eivät kumpaakaan.

Attac on kaikissa aineistoni kirjoituksissa kuitenkin läsnä tavalla tai toisella, sillä tekstit valittiin sen perusteella, että Attac mainitaan⁷⁰. Norman Faircloughin (1997, 140) mukaan jokin elementti ei kuitenkaan ole tekstissä yksiselitteisesti joko läsnä tai poissa, vaan ”läsnäolossa on erotettavissa erilaisia näkyvyyden asteita.” Näin esimerkiksi Attac voisi olla tekstissä kokonaan poissaoleva, alkuoletuksena, toissijaisena tai ensisijaisena. Fairclough määrittää, että tekstin alkuoletukset

ovat osa sen intertekstuaalisuutta: alkuoletus tarkoittaa käytännössä oletusta siitä, että on muita tekstejä (olemassa olevia tai kuvitteellisia), jotka ovat tekstille ja sen lukijoille yhteisellä tavalla tuttuja. (emt.)

Alkuoletukset ovat siis osa kirjoittajan määrittämää tervettä järkeä, mistä syystä ne saattavat olla myös ideologisia. Ne myös määrittävät lukijalle tietyn roolin joko sanottuun samastuvana tai ehkä myös siihen kriittisesti suhtautuvana. (Fairclough 1997, 157–161) Esimerkkinä toimikoon ote Ilkka Lammen *Kauppalehden* kolumnista (KL 31.5.2001):

Kirosanan ”g” [globalisoituminen, PS] nimeen padotaan poliittisia tarkoitusperiä, joilla on vähän yhtymäkohtia todellisuuteen. Esimerkkeinä Attac-liike ja kansanpankki. Jätän ne nyt omaan rauhaansa maatumaan.

Tekstissä oletetaan, että lukija tietää, mitä on globalisoituminen, Attac-liike, kansanpankki ja että epärealistisia poliittisia tarkoitusperiä on olemassa. Ennen kaikkea kirjoittaja olettaa, että vastaanottaja jakaa hänen kanssaan saman käsityksen Attacista. Alkuoletukset voivat antaa eri tilanteissa tekstille uskottavuutta, etenkin jos lukija vastaanottaa ne annettuina. Tämän esimerkin kaltaiset representaatiot Attacista ovat toistuvina järjestön

---

⁷⁰ Muistutuksena mainittakoon, että *Iltasanomien* keskustelufoorumi on poikkeus, sillä olen ottanut aineistoon mukaan kaikki kommentit kolmesta keskustelusta, mainittiin Attac tai ei.

julkisuuskuvalle vahingollisia: alkuoletuksissa on usein kyse mielipiteestä eikä asioita perustella. Syntyvät mielikuvat voivat silti olla voimakkaita. Tässä esimerkissä kirjoittaja todella jättää Attacin omaan rauhaansa, eikä enää mainitse sitä kirjoituksessaan. Attac esiintyi yleisesti muissakin mielipidekirjoituksissa vastaavanlaisena alkuoletuksena tai assosiaation tapaisena yksittäisenä mainintana ilman perusteluja sille, miksi juuri Attac oli nostettu kirjoituksessa esiin.

5.3 Yhteenvetoa

Monissa aineistoni kirjoituksissa niin sanomalehdissä kuin internetfoorumilla mainittiin Attacin olevan ranskalaista alkuperää ja saaneen Suomessa joukkoonsa vanhoja kansalaisaktivisteja ja poliitikkoja. Puhujarakenteen analyysi kertoo, että tätä mielikuvaa vahvistettiin valitsemalla haastateltaviksi ja mainitsemisen arvoisiksi jäseniksi lähes yksinomaan ranskalaisia, vanhoja kansalaisaktivisteja tai poliitikkoja, ei siis ketä tahansa Attaciin kuuluvaa ihmistä. Puhujarakenteen yksipuolisuus voi olla tietoinen valinta, mutta pääosin tämä johtunee vakiintuneista journalistisista käytänteistä, joiden mukaan jo valmiiksi kuuluisilla ihmisillä on enemmän uutisarvoa kuin ns. tavallisella kansalla. Esimerkiksi Erkki Tuomiojan jäsenyyttä korostettiin ja muutamaan kertaan mainittiin hänen olevan Attaciin liittymisensä jälkeen jo 20 kansalaisjärjestön jäsen. Tällöin luodaan henkilökuva Tuomiojasta joka paikan höylänä, mutta samalla vahvistetaan kuvaa Attacista järjestönä, johon kuuluu ”runsaasti 60-luvun radikaaleja ja heidän lapsiaan” (HS 20.5.2001b). Kirjoitukset, joissa attacilaiset pääsivät jotain sanomaan, koskivat pääosin järjestön perustamista. Vaikka keskustelua sekä Tobinin verosta että Göteborgin mellakoista käytiin vilkkaasti, näihin asioihin järjestön edustajat eivät juuri päässeet ilmaisemaan kantaansa.

Oletukseni mukaisesti sanomalehdissä Attacin kannattajien vastahegemoniset äänet eivät näytä päässeen esiin sellaisinaan, vaan niitä on kehystetty kirjoituksen näkökulmaan

sopivalla tavalla. Siinä, kuinka paljon ja millä tavalla nuo äänet pääsivät julkisuuteen, oli selkeä ero eliittijulkisuuden ja tavallisen valtajulkisuuden foorumeiden välillä (*Lapin Kansa* ja *Iltasanomien* verkkolehti). Eliittijulkisuudesta on sanottava, että *Helsingin Sanomissa* ja *Kauppalehdessä* Attac järjestönä ja sen ajamat arvot vallitsevan mielipiteen vastaisina asetettiin pääosin naurunalaisiksi teksteissä, jotka eivät olleet yksinkertaisia uutisia esimerkiksi puheenjohtajien valinnasta. *Lapin Kansa* antoi Attacille ja sen jäsenille selkeästi enemmän tilaa puhua omalla suullaan ja se myös esitti asioita useasta näkökulmasta, vaikka uutiset olivatkin ostettu eliittijulkisuuteen kuuluvalta STT:ltä. Myös näkemyserot Attacin sisällä esimerkiksi toiminnan radikaalisuudesta tuotiin selkeästi esiin argumentteina ja niiden perusteluina. *Helsingin Sanomissakin* näkemyseroja mainittiin, mutta attacilaiset eivät itse päässeet niistä kertomaan.

Iltasanomien keskustelupalsta on foorumina erilainen kuin sanomalehdet, joten siellä argumentit nykyisenkaltaisen yhteiskuntajärjestyksen puolesta ja vastaan pääsivät suuremmin ja kainostelematta esiin. Toki Attackin tarvitsee kritisoijansa, mutta siinä on suuri ero kyseenalaistaako toimittaja järjestön ajamia asioita vai kuittaako kirjoittaja koko liikkeen vähättelemällä sen ideaa esimerkiksi 60-lukulaiseksi maailmanparannushengeksi. Seuraavassa luvussa paneudun tarkemmin siihen, miten Attacia kirjoituksissa kuvattiin.

6 REPRESENTAATION POLITIIKKA

Olen nostanut aineistosta esiin muutamia teemoja, joiden ympärillä keskustelua käytiin. Seuraavaksi analysoin ja vertailen kirjoituksia noiden teemojen kautta, jotta saan selkeän käsityksen Attacin julkisuuskuvasista ja sen mahdollisesti peilaamista arvostiridoista.

6.1 Puhe Attacista

Aluksi on syytä luonnehtia yleisesti sitä, mitä itse Attacista ja sen edustajista aineistossa puhuttiin. *Iltasanomien* internetfoorumissa keskustelunavaukseen Attacin tarpeellisuudesta vastasi 66 kirjoittajaa. Heistä 40 suhtautui asiaan negatiivisesti ja vain 19 puolusti Attacia. Loput olivat kommentteissaan suhteellisen neutraaleja tai eivät ottaneet kantaa. Pääosin samat aktiivikeskustelijat kirjoittivat myös kahteen muuhun keskusteluun. Attacin puolelle asettuneista oli aktiivisesti väittelyssä mukana suhteessa useampi – toisin sanoen negatiivisen kommentin esittäjistä kovinkaan moni ei jäänyt keskustelemaan kannastaan. Kirjoitukset olivat hyvin erilaisia ja vaihtelivat parin sanan kommenteista pitkiin asiantunteviin puheenvuoroihin. Yleisesti Attacia puoltaneet perustelivat kantaansa pitkästi, mutta myös muutamat kritisoijat nostivat esiin taustakirjallisuutta ja tilastotietoja. Vain nimimerkin perusteella voi päätellä, että muutama kirjoittajista saattoi olla Attacin jäsen. Toisaalta monet järjestöä puolustelevat tunsivat tarvetta huomauttaa, etteivät itse ainakaan vielä kuulu järjestöön.

Iltasanomien foorumilla kielenkäyttö oli huomattavasti ronskimpaa kuin sanomalehdissä. Keskustelupalstan sääntöjen mukaan muita keskustelijoita ei saa haukkua, kommenteissa ei saa esiintyä rasismia, kirosilua tai muita asiattomuuksia, ja puheenvuorojen tulee liittyä aiheeseen. Kaikkia näitä sääntöjä rikottiin sumeilematta. Vaikka toimitus valitsee

julkaistavat kirjoitukset, läpi pääsi toinen toistaan törkeämpiä kommentteja, mm. uhkailuja.⁷¹ Lehtiteksteissä Attaciin liitettiin muutamia kertoja sellaisia kielteisiä tai vähätteleviä ilmauksia kuin ”lapsellinen”, ”maailmanparantaminen”, ”kerho” ja ”radikaali”, mutta *Iltasanomien* kommenttien joukossa esiintyi lukuisten kommunistiksi nimittelyjen lisäksi mm. ilmaukset natsijärjestö ja jo mainittu terroristi moneen kertaan. Usean *Iltasanomien* foorumille kirjoittaneen mielestä Attacin toiminta oli huuhaata ja leikkimielistä puuhailua. Tosin aktiivisesti kirjoittanut järjestöä puolustanut vähemmistö toi esiin myös järjestön tarpeellisuuden ja toiminnan päämäärät. Attacia kritisoiva nimimerkki ”Sakea Kattaus” (85/119) oli ladannut tekstiinsä kunnioitettavan määrän mielikuvituksekkaita haukkumasanoja:

Tälläisille pellejärjestöille on Suomen kaltaisissa sivistysvaltioissa selvä sosiaalinen tilaus - kaikki mikkihiiriurveltajat surkeine elämineen haluavat olla mukana jossain omasta mielestään elämää suuremmissa sössötyksessä, koska oma elämä on niin tyhjää ja merkityksetöntä. He luulevat kaiken maailman Greenpeace -, Amnesty International -, Attac -ym. järjestöjen oikeasti edustavan jotain korkeampia arvoja. Koko järjestökuviohan on iso vitsi - ne jotka todellakin haluavat olla mukana tekemässä jotain, ovat itse pelipaikoilla Kosovossa, Gazassa, Libanonissa jne. Kaikki muut vain parantelevat omaatuntoaan liittymällä erilaisiin lässynlössynlätäpätilää-järjestöihin kahvia juomaan ja keskustelemaan henkeviä samanmielisisissä porukoissa, jotka enimmäkseen koostuvat hyvinkoulutetuista idiooteista jotka lesepäivillään luulevat muutavansa koko maapallon.

Kirjoituksessa asetetaan vastakkain ”mikkihiiriurveltajat” ja todellisilla pelipaikoilla korkeampien arvojen puolesta itsensä likoon laittavat (ilmeisesti) rauhanturvaajat. Tällainen vähättelevä diskurssi oli hyvin yleinen internetfoorumien kirjoituksissa. Vastapainoksi positiivisista ilmauksista mainittakoon ”keinottelua vastustava” ja ”väkivallaton”, jotka molemmat esiintyivät sekä sanomalehdissä että verkkofoorumilla useaan kertaan. Järjestön sanoutumista irti väkivallasta korostettiin etenkin lehti uutisissa ja *Iltasanomien* keskustelupalstan Attacia puolustavissa kommentteissa.

Tekstien tasapuolisuutta tai puolueettomuutta ei voi määrittää pelkästään laskemalla läsnäolon asteita tai tarkastelemalla käytettyjä luonnehdintoja ja puhujarakennetta, sillä lainausten ja representoitujen puhujien järjestelmä on hienovarainen verkosto. Toisia ääniä korostetaan ja toisia marginalisoidaan. Toisia kehystetään ja sidotaan osaksi toimittajan

---

⁷¹ Kysyin asiaa *Iltasanomien* verkkolehden toimituksesta, josta sanottiin, että ilmeisesti kyseisten keskustelujen kohdalla sopimattomuuden raja on ollut poikkeuksellisen matalalla ja sääntöjen rikkomista on katsottu läpi sormien. Tästä voi päätellä, että lähes kaikki verkkotoimitukseen lähetetyt kirjoitukset julkaistiin. Syyksi poikkeuksellisen matalaan julkaisurajaan toimitus epäili kiirettä.

puhetta, toiset ovat itsenäisiä. (Fairclough 1997, 108) Myös lainausten merkitys tekstin kannalta on oleellista. Tästä esimerkkinä analysoin kahta Attacin perustamiskokouksen tunnelmia kuvaavaa kirjoitusta, joista toinen on *Helsingin Sanomien* (HS 20.5.2001b, ks. teksti 1) ja toinen *Lapin Kansan* (LK 20.5.2001 ks. teksti 2). On huomattavaa, että esimerkkitekstit ovat molempien kohdalla kirjoitustyyliään kyseistä lehteä edustavia ja ne kertovat paljon kummankin lehden osaltaan muodostamasta Attacin julkisuuskuvasta. *Lapin Kansan* jutuissa järjestö oli pääsääntöisesti tekstissä läsnä useissa asiapitoisissa suorissa lainauksissa ja usein koko kirjoituskin oli rakennettu järjestön tiedotusmateriaalin tai haastateltavien kommenttien varaan. Tämän tyylinen asioiden käsittely oli tyypillistä aineistoni teksteissä, joiden puhetapaa nimitän keskustelun jäsentäjä -diskurssiksi. *Helsingin Sanomien* uutisissa kirjoittajan omat tulkinnat ja värikkäät sanavalinnat elävöittivät useita kirjoituksia, mutta olivat usein vahingollisia Attacin julkisuuskuvalle. Tällaiset tekstit ovat esimerkkejä puhetavasta, jota kutsun huuhaa-diskurssiksi.

HS 20.5.2001 tekijä: Jaakko Hautamäki osasto: Kotimaa sivu: a6

Suomen Attac kokosi yhteen vanhat ja nuoret aktivistit

Kimmo Sasi sai kyytiä järjestön ranskalaisjohtajalta. Tänään yhdistys saa kollektiivisen johdon

"Muistatko, koska oltiin ensimmäistä kertaa edistyksen eturintamassa", huusi demarien hovikolumnisti **Aimo Kairamo** ystävälleen **Hilkka Pietilälle**. "Noin 40 vuotta sitten", vastasi pitkäaikainen kansalaisliikkeiden aktivisti.

He olivat lauantaina monen sadan muun mukana perustamassa Suomen Attac-järjestöä, kansainvälisen globalisaation haittavaikutuksia vastustavaa yhdistystä. He haluavat Tobinin veron hillitsemään valuuttaspekulaatioita, antaisivat kehitysmaiden velat anteeksi ja julistavat uusliberalistisen ajattelun alimpaan helvettiin.

Penkeissä näkyi tuttuja kasvoja: kansanedustajia, ministeri, ay-lobbarit **Matti Putkonen** ja **Eero Heinäluoma**, aktivisti **Ville Koms**i, yliopistojen professoreja, ympäristö- rauhan- ja kehitysmaajärjestöjen aktivisteja, demareita, vasemmistoliittolaisia, vihreitä, opiskelijoita, pappeja ja kaikkia muita mahdollisia tahoja. Paikalla oli runsaasti 1960-luvun radikaaleja ja heidän lapsiaan.

"Olen tullut ulos kaapista", Putkonen sanoi. Hän on vanha tuttu erilaisissa vapaakaupan kokouksissa eri puolilla Eurooppaa. "Puolijauhoiset terroristit tuppaavat pilaamaan kokoukset", hän sanoi.

Suomeen Attac ja Putkonen uskovat rauhanomaiseen toimintaan. Tänään sunnuntaina Attac saa noin 20 hengen hallituksen ja muutaman hengen puheenjohtajiston. Tarkoitus siis on, että järjestölle tulee jaettu johto. Tästä Suomen Attac käynee ensimmäisen sisäisen taistonsa, koska osa haluaisi selkeämmän johdon.

Lauantai pyhitettiin esitelmille ja paneeleille. Vastakkain asettuivat muun muassa ranskalaisen Le Monde Diplomatique -lehden päätoimittaja, kansainvälisen Attac-järjestön puheenjohtaja **Bernard Cassen** ja globalisaation hyötyjä kehuva ulkomaankauppaministeri **Kimmo Sasi** (kok). Heidän ajatuksensa olivat kaukana toisistaan.

"Sanokaa vain suoraan, ettette piittaa ihmisistä, vaan ainoastaan osakkeenomistajien eduista", Cassen sanoi rauhallisesti kuunnelleelle Sasille.

Cassen sai kuulijat aika ajoin taputtamaan suorille hyökkäyksilleen uusliberalismia, valuuttarahastoa, Maailmanpankkia, eläkerahastoa ja kansainvälisiä suuryrityksiä vastaan. Hänen erityisenä silmätikkunaan olivat eläkerahastot, jotka edustavat hänelle barbariaa.

Yli tunnin keskustelun jälkeen Cassen katsoi, ettei hän ollut mistään samaa mieltä kuin Sasi.

Oppi ei mennyt perille Sasille. Hän totesi keskustelun jälkeen, että "Tobinin vero on kyllä älyllisesti mielenkiintoinen, mutta käyttökelvoton".

Sasi sai lahjaksi Attacin paidan prosenttitunnuksin. Cassen antoi Sasille tunnustusta siitä, että ministeri uskaltautui paikalle. Ranskassa vastaavaa ei voi kuulemma tapahtua.

Myös Kairamo oli tyytyväinen Sasin paikalla olemiseen. "Sasi on aina onnen omiaan luokkaviholliseksi", hän sanoi.

Helsingin ruotsalaisella työväenopistolla oli lähes 20 luentotilaisuutta. Aiheita olivat muun muassa Uusliberalismi tienhaarassa vai umpikujassa, Mihin valtioita tarvitaan ja Mitä Nokia estää näkemästä.

Ulkoministeri **Erkki Tuomioja** (sd) oli päättänyt markkinoida vanhaa ideaansa kansanpankista.

"Suomessa olisi sosiaalinen tilaus pankille, joka edustaisi yhteisiä arvoja pieni- ja keskituloisten asiakkaiden tarpeista eikä omistajiensa, jotka yhä useammin ovat muita kuin suomalaisia", hän sanoi.

Ulkoministerin mukaan pankit ovat joutuneet silmätikuiksi johtajien "herkullisen ylimielisten" lausuntojen takia ja "kannattamattomia asiakkaita hylkivän asenteensa vuoksi".

Tuomioja tunnustautui ihmiseksi, joka mieluummin käyttäisi yhteisöllisesti omistetun yrityksen kuin yksipuolisesti voiton maksimointiin tähtäävän kansainvälisen yrityksen palveluja.

Seminaaripäivään osallistui myös eduskunnan oman Attacin puheenjohtaja **Susanna Rahkonen** (sd). Hänen yhdistyksessään toimii jo 40 kansanedustajaa.

LK 20.5.2001 tekijä: STT – Nina Törnudd osasto: Poliitiikka sivu 7

Attacin kansainvälinen puheenjohtaja vaatii eläkerahastoja kuriin

Suomen Attac aloitti lauantaina perustamiskokouksensa keskustelutilaisuudella. Ranskan Attacin puheenjohtaja Bernard Cassen innosti kuulijoita taisteluun uusliberalismia, valuuttarahasto IMF:ää, Maailmanpankkia, eläkerahastoja ja kansainvälisiä suuryrityksiä vastaan.

Cassenin vastaväittäjänä toimi ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi (kok.), joka kuvasi globalisaatiota myönteiseksi prosessiksi, joka kiihdyttää talouskasvua ja on ollut suureksi hyödyksi Suomelle.

Cassen oli täsmälleen toista mieltä, mutta hämmästeli Sasin valmiutta osallistua keskusteluun; Ranskassa ei voisi kuvitellakaan, että hallituksen jäsen osallistuisi Attacin järjestämään keskustelutilaisuuteen.

– En kyllä ollut ministerin kanssa samaan mieltä oikeastaan mistään, Cassen sanoi jälkepäin.

Erityisen painokkaasti Cassen tuomitsi eläkerahastot, jotka hänen mielestään pumppaavat vain lisärahaa jo ylirahoitetuille finanssimarkkinoille, edistävät uusliberalistista politiikkaa ja hyödyttävät vain pankkeja ja vakuutusyhtiöitä. Cassenin mukaan rahastojen keräämät eläkkeet eivät sitä paitsi ole edes turvattuja.

Esimerkkinä eläkerahastojen tihutöistä hän mainitsi Ranskassa toimivan suurfirma Danonen, joka sulkee maassa toimivat keksitehtaansa, vaikka ne ovat voitollisia. Sijoitetun pääoman tuotto ei vain ole tarpeeksi suuri, se on kahdeksan eikä viisitoista prosenttia kuten rahastot vaativat. Tuhat ihmistä on menettämässä työpaikkansa. Attac on siksi aloittanut Ranskassa kuluttajaboikotin Danonea vastaan.

Cassenin mielestä rahastoja ei pidä olla ollenkaan, vaan eläkkeet on rahoitettava kulloinkin töissä olevan sukupolven maksuilla, valtion välityksellä. Jos huoltosuhde on ongelma, pitää löytää muita lähteitä, esimerkiksi lisätä pääoman verotusta. Tämä on Cassenin mielestä yksi sivistysvaltion tunnusmerkki.

– Eläkerahastot murtavat sukupolvien välisen solidaarisuuden. Ne edustavat barbariaa, Cassen perusteli.

Cassen toisti Attacin perusvaatimuksen saattaa talouselämä politiikan hallintaan. Vapaakauppa ja vapaat markkinat hyödyttävät hänen mukaansa ainoastaan suuryrityksiä.

IMF ja Maailmanpankki pakottavat köyhiä maita tuottamaan ruokaa vientiin, vaikka niiden kansalaiset näkevät nälkää, hän tuomitsi.

– Vaurautta on olemassa. On hallitusten asia päättää, miten sitä jaetaan, Cassen julisti.

Hänestä EU: aloite vapauttaa köyhimpien maiden vienti unioniin on hyvä asia vain sillä edellytyksellä, että maissa ei kärsitä nälkää.

Cassenin mielestä Venäjän ja Kiinan liittyminen maailman kauppajärjestö WTO:hon johtaa vain korruption ja mafian vallan lisääntymiseen ja oligarkkien rikastumiseen.

Sasin mielestä WTO-jäsenyys on askel kohti järjestäytyntä markkinataloutta ja Kiinan tapauksessa myös tapa ajaa demokraattista kehitystä.

Cassen närkästyi myös siitä, että Sasin mukaan hallitusten on otettava rahamarkkinat huomioon toiminnassaan.

– Keitä te edustatte, kansaa vai rahamarkkinoita, Cassen paheksui.

Kuuntelemaan oli kerääntynyt kolmisensataa ihmistä, täysi juhlasali Helsingin ruotsinkielisessä työväenopistossa. Cassen pyöritteli silmiään Sasin puheille ja salissa hihiteltiin.

– Sanokaa vain suoraan, että te ette piittaa vähääkään ihmisistä, vaan ainoastaan osakkeenomistajien edusta, Cassen komensi Sasia ja sai raikuvat suosionosoitukset.

Kuulijoiden joukossa oli sekä nuorempaa että vanhempaa väkeä; osa oli ollut itsekin mukana jo 60-luvulla, osan vanhemmat olivat olleet nuoria 60-luvulla.

Ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) osallistui iltapäivällä paneeliin kansanpankista, mutta ei kuunnellut virkaveljensä esiintymistä väittelyssä.

Helsingin Sanomien jutussa Attacin edustajia siteerattiin suoraan useita kertoja, mutta kommentit olivat koomisia ja hauskoja letkautuksia – niillä ei juuri ollut positiivista painoarvoa Attacin kannalta. Tällainen oli esimerkiksi Matti Putkosen lausahdus ”Olen tullut ulos kaapista”. Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasiakin siteerattiin: ”Tobinin vero on kyllä älyllisesti mielenkiintoinen, mutta käyttökelvoton.” Kommentti on ytimekäs ja vetää maton Attacin keskeisen vetoomuksen, Tobinin veron alta. Faircloughin mukaan (1997, 110) siteerausten kehystys ja puhujien representointi saattavat olla manipulatiivisia ja esimerkiksi kyseenalaistaa sanotun tai asettaa sen koomiseen valoon. Esimerkkitekstissä [1] (HS 20.5.2001b) ”Cassen sai kuulijat aika ajoin taputtamaan suorille hyökkäyksilleen”, kun taas Sasi ”kuuntelee rauhallisesti” ja ”toteaa”. Toimittaja oli kehystänyt Sasin kommentin Tobinin verosta verbillä ”toteaa”, joka viittaa asiantilan olevan selkeän ja todettavissa. Esimerkiksi ”väittää” tai ”letkauttaa” olisivat saaneet Sasin kommentin näyttämään joko mielipiteeltä tai piikittelyltä, jolloin attacilaisen Bernard Cassenin puheenvuoroille olisi jäänyt enemmän painoarvoa.

Verrataanpa tätä *Helsingin Sanomien* kirjoitusta *Lapin Kansassa* (LK 20.5.2001 ks. teksti 2) ilmestyneeseen STT:n uutiseen samasta tilaisuudesta. Molemmissa jutuissa esiintyy samoja elementtejä, kuten eläkerahastot, kansanpankki ja 60-luku. Molemmissa on myös käytetty kuri/opetus-diskurssia: *Helsingin Sanomat* kirjoitti ”oppi ei mennyt perille Sasille” ja *Lapin Kansan* jutussa ”Cassen komensi Sasia” sekä ”paheksui” ja ”tuomitsi”. STT:n jutun kirjoittaja ei lainannut ketään muuta attacilaista kuin Cassenia – ei edes efektimielessä, kuten *Helsingin Sanomien* toimittaja oli tehnyt. Tästä huolimatta *Lapin Kansan* juttu on tasapuolisempi ja ilmaisultaan neutraalimpi kuin *Helsingin Sanomien*. Tällainen asiatyylä on Suomen Tietotoimiston uutisille tyypillistä. STT:n toimittaja Nina Törnudd antoi tilaa Cassenin perusteluille esimerkiksi eläkerahastojen epäilyttävydestä, eikä kuitannut asiaa *Helsingin Sanomien* tapaan vain toteamalla Cassenin ottaneen ne erityiseksi silmätikukseen, koska ne edustavat hänelle barbariaa. Oleellinen ero on myös sanavalinnoissa ”Ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) oli päättänyt markkinoida vanhaa ideaansa kansanpankista.” (HS) ja ”Ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) osallistui iltapäivällä paneeliin kansanpankista” (LK/STT). Toiminta on aivan eriluonteista ja antaa Erkki Tuomiojasta poliitikkona, mutta myös Attacin jäsenenä, kaksi erilaista kuvaa.

Helsingin Sanomien jutussa toimittaja luonnehti esille nostamia attacilaisia mm. tutuiksi kasvoiksi, kansalaisliikkeiden aktivisteiksi sekä 60-luvun radikaaleiksi. Tällaiset representaatiot esittävät Attacin yhtenä kansalaisliikkeenä toisten lomassa – samat ihmiset pyörivät joka porukassa. Otsikonkin mukaan *Suomen Attac kokosi yhteen vanhat ja nuoret aktivistit* (HS). Vaikka keskustelutilaisuuksien järjestäminen on yksi oleellinen Attacin toimintamuoto, ei *Helsingin Sanomien* jutusta saa selkeää kuvaa keskustelun kulusta tai esitetyistä argumenteista. Tästä syystä myös keskustelun sanoma jää epäselväksi. Kirjoitus perustuu kokouksen tunnelman kuvaamiselle ja toimittajan omille kommenteille. *Lapin Kansassa* ilmestynyt STT:n juttu puolestaan on rakennettu Cassenin esittämien puheenvuorojen ympärille, mihin viittaa kirjoituksen otsikkokin *Attacin kansainvälinen puheenjohtaja vaatii eläkerahastoja kuriin* (LK/STT). Attacin edustajan ajatukset nostettiin perustelujen kera esiin, jolloin lukija kiinnostuu asiasta helpommin ja saattaa myös tarkistaa käsityksiään kyseisistä asioista. *Helsingin Sanomien* oikovat sanakäänteet eivät juuri anna tähän mahdollisuutta.

Helsingin Sanomista puhuttaessa on muistettava sen tärkeä asema Attacin julkisuuskuvan muokkaajana, sillä sen levikki on Suomen suurin ja sillä on myös kiistämätön yhteiskunnallinen auktoriteettiasema. Tästä syystä otan tarkasteluun vielä toisen Attacin perustamista koskevan *Helsingin Sanomien* jutun (HS 21.5.2001), joka edustaa huuhaa-diskurssia. Kyse on siitä, mitä asioita nostetaan esille ja mitkä ohitetaan sivumennen:

Perustavan kokouksen tunnelma oli rento. Sitä kuvaa hyvin kokoussaliin kesken ohjelmanjulistuksen käsittelyn tupsahaneen ääntenlaskijan huuto: ”Onko kellään taskulaskinta?”

Vaikka itse kokouksen kannalta sitaatissa kuvattu asia ei varmaankaan ollut kovin merkittävä, kommentti oli jäänyt muutaman *Iltasanomien* keskustelupalstalle kirjoittaneen mieleen. Mm. ”Esko Pakkanen” (30/119) kommentoi nimimerkki ”Derekin” Attacin tarpeellisuutta korostavaa kirjoitusta: ”Vaikea sanoa. Tuskinpa se nyt niin kovin vaaralliseksi voi muodostua, kun ääntenlaskentaankin tarvitaan taskulaskinta!”. Sanavalinta ”vaarallinen” on mielenkiintoinen, koska tässä yhteydessä se tarkoittanee nimenomaan yhteiskunnassa vallitseville voimasuhteille vaarallista, vallitsevia mekanismeja horjuttavaa. Kirjoittaja ei siis usko, että Attacista on muuttamaan mitään, kun ääniäkään ei osata laskea päässä.

Kun ottaa huomioon, kuinka vähäisistä aineksista mielikuva järjestöstä näyttää muodostuvan, on kyseenalaistettava myös seuraava kuvaus Attacin työryhmään ehdolla olleista (HS 21.5.2001):

”Ehdokkaiden esittely kertoi, että tarjolla olivat mm. työtön, feministi, globaaliradikaalidemokraatti, syntyperäinen kansalaisaktivisti, vapaa-ajattelija, rakennustyöläinen, professori, lääkäri, arabikansojen ystävä ja kehitysmaa-aktivisti. Kaikkia ei miellyttänyt, että tarjolla oli myös kansanedustajia.”

Itse en ole ollut kokouksessa mukana, kuten ei suurin osa *Helsingin Sanomien* muistakaan lukijoista. Saattaa tietenkin olla, että kokouksessa ehdokkaat esiteltiin kyseisillä määreillä tarkoituksena korostaa jäsenjoukon laaja-alaisuutta. Sanoisin kuitenkin, että erityisesti ”globaaliradikaalidemokraatti” ja ”syntyperäinen kansalaisaktivisti” ovat luonnehdintoja, jotka kuvaavat pikemminkin kirjoittajan omaa näkemystä Attacista kuin ovat korrekkeja määreitä nimeämättömille ehdokkaille. Vastapainoksi luonnehdinnoille kirjoittaja Jaakko Hautamäki mainitsi työryhmään valituista myös muutamia tuttuja nimiä.

Jutussa (HS 21.5.2001) kuvattiin lyhyesti muutamalla lauseella kokoukseen osallistuneiden eri näkemyksiä Tobinin verosta ja todettiin sitten, että

[k]okous päättyi myös vastustamaan valtionyhtiöiden yksityistämistä. Julistukseen tuli kirjattua lähes kaikki mahdollinen, mutta siitä tuli myös suomalaisen näköinen. Ranskassa tehdystä perusohjelmanjulistuksesta ei jäänyt oikeastaan jäljelle kuin ranskalaisia viivoja.

Kirjoittaja totesi myös, että ”ohjelmajulistuksen teko sujui attacilaisilta lähes kaoottisissa tunnelmissa.” Tässä *Helsingin Sanomien* jutussa huomionarvoisiksi nostetut seikat ovat erityisen silmiinpistäviä, koska itse kokouksen pääasia, järjestön julistuksen sisältö, ohitettiin melko vähällä. Tapahtuman ilmapiiriä sen sijaan kuvattiin monisanaisesti.

Tällaiset Attacin varsinaisen toiminnan kannalta oleellisten seikkojen vähättelyt antavat kuvan järjestöstä, jossa on rento meininki ja pääasia on kokoontua hyvien asioiden puolesta. Tällöin varsinainen toiminta ja tavoitteet jäävät epäselviksi. Tämän *Helsingin Sanomien* (HS 21.5.2001) kirjoituksen kainalojuttuna tosin julkaistiin vielä lyhyt selvitys Attacin tarkoituksesta ja luettelo julistukseen kirjatusta asioista, joten vaikka itse asia oli asetettu toissijaiseksi, sitä ei kuitenkaan täysin jätetty huomiotta.

Kokonaisuudessaan *Helsingin Sanomien* juttujen muodostama kuva järjestöstä on vähättelevä ja kriittinen: myös teksteissä, joissa Attac toivotettiin tervetulleeksi,

kyseenalaistettiin sen mahdollisuudet ja kritisoitiin sitä, että liikkeellä ei ole konkreettisia ratkaisuja (esim. pääkirjoitus HS 20.5.2001a). Vaikka joukossa on muutamia positiivisia kannanottoja (esim. HS 20.5.c) ne eivät lukumäärällisesti tai kirjoittajiensa auktoriteettiaseman puolesta riitä muuttamaan *Helsingin Sanomien* vähättelevää kantaa järjestöön⁷². Olen kutsunut tällaista puhetapaa huuhaa-diskurssiksi. *Kauppalehti* oli samoilla linjoilla tuodessaan esiin, kuinka samat vanhat ihmiset edelleen leijuvat pää pilvissä – vain liikkeiden nimet ovat muuttuneet. Esimerkiksi ulkoministeri Erkki Tuomiojaa sättivässä kirjoituksessa myös Attac sai osansa (KL 25.5.2001):

Attac-liikkeeseen on löydetty samat pyylevöityneet luurangot, jotka ovat miehittäneet erilaiset liikkeet viimeiset 35 vuotta. Liikkeitä on yhdistänyt se, että johtajien kengänpohjatkaan eivät ole pilkistäneet esiin otsonikerroksesta.

Toisessa *Kauppalehden* kolumnissa (KL 10.5.2001) kirjoittaja asetti vastakkain Davosin talousfoorumiin osallistuvien ja Attacin jäsenten tavat parantaa maailmaa. Vertailun tulos on, että

[k]ansalaisliikkeilläkin on ongelma. Ne ovat toistaiseksi esittäneet vain vähän konkreettisia vaihtoehtoja. Tobin-vero on konkreettinen, mutta sillä ei välttämättä pitkälle ratsasteta. [--] Realismikaan ei olisi pahitteeksi.

Tässä yhteydessä on hyvä tuoda esiin Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen tiedottaja Mika Railon *Kumppani*-lehden kolumni (5/2003, s.9) kansalaisyhteiskunnan ongelmista:

Kielet ja mielet eivät kohta. Kun kansalaisjärjestöt haluaisivat käydä poliittista keskustelua arvoista ja päämääristä, yrittävät virkamiehet saada yksityiskohtaisia toimenpide-ehdotuksia.

Tässä Railon osoittamassa mielessä keskustelua käytiin Attacin näkökulmasta asioiden vierestä, vaikka aineistossani puhuttiin paljon esimerkiksi Tobinin verosta. Yhteiskunnassa vallitsevien arvojen punnitseminen ja politiikan periaatekysymysten tarkastelu jäivät keskustelun ulkopuolelle. Sitäkin enemmän keskityttiin vaatimaan konkreettisia tapoja toteuttaa Tobinin vero. Arvoista ja periaatteista keskusteltiin kyllä *Iltasanomien* foorumilla, mutta sanomalehdissä puhe jäi kovin vähäiseksi – ja foorumillakin se lähestulkoon hukkui mielikuvitukseksiaan nimittelyn varjoon.

Edellä kuvattujen *Helsingin Sanomien* Attacin perustamista koskevien kirjoitusten merkitys järjestön julkisuus kuvan muokkaajana on kiistaton, sillä juuri niissä olisi voinut tuoda esiin liikkeen toimintaa mielenosoitusten ja Tobinin veron ajamisen ohella.

---

⁷² Kuten on tullut esiin, sillä kuka sanoo saattaa olla enemmän merkitystä kuin sillä, mitä sanoo.

Kauppalehtihän ei Attacin perustamista uutisoinut, joten sen muodostama kuva jäi mielipidekirjoitusten varaan. *Lapin Kansan* STT:ltä ostamat kirjoitukset Attacista loivat kokonaisuudessaan toisia aineistoni lehtiä positiivisempaa julkisuuskuvaa järjestöstä, vaikka STT *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalehden* lailla kuuluu eliittijulkisuuden piiriin. *Lapin Kansan* levikki tai asema suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole *Helsingin Sanomien* luokkaa. Siten vaikka STT:llä on suuri auktoriteettiasema tiedon tuottajana, on eri asia, julkaistaanko sen tuottamat jutut *Helsingin Sanomissa* vai *Lapin Kansassa*. Jutut identifioituvat sen lehden jutuiksi, jossa ne julkaistaan. Samoin ne saavat kulttuurisen merkityksensä sen mukaan julkaistaanko ne valtakunnallisessa päälehdessä vai maakuntalehdessä. Toisaalta *Lapin Kansa* sai STT:n juttuja julkaistessaan tiettyä luotettavuutta ja paikallislehtenä myös osallisuuden kansalliseen julkisuuteen ja ajankohtaisista asioista käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Lapin Kansa piti Attacin perustamista niin tärkeänä, että se osti STT:ltä usean asiaa koskevan jutun. Sen sijaan *Helsingin Sanomat* pyrkii käyttämään omien toimittajiensa juttuja, ja aineistooni kuuluvista jutuista olikin vain kolme ostettu STT:ltä. Niistä vain yksi käsitteli nimenomaan Attacia (HS 27.5.2001). STT:n juttujen tapa käsitellä Attacia on päinvastainen kuin *Helsingin Sanomien*: STT:n kirjoituksissa attacilaiset pääsivät ääneen usein ja teksteissä tarkasteltiin aiheita useiden näkökulmien kautta. Esimerkiksi kirjoituksessa *Attac haluaa keinottelun kuriin* (LK 5.5.2001) sanotaan:

Lehdet ovat tarttuneet siihen, että Attacin edustajia on ollut väkivaltaisiksi ryöstäytyneissä globalisaation vastaisissa mielenosoituksissa. Attac-aktiivit ovat puolestaan paheksuneet sitä, että mediaa on kiinnostanut enemmän satunnainen huliganismi kuin järjestön esiin nostamat asiakysymykset. Rahkonen tuomitsee väkivaltaiset menettelytavat ja sanoutuu niistä irti.

STT:n *Lapin Kansassa* ilmestyneissä jutuissa korostettiin myös keskustelutilaisuuksia tärkeänä toimintamuotona ja tuotiin esiin liikkeen toimintaa Suomessa.

Tarkastellaanpa vielä lyhyesti YLE:n ajankohtaisohjelmien representaatioita Attacista ja niiden luomaa mielikuvaa järjestöstä.⁷³ Liikkeen perustamista käsiteltiin yhteensä kymmenessä YLE:n ajankohtaisohjelmassa, joukossa niin suomen- kuin ruotsinkielisiäkin. Yleisesti ohjelmissa haastateltiin Attacin edustajia ja myös ns. tavallisia

---

⁷³ Olen saanut YLE:ltä käyttööni 14 ohjelman lyhyet synopsikset, joissa selitetään ohjelman sisältö sekä kerrotaan sanallisesti, mitä kuvassa näytetään.

jäseniä. Kuvassa näytettiin paitsi ihmisiä perustavassa kokouksessa, yleisesti myös illanviettoa eli laulua, soittoa, tanssia, alkoholin nauttimista ja erityisesti esiintyviä trapetsitaiteilijoita ja tulennielijöitä.

Kuva mukavasta meiningistä oli jäänyt mm. *Iltasanomien* keskustelufoorumille kirjoittaneen ”Mikon” (89/119) mieleen: ”Äänestäkää kommunisteja eduskuntavaaleissa, jos haluatte yritysten valtaan enemmän rajoituksia. Ei se tulennielennällä onnistu, vaikka sehän on teille tietty haus Kempaa.” Myös mielenosoituksia näytettiin vaikka niissä ei Attacin jäseniä olisi mukana ollutkaan: esimerkiksi FST:n *360 Grader*-ohjelmaan oli ohjelman litteroinnin mukaan haettu vain arkistosta kuvaa ”rajuista mielenosoituksista jostain päin maailmaa”. Syy ennako-oletukseen siitä, että Attac olisi sama asia kuin rajut mielenosoitukset, oli vallitsevan käsityksen mukainen. Syy kuvanauhan valintaan lienee toimituksen rutiineissa ja kiireessä, mutta toisaalta voisi myös ajatella kuvan tarkoituksella liittävän järjestön aggressiiviseen globalisaatiokriittiseen liikehdintään.

YLE:n *A-studio*ssa mielenosoituksista käytiin keskustelua otsikolla *Göteborgin mielenosoitukset EU:n huippukokouksen aikana. Onko väkivallasta tullut mielenosoitusten lieveilmiö?* Haastateltavina olivat Eeva Luhtakallio ja Thomas Wallgren Attacista, mutta ei lainkaan muiden liikkeiden edustajia. Ohjelmassa näytettiin ”katukuvaa mielenosoittajien aiheuttamista vahingoista”, kuvaa omaisuuteen kohdistuneesta ilkivallasta, nuoria pamputtavista poliiseista ja myös rauhanomaista mielenosoituksista. Tämän televisiokeskustelun sisältö ei kuulu tämän tutkimuksen aineistoon.

Attacin edustajat pääsivät televisiossa ääneen ja keskustelujen sisällötkin olivat ilmeisesti asiallisia. Kuitenkin ohjelmien visuaaliset elementit näyttävät usein olleen ristiriidassa haastattelujen kanssa. Tässä yhteydessä on syytä palauttaa mieliin johdannossa esittämäni ajatus siitä, että toiminnan näyttäminen televisiossa luo voimakkaita mielikuvia (Fairclough 2002, 56). Tulennielennällä, trapetsitaiteilulla ja rajulla mielenosoituksilla kuvitetut ohjelmat eivät luo kuvaa ainakaan vastuuntuntoisesta ja vakavasti otettavasta järjestöstä, sillä visuaaliset elementit ovat usein mieleenpainuvampia ja kertovat enemmän

kuin kuultu puhe. Seuraavassa luvussa käsittelemme sitä, kuinka mielenosoitusten uutisointi ja siitä käyty keskustelu vaikuttivat Attacin julkisuuskuvaan.

6.2 Mediajulkisuudessa vaikuttamista ja arvokasta keskustelua

Iltasanomien internetfoorumien keskustelujen perustella näyttää siltä, että eniten vastaperustetun Suomen Attacin julkisuuskuvaan vaikuttivat Göteborgin mellakat. On mielenkiintoista, että vaikka mellakoita uutisoitiin ja niistä keskusteltiin paljon, Attacia ei ainakaan aineistoni lehdissä mainittu Göteborgin yhteydessä kuin muutaman kerran. Kuitenkin *Iltasanomien* verkkofoorumilla Attac liitettiin hyvin mutkattomasti riehujien ja jopa mellakoiden alkuunpanijoiden joukkoon.

Aineistoni *Helsingin Sanomien* kahdesta mielenosoituksia käsittelevästä kirjoituksesta erityisesti toinen oli Attacin kannalta positiivinen: uutisessa *Itälä haluaa keskustella kansalaisjärjestöjen kanssa mellakoista* (HS 20.6.2001) Attacia kutsuttiin sisäministeri Ville Itälän suulla vastuulliseksi järjestöksi, joka haluaa sitoutua irti väkivallasta. *Lapin Kansassa* julkaistiin mielenosoituksista yksi kirjoitus, jossa Attac mainittiin. Kirjoituksessa myös esitettiin järjestön kanta tapahtumiin (LK 16.6.2001). Jutussa silloinen Suomen pääministeri Paavo Lipponen pahoitteli väkivaltaisuuksia ja valitteli, että ”aktivistit eivät saa rauhassa osoittaa mieltään.” Hän siis osoitti mellakoista syyttävällä sormella Ruotsin poliisia. Näistä poliitikkojen Attacille antamista vastuuvapautuksista huolimatta *Iltasanomien* internetfoorumien keskustelu mielenosoituksista kävi kuumana.

Verkkofoorumien keskusteluissa näkyivät myös kirjoittajien kommenttien perustana olleet maailmankuvat ja arvot. Käsitys Attacista rauhanomaisena järjestönä ja se mahdollisuus, että poliisi olisi tapahtuneesta vastuussa, näkyi luonnollisesti Attacin kannattajien

puheenvuoroissa⁷⁴. Enemmistö keskustelijoista edusti kuitenkin päin vastaisia kantoja. Koska keskustelu kuvaa hyvin kansalaisten käsityksiä Attacista, keskityn seuraavassa *Iltasanomien* internetfoorumien representaatioihin.

Television mielenosoitusten aikainen uutisointi herätti *Iltasanomien* keskusteluforumilla kiivasta väittelyä. Esimerkiksi ”P. Salomaa” (33/280) oli sitä mieltä, että erityisesti televisio vääristeli kokonaiskuvaa ja jätti tilanteen kärjistymisen taustat selvittämättä:

Television ja iltapäivälehtien tapa uutisoita tapahtumia oli koko näytelmän surkuhupaisin esitys. Saman näyteikkunan kivittämistä näytettiin todennäköisesti kymmeniä kertoja eri kuvakulmista sadoilla tv-kanavilla ja lehtisivuilla. Samat jakkarat ja pöydät savusivat kymmenissä tuhansissa valokuvissa ympäri maailmaa.

Jokusia mielipiteitä esitettiin siitäkin, että huippukokouksen aikaiset mellakat olisivat olleet viranomaisten järjestämiä, jotta mielenosoittajien todellinen kritiikki jäisi medialta huomaamatta. Nimimerkki ”Vanha kärty” (92/288) totesi:

Mulle jäikin täysin epäselväksi, mitä nämä mielenosoittajat oikein halusivat sanoa. Tietysti he halusivat päästä lehtiin ja televisioon ja joidenkin surkimusten sankareiksi tällaisiin keskusteluihin, mutta mitä he halusivat EU:lta?

Mellakat näyttäytyivät mediassa siis päämäärättömänä anarkiana, ja ajatukset mielenosoitusten taustalla jäivät täysin pimentoon. Medialla olisikin tässä kiistaton vastuu tuoda vielä selkeämmin esiin myös mielenosoittajien kanta ja perustelut toiminnan takana. Vaikka konfliktitilanteiden uutisarvoa pidetään suurena, saattaisi tutusta näkökulmasta poikkeaminen, esimerkiksi kritiikin perusteet ja rauhanomaisen toiminnan esiin nostaminen mellakoiden keskellä, olla mielenkiintoinen, yllättävä ja myös uutisarvoltaan hyvä avaus uudenlaiseen tapaan esittää vastaideologisia arvoja ja ajatuksia.⁷⁵

Huolimatta siitä, että Attacin väkivallattomuutta toisteltiin usein, mielikuva riehuvista globalisaatiokriitikoista näytti olleen sitkeässä. Vaikuttaa siltä, että jos joku ei nähnyt globaalien instituutioiden kritisoinnissa kerta kaikkiaan mitään hyvää, omaa asennetta

---

⁷⁴ Göteborgin mellakoihin osallistuneista poliiseista tehtiin yli 150 ilmoitusta. Viisi heistä sai syytteet, mutta kaikki on vapautettu. Poliisin luodeista haavoittui kolme mielenosoittajaa, joista yksi vakavasti. Hvitfeldtin lukiolla poliisi otti kiinni 454 ihmistä. (HS 21.2.2004)

⁷⁵ Mielestäni tähän yksipuoliseen näkökulmaan on nyttemmin puututtu esimerkiksi television keskusteluohjelmissa, joihin vieraiksi kutsutaan myös aktiiveja. Jo se, että ilmiöstä keskustellaan nykyään paljon, on edistystä verrattuna entiseen. Tosin keskustelu on saanut merkillisiä käännteitä, kuten esimerkiksi ehdotus naamioitumisen kieltämisestä, aktivistien liikkumisen rajoittamisesta tai omassa aineistossani esiin noussut kysymys kansanedustajien oikeudesta kuulua kansalaisjärjestöön. Näissä keskustelun avauksissa on kyse ihmisten perusihmisoikeuksista, joihin kajoaminen demokraattisessa yhteiskunnassa on arveluttavaa.

myöskään rauhanomaisista järjestöistä ei helposti tarkistettu. Esimerkiksi nimimerkki ”Isse” (44/119) kommentoi *Iltasanomien* foorumilla jo ennen Göteborgin tapahtumia: ”Sunnuntai-iltana TV:ssä joku nuori kaveri selitti, että Attac vastustaa väkivaltaa, mutta teot maailmalla kyllä puhuvat vallan muuta!!!” ja ”koiras” (102/119) jatkaa: ”Ja eikös tämä järjestö [Attac, PS] aiheuttanut Seatlessa ja Prahassa kunnan mellakat. Ja teki sen oikein, että yllytti porukat siihen, mutta itse katsoivat taustalta.”

Göteborgin mellakat olivat huonoa mainosta Attacille, jonka julkisuuskuva oli Suomessa vasta muodostumassa liikkeen perustamisen myötä. Kritisoijat saivat tapahtumista uutta pontta, ja kansanedustajia vaadittiin usealla suulla eroamaan järjestöstä. Eroa Attacin järjestämien rauhanomaisten mielenosoitusten ja tuhoisien mellakoiden välille ei tehty. Koko globalisaatiokriitikoiden monitaustainen joukko miellettiin Göteborgin tapahtumien jälkeen entistä mutkattomimmin attacilaisiksi. Toisin sanoen Attacin perustaminen Suomeen antoi globalisaatiokriittiselle liikehdinnälle nimen. Nimimerkki ”kuka vielä uskoo attackiin” (104/280) toimikoon esimerkkinä:

Atakkilaiset munasivat itsensä Göteborgissa kun radikaalisiipi yltyi kivien heittelyyn. Ainahan voi yrittää selittää tapausta CIA:n provokaatioksi mutta ei taida nyt kyllä onnistua. Veikkaampa, että attackiin liittyneet kansanedustajat alkavat hakeutua pois porukasta kun huomaavat mihin ovat joutuneet. Ministeri Tuomiojalla on selittämistä jos aikoo kuiville selvitä. Ex kommari-sosialistiliitto- leninisti - atakkitoopet olivat Ruotsin lähetystön edustalla puolustamassa omiaan ja tuomitsemassa Ruotsin poliisitoimia. Tästä nähdään kuinka tosipimeetä porukka on. Ei niille muuta kuin sianvirtsa parfyymia sumutteena niskaan.

Iltasanomien foorumin sanailu Göteborgin mellakoista luisui kauas rakentavasta keskustelusta, jollaista Attac halusi saada aikaan. Useat esittivät mielipiteensä siitä, miten (vähän) tuomittavaa Ruotsin poliisin toiminta oli. Nimimerkki ”Kumiluoti kehitettävä myös konekivääriin” (13/280) kommentoi: ”Anarkisti-terroristi-kommarille on annettava sitä mitä se kerjää eli turpaan ja sopivalla voimalla. Kiven- ja polttopullonheittäjään tehoaa hyvin kumiluoti ja osuma on tarkka.” Myös erinäisten eritteiden toimivuudesta ”vasemmistolaisten narkkijengien” (”Sakea Kattaus” 15/280) hajottamiseksi vaihdettiin mielipiteitä. Keskusteluun osallistujien joukossa on kuitenkin niitäkin, jotka kyselivät ”Harri M:n” tapaan (108/280): ”Miksi muuten ATTAC pitää vetää tähän mukaan? Anarkisteille ATTAC on aivan liian maltillinen ja organisoitunut järjestö eivätkä tavoitteetkaan tosiaan ole yksi yhteen.” Jokusia mielipiteitä esitettiin myös siitä, että

anarkistit ovat yhteiskunnan parasta ainesta – ja odotettavasti vastakommentit olivat kiihkeitä.

Attac siis leimaantui mellakoiden myötä anarkistiseksi järjestöksi. Nimimerkki ”Halleluja” (73/280) totesi Göteborgin tapahtumien häpeästä:

Jokainen paikalla ollut mielenosoittaja samaistui ja oli tahallaan tai tahtomattaan tukena väkivaltaa kylväneelle joukolle. He saivat lopulta kuuluviin vain anarkistin äänen. Edustamilleen asioille he tekivät vain vahinkoa.

Siinä mielessä ”Halleluja” oli kyllä oikeassa, että mielenosoittajien edustamia asioita ei kukaan enää muistanut tapahtuneen jälkeen.

Attac haluaa vaikuttaa mediajulkisuudessa, mutta tuskin järjestö tarkoittaa sillä mielenosoitusten saamaa julkisuusarvoa yli kritisoitavien asioiden. Tapahtumat herättivät kuitenkin keskustelua paitsi globalisaatiokritiikin luonteesta myös toimintaan motivoivista arvoista. Siitä kuinka selkeät arvot globalisaatiokriittisen toiminnan takana on, oltiin *Iltasanomien* keskustelufoorumilla monta mieltä. Monet uskoivat, että Attacin jäsenten tarkoituksena on vain riehua ja aiheuttaa harmia. Perinpohjaisin vastakkainasettelu oli käsitykset niistä tavoista, joilla maailma tehtäisiin paremmaksi paikaksi kaikille. Keskustelijoiden joukossa oli myös niitä, joiden mielestä vallitseva tilanne on varsin tyydyttävä, eikä sitä ole syytä muuttaa.

Esimerkiksi nimimerkki ”Mikko” (27/280) muistutti asiasta mielenosoitusten taustalla:

Kannattaisiko kiinnittää huomio EU:n päätöksentekoon, eikä ikkunoiden hajottamiseen? 100 miljoonaa kruunua on pientä, kun kyseessä on maapallon ja ihmisen tulevaisuus, jota rahanahneet kapitalistit ovat uhkaamassa.

”JP” (63/280) oli kuitenkin sitä mieltä, että ”[t]uskin nämä jännitystä hakevat nuoret edes tiesivät mistä kokouksessa puhutaan, mutta kun vaan sattuu olemaan niin muodikasta vastustaa globalisaatiota.” Nimimerkki ”Saku” (75/280) oli samaa mieltä:

Kaikki riehujat olisivat joutaneet vankilaan tai ampua. Yksinkertaista. Ai niillä anarkisteilla, mitään mielipiteitä ole, jos niitä olisi ne osattaisiin esittää järkevästi. Tarkoitus on vaan riehua ja rikkoa niin paljon kuin mahdollista. [--]Minulla ei ole mitään sympatioita mellakoitsijoita kohtaan vaikka ne ajaisivat hyvääkin asiaa. Toisekseen en usko, että niillä on mitään muuta kuin riehuminen omana ideologiana.

Globalisaatiokriitikoilla ja mielenosoittajilla ei siis uskottu olevan mitään ideologiaa tai edes selkeää ajatusta toimintansa perustana, vaikka toisaalta monet myös väittivät Attacin ja muiden vastaavien liikkeiden edustavan esimerkiksi äärikommunismia.

Nimittelyt ja suunnitelmat anarkistien päänmenoksi johtivat Göteborg-keskustelussa provokaatioihin, joista esimerkkinä ”Veronmaksajan” kommentti (66/280): ”Kaikkien hippien riemuksi täten ilmoitan, että pidän sijoitukseni turvallisesti tuottavissa ylikansallisissa yhtiöissä ja lähden tästä autolla Mc Donaldsille syömään.” Tällaisissa kommentteissa tulivat selkeästi esiin keskusteluun osallistuneiden elämäntavat ja se, nähtiinkö niissä olevan jotain parantamisen varaa vai ei. Attacin kannattajien elämänarvoihin liittyvät puheenvuorot tuntuivat ärsyttävän itseään enemmistöön kuuluviksi nimittäviä keskustelijoita. Elämäntapoihin liittyviä kommentteja esitettiin myös esimerkiksi lapsityövoiman hyväksymisestä ja köyhien maiden auttamisesta. Mielenpiteet maailmanlaajuisista asioista tai epäkohdista jakaantuivat selkeästi Attacin kannattajien ja vastustajien kesken. Nimimerkki ”sickboy” (58/119) kiteytti osapuolten välisen vastakkainasettelun:

Onko nyt todellakin niin, että jos ei hyväksy uusliberalistista talouspolitiikkaa (nk. hyperkapitalismia) on heti väistämättä kommunisti (marxilaisleninistitalinistimaolainenetcetc) ja näin ollen tyhmä ja väärässä koska Neuvostoliitto on romahtanut? Ja vieläpä terroristi?

Keskustelu oli pääosin hyvin mustavalkoista ja kärjistyksiä tehtiin puolin ja toisin, kuten ”sickboyn” kommentista käy ilmi. Useasti tuli esiin myös se, että Attac on pienen vähemmistön asialla, eikä järjestön kannattajilla siksi ole oikeutta osoittaa mieltään tai yrittää vaikuttaa muiden mielipiteisiin. ”Mariasela” (94/280) kritisoi Attacia:

Te haluatte "saada äänenne kuuluviin" mutta todellisuudessa te haluatte vaientaa enemmistön äänen. Sillä kyllä te saatte äänenne kuuluviin: kirjoitelkaa kaikessa rauhassa vaihtoehtolehtiinne ja pitäkää kokouksianne avoimin ovin. Se, että teidän lehtiänne tilaavat harvat ja tilaisuuksissanne ravaavat aina vain samat räkänokat ei johdu demokratian puutteesta, vaan siitä, että teitä on niin vähän. Enemmistö on eri mieltä kanssanne ja sitä te ette voi hyväksyä.

Arvokeskustelussa ei ollut kyse pelkästään siitä, kuka oli kapitalisti, kuka anti-kapitalisti, kuka oli oikeassa tai kuka mitenkään suhtautui rahan voimaan yhteiskunnassa. Myös syyttely siitä, kumpi osapuoli on itsekäs, oli *Itasanomien* foorumin arvokeskustelua leimaavaa. Nimimerkki ”Niinkin voisi toimia” (83/119) kertoi oman kantansa:

Minustakin pitäisi puuttua näihin maailmantalouden isoihin kaavoihin, niitä sopivasti muuttamalla saisimme hetkessä tasapuolisuutta. Se ei tule kuitenkaan onnistumaan, koska me emme halua kehittyneissä maissa luopua eduistamme. Luonto ei muutenkaan voi toimia tasa-arvon periaatteella edes ihmisen kohdalla

”Erkki” (21/119) puolestaan provosoi: ”Minä myönnän olevani itseks. Haluan pitää elintasoni vähintään nykyisellä tasolla; mieluiten kuitenkin jatkan sen parantamista (miellään toisten kustannuksella)” Tällaisten kommenttien valossa näyttäisi siltä, että itsekkyyks ja luonnon laki olivat riittäviä perusteita sille, että maailman taloudelliselle epätasa-arvolle ei kannata tehdä mitään. Nykyisenkaltaisen maailmantilanteen tarpeellisuutta korosti myös nimimerkki ”Aamen” (92/119), joka lainasi erästä sanontaa: ”On vain yksi tilanne, joka voi olla kehitysmaalle pahempi kuin että se joutuu ylikansallisten yhtiöiden riistämäksi. Se on se, ettei se joudu.”

Vaikka muutama Attacin vastustaja provokatiivisesti tunnustautuikin itsekkääksi, samasta synnistä syytettiin myös attacilaisia. ”Säästäkää ihmiskunta attaceilta” (49/119) kirjoitti:

Kuitenkin nämä vasemmistolaisen ideologian omaavat kansalaiset eivät voi hyväksyä kehitystä ja demokratiaa, koitetaan löytää oikopolku ratkaisemaan ongelmia tai ei ehkä koiteta löytää yhtään mitään, on vain kiva olla yksi niistä. Sosiaalinen itserakkaus näkyy parhaiten attacin kaltaisen järjestön tukijoissa, suuria asioita säädetään hetken mielihoiteesta.

Attacin ajatus solidaarisuudesta oli usean sen vastustajan mukaan kieroutunut ja epädemokraattinen. Attacilaisethan ovat sitä mieltä, että kaupan vapauttaminen luo vain monikansallisille yrityksille lisää mahdollisuuksia riistää köyhempien maiden asukkaita. Toista kantaa edusti esimerkiksi nimimerkki ”take thoe chains away” (114/119), joka puhui lapsityövoiman puolesta:

On kysymys suurista ihmismassoista jotka eivät vielä ole löytäneet amerikkalaista elämäntapaa, elävät siis pimeydessä. Kiinalaisista jo osa alkaa ymmärtää ihmisyyden päälle, vaikka Mao pani hiukan kapuloita rattaisiin.. Työllä ja tietysti kuluttajien kritiikillä voidaan auttaa parhaiten heitä, ihmiset tulevat vielä sinnekin joskus. Attacilainen näkemys on erittäin itserakas tässäkin suhteessa..

Vastakkainasettelu ´Meidän´ ja ´Niiden´ toisien kehitysmaalaisten välillä oli monissa muissakin kommentteissa ilmeinen. ”Mikko” (16/119) oli sitä mieltä, että

[g]lobalisaatio on ainoa keino ulottaa länsimainen demokratiakäsitys laajemmallekin. Ei kukaan sitä kehitysmaissa muuten omaksu, ellei ole omat rahat pelissä. Siellä ihmisillä ei näet ole varaa hurskastella.

Myös individualistinen ajatus yksilöstä oman onnensa seppänä näkyi useissa kommenteissa. ”Mika T.” (110/119) toimikoon esimerkkinä:

Vasemmistolainen ja/tai vihreä-ajattelijako vain ajattelee ihmisen parasta? Eikö kapitalistinen ihminen voi välittää ihmisestä? Höpö höpö, itse ainakin uskon siihen, että elämän tulee olla hauskaa ja siitä pitää nauttia. Sen eteen pitää ihmisestä riippuen tehdä enemmän tai vähemmän töitä, mutta se on kyllä kaikkien saavutettavissa. Nykyään vain niin monella menee ilmeisesti liian hyvin, että pitää keksiä itselleen rajoituksia ja 'elämänohjeita' sekä 'eettisiä rajoja'.

Attacin halu asettaa rajoja ihmisen omaneduntavoittelemiselle ja talouden mahdille nostattivat paljon kommentteja. ”Mikko Sihvonen” (96/119) totesi: ”Vapaus on kiva juttu mutta ei ole olemassa absoluuttista vapautta, joskus tuntuu että nama vapauden nimeen vannovat haluavat vapauttaa seuraavaksi oikeuden tappamiseenkin.”

Iltasanomien verkkofoorumin keskusteluissa ei päästy minkäänlaiseen yhteisymmärrykseen. Nimimerkki ”Ei Pekka eikä aina ehdottomasti oikeassa” (80/280) yritti tasapainottaa tilannetta:

Ei tämä keskustelu johda mihinkään, kun ihmiset uskovat omaan moraaliseen ylemmyyteensä ja siihen, että he ja vain he tietävät totuuden. Silloin kannanotot yhteiskunnallisiin kysymyksiin on nostettu uskonnon opinkappaleiden asemaan ja kaikki muuta mieltä olevat voidaan tuomita vääräuskoisiksi ja heidät voidaan kivittää ilman, että se olisi "mitenkään suuri onnettomuus".

Keskustelu ei tämän puheenvuoron kohdalla ollut vielä lähelläkään viimeistä sanaa, vaan kommentteja vaihdettiin vielä pitkään.

Arvokeskustelu oli kuitenkin Attacille arvokasta: *Iltasanomien* keskustelufoorumin kautta järjestön kannattajat saivat valtamediassa esiin oman näkemyksensä maailmanpolitiikasta ja arvoista toiminnan takana, sen sijaan, että kaikki representaatiot esimerkiksi Göteborgin tapahtumista olisivat jääneet toimittajien tai Attacin vastustajien varaan. Tietysti Attacin toiminnasta, tarkoituksesta ja esimerkiksi Göteborgin tapahtumista kirjoitettiin paljon vaihtoehtojulkisuuden puolella, kuten *Voima-* ja *Ydin-*lehdissä ja Attacin omissa painetuissa tai sähköisissä julkaisuissa. Kuten on tullut ilmi, vaihtoehtojulkisuudet ovat kuitenkin melko marginaalisia ja tarvitsevat valtamedian apua kaiken kansan tavoittamisessa.

Puhuttaessa *Iltasanomien* keskustelufoorumin merkittävydestä Attacin kannalta on otettava huomioon, että vaikka *Iltasanomien* verkkolehden lukijakunta on melko laaja, itse keskustelufoorumi jäi todennäköisesti melko suppean yleisön julkisuudeksi. Pitkiä

keskusteluja eivät luultavasti lukeneet kovin monet muut kuin niihin osallistuneet. Joka tapauksessa, vaikka itse mielenosoitukset olivat vahingollisia Attacin julkisuuskuvan kannalta, järjestö tarvitsi maineensa puhdistamiseen niiden herättämää keskustelua.

7 IDEALISMIA VAI VAKAVASTI OTETTAVA VAIHTOEHTO?

Tässä luvussa vastaan tutkielman varrella esittämiini kysymyksiin ja vedän langanpäitä yhteen, kokoon siis analyysin kasaan. Tarkastelen teksteistä tuottamiani, aineistoa leimaavia diskursseja ja hahmottelen sitä, minkälaiselta Attacin julkisuuskuva tutkielmani valossa näyttää.

7.1 Aineiston anti pähkinäkuoressa

On muistettava, että representaatioiden vaikutus Attacin julkisuuskuvaan muodostuu toistuvuuden kautta. *Iltasanomien* keskustelufoorumille kirjoittaneet toistivat samoja aiheita uudestaan ja uudestaan. Samat sanomalehdistä tutut kriittiset näkökulmat tulivat foorumilla esiin toistuvasti. Toisaalta lehdissä toistettiin myös Attacin kotisivujen tekstiä niin usein, että lauseet alkoivat jo vaikuttaa tyhjiltä, ulkoa opituilta iskusanoilta. Verkkofoorumin vapaamuotoinen keskustelu oli kielteisten ja vähättelevien kommenttien runsaudesta huolimatta myös hyväksi Attacin julkisuuskuvalle, koska järjestön kannattajat saivat omin sanoin perustella mielipiteitään ja tuoda siten vaihtelua samojen fraasien joukkoon.

Attacilaiset kuvattiin useimmiten sen kuuluisien jäsenten, kuten Erkki Tuomiojan, ja heidän kansalaisjärjestötaustojensa kautta. Toimijuus ja kriittisyys tulivat selkeimmin esiin mielenosoitusten kautta, jotka tosin etenkin *Iltasanomien* foorumilla nähtiin pääosin päämäärättöminä ja tarpeettomina. Voi myös ajatella järjestöstä kirjoittelun olleen merkki jonkinasteisesta Attacin hyväksymisestä yhteiskunnallisten toimijoiden joukkoon – vaikka *Helsingin Sanomissa* itse järjestön toiminnan tarkoitus jäi vähäisemmälle huomiolle kuin hauskanpito sen kustannuksella, että taas perustettiin uusi maailmanparannusjärjestö.

Attac pääsi hetkeksi myös pilapiirtäjien suosioon, mikä osaltaan kertoo liikkeen perustamisen kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta merkittävydestä. Esimerkiksi *Aamulehdessä* järjestöstä julkaistiin touko – kesäkuussa 2001 useampikin pilapiirros, mutta myös mm. *Helsingin Sanomissa* Attac esiintyi kuvallisessa satiirissa (HS 1.6.2001). Karlssonin piirtämässä kuvassa ulkoministeri Erkki Tuomioja heiluttaa Attac-kylttiä rauhaa julistava peace-merkki rinnassaan. Kuvan satiiri kohdistuu Suomen Attacin ehkä kuuluisimpaan jäseneseen, ulkoministeri Tuomiojaan ja siihen keskustelun aiheena olleeseen kysymykseen, miksi kansalliset päättäjät haluavat vaikuttaa asioihin Attacin kautta. Peace-merkki saattaa viitata Attacin olevan rauhanomainen järjestö, mutta toisaalta voi ajatella kuvassa toistettavan käsitystä Attacin jäsenistä 60-luvun radikaaleina, sillä merkki on hippiliikkeen symboli.

Kuva 2

Yhteenvedona koko aineistosta voi todeta, että sekä *Helsingin Sanomien*, *Kauppalehden* että *Iltasanomien* internetfoorumien mielipidekirjoituksissa on nähtävissä ristiriita Attacin esittämien ja yhteiskunnassa vallitsevien arvojen välillä. Ottaen huomioon Attacin roolin valtion eliitin ylläpitämien ja tuottamien arvojen haastajana, on mielenkiintoista, ettei kansanedustajien kaksoisroolista kahden arvomaailman välillä puhuttu enempää. Sen sijaan kansanedustajien jäsenyyden ajateltiin kertovan siitä, että Attac on poliittinen muotioikku, johon kaikki laumana lähtevät mukaan, tai että kansanedustajilla ei ole työssään tarpeeksi valtaa. *Helsingin Sanomissa* selittäväksi tekijäksi epäiltiin jonkinlaista ”aktivistigeeniä”: kuvaukset, kuten *1960-luvun radikaalit ja heidän lapsensa* (HS 20.5.2001b), *syntyperäinen kansalaisaktivisti* (HS 21.5.2001) sekä *20 kansalaisjärjestön jäsen, ulkoministeri Erkki Tuomioja* (HS 21. ja 22.5.2001) olivat tyypillisiä. Siitä ei

keskusteltu, että usean kansanedustajan liittyminen vastahegemoniseen Attac järjestöön saattaisi olla kansanedustajilta tietoinen valinta ja että tämä saattaisi kertoa yhteiskunnassa käynnissä olevasta arvomurroksesta. Samanlaisesta arvomurroksesta saattaa kertoa eliittijulkisuuden kannan jakaantuminen kahtia STT:n ja eliittijulkisuuden lehtien välillä.

7.2 Attacin julkisuuskuva – kolme puhetapaa

Stuart Hallin sanoin

[d]iskurssit ovat puhetapoja, ajattelutapoja, tapoja esittää eli representoida jokin kohde tai aihe. Ne tuottavat merkityksellistä tietoa kohteestaan. Tämä tieto vaikuttaa sosiaalisin käytäntöihin ja sillä on näin todellisia seurauksia ja vaikutuksia. Diskursseja ei voi palauttaa luokkaintresseihin, mutta ne toimivat aina suhteessa valtaan – ne ovat osa vallan levittäytymistä, mutta myös osa sen kyseenalaistamista. Kysymys siitä, onko jokin diskurssi tosi vai epätosi, ei ole yhtä tärkeä kuin se, onko sillä käytännön vaikutuksia. (Hall, 1999, 105)

Attacin kannalta eniten käytännön vaikutuksia lienee **huuhaa-diskurssilla**, kuten olen nimittänyt teksteistä esiin lukemaani vähättelevää puhetapaa. Tällainen diskurssi on vahingollinen Attacin julkisuuskuvalle, sillä kielteistä mielikuvaa on aina vaikeampi muuttaa kuin positiivista. Huuhaa-diskurssi kutsuu lukijaa sivustanaurajan asemaan, kritisoimaan ikiaikaisia kansalaisaktivisteja, jotka jälleen parantavat maailmaa. Attacin representoiminen huuhaaksi, kerhoksi ja pelleilyksi määrittää järjestön toimintaa kielteisellä tavalla.

Tällaisesta puhetavasta esimerkkejä ovat mm. jo aiemmin analysoimani *Helsingin Sanomien* Attacin perustamista koskevat jutut (HS 20.5.2001b ja HS 21.5.2001) sekä esimerkiksi ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Liisa Jaakonsaaren haastattelu (HS 17.5.2001):

Jaakonsaari pitää yhdistyksen toimintaa ”sympaattisena, mutta lapsellisena”. ”Ymmärrän sen, että kansalaiset perustavat Attac-ryhmiä, mutta eduskunnan on luotava järjestelmät, joilla vaikutetaan asioihin oikeasti. Jos eduskunta on vain kerhoa ja seminaaria, menettää se oman merkityksensä. Tämä on vakavaa lainsäädäntötyötä.”

Kutsuin huuhaa-diskurssiksi myös jo aiemmin siteeraamaani *Kauppalehden* kolumnia (KL 25.5.2001), jossa puhuttiin Attacin jäsenistä pilvissä leijailevina pyylevöityneinä luurankoina. *Iltasanomien* keskustelupalstalla huuhaa-diskurssin alle lukemiani tekstejä oli paljon. Nimimerkki ”Clearasil auttaa” (27/119) olkoon tämänkertainen esimerkki:

Attac on oiva uuskommareiden foorumi saada finnishän pörstänsä tv-ruutuun. Tuhoaminen ja uhoaminen ilman uskottavia, realistisia vaihtoehtoja on surkuhuvittavaa pätemistä ja pelleilyä. On se vaan niin herttaista, kun nyky-nörtit yrittävät esittää epätoivoisesti anarkistia.

Olen lukenut huuhaa-diskurssin alle myös tekstejä, joissa oli aggressiivisia piirteitä. Tällaisia oli *Iltasanomien* foorumilla niin paljon, että ne olisi voinut yhtä hyvin kuin puhutavan sisäiseksi särmiksi, lukea myös omaksi diskurssikseen.⁷⁶ Koska aineistoni *Iltasanomien* keskustelut ovat jo niin vanhoja, ei ole mahdollista tietää, kuinka paljon foorumille lähetettiin viestejä ja mikä prosenttiosuus niistä päästettiin läpi. On kuitenkin merkittävää, että *Iltasanomien* keskustelupalstan toimitus valitsi julkaistavaksi räikeästi keskustelun sääntöjä rikkovia kirjoituksia, joissa kanssakeskustelijoita haukuttiin ja uhkailtiin. Kaikissa keskusteluissa julkaistiin useita kymmeniä kirjoituksia, joten valinnanvaraa olisi ollut.

Toinen, jo aiemmin esiin tuomani puhetapa on **harmi-diskurssi**. Tällaisissa teksteissä Attac esitetään yleensä jonkinlaisena riesana ja ajan välttämättömänä pahana, johon on vain syytä sopeutua. Diskurssi oli yleinen *Iltasanomien* keskustelupalstan mielenosoituksia ja Attacin tarpeellisuutta käsittelevissä kommentteissa sekä esimerkiksi James Tobinin haastattelussa (HS 13.5.2001) ja Kimmo Sasin mielipidekirjoituksessa (HS 16.5.2001). Esimerkkinä toimikoon ”ReBe” (7/119), joka vastaa kysymykseen Attacin tarpeellisuudesta:

Tarvitaan, on se hyvä että viherpiipertäjille on sentään joku paikka jossa ovat edes vähän aikaa pois ihmisten silmistä, istukoot siellä kokoussalissaan protestoimassa maailman julmuutta, minua ei kiinnosta.

---

⁷⁶ Tässä yhteydessä on hyvä palauttaa mieliin luvussa 2.2.3 käsittelemäni diskurssien tunnistamiskeinot: Diskurssi realisoituu tekstissä ja siinä kutsutaan lukijaa tiettyyn vastaanottajan asemaan. Asian nimeäminen antaa sille olemassaolon. Diskurssi on yhtenäinen merkityssystemi, jolla on kuitenkin liukuvat rajat, se voi viitata muihin diskursseihin ja siinä voi olla sisäisiä särmiä.

Vastapainona kielteisille huuhaa- ja harmi-diskursseille ovat *Lapin Kansan* pääosin STT:ltä ostamat Attacin laaja-alaisuutta ja toiminnan ideaa kuvaavat jutut (mm. LK 5.5., 8.5. ja 17.5.2001) sekä *Iltasanomien* verkkofoorumien Attacia puolustavat kommentit, joita kutsun **keskustelun jäsentäjä -diskurssiksi**. Tällä puhetavalla tarkoitan sitä, että Attac toivotettiin tervetulleeksi, siihen uskottiin ja siitä toivottiin jonkinlaista yhteistä foorumia, jolla globalisoitumisen eri mahdollisuuksista voisi puhua.

Myös *Helsingin Sanomien* muutamasta kirjoituksesta oli luettavissa tämä diskurssi, joten huolimatta lehden pääsääntöisesti kriittisestä suhtautumistavasta Attac-representaatioiden joukossa oli myös positiivisia kuvauksia. Tällaisia ovat esimerkiksi lyhyt mielipidekirjoitus, joka on otsikoitu *Kansalaisjärjestöille on todellinen tilaus* (HS 20.5.2001c), sekä pääkirjoitus *Attac pakottaa miettimään* (HS 20.5.2001a):

Attac-liike tekee arvokkaan palveluksen, kun se pakottaa pohtimaan globalisaation, ihmisoikeuksien, eriarvoistumisen ja vaurastumisen keskinäistä yhteyttä. On tärkeitä, että vallitseva maailmanjärjestys asetetaan kyseenalaiseksi. Mutta on onnetonta, jos keskustelua käydään yksinkertaistuksin ja leimakirvein.

Lehden ”virallinen” kanta esitetään pääkirjoituksissa. Tästä kyseisestä pääkirjoituksesta on kuitenkin luettavissa myös piirteitä huuhaa-diskurssista: kirjoittaja kyseenalaistaa Attacin mahdollisuudet ja syyttää järjestöä useaan otteeseen yksinkertaistamisesta. Jos siis lehden kanta Attaciin tulisi päätellä pääkirjoituksesta, *Helsingin Sanomat* oli kahden vaiheilla. Kuten aiemmin on tullut ilmi, olen kirjoituksessa käytetyn retoriikan takia määritellyt kyseisen pääkirjoituksen kallistuvan Attac-kriittisyyden puolelle.

Toisena esimerkkinä keskustelun jäsentäjä -diskurssista siteeraan *Iltasanomien* keskustelufoorumille kirjoittanutta ”Jussia” (61/119), joka uskoi Attacin asiaan:

Suomalaiset ovat aina olleet ahdasmielisiä kansalaisjärjestöjen suhteen, leimaavat ne yhden esimerkin perusteella. Tämä on merkki siitä, ettei ketään huvita ottaa selvälle, mitä järjestöt oikeasti tekevät. Eivät kaikki missit oletyymiä eivätkä kaikki koirat räksytä. Uskon, että Attac tulee olemaan paljon asiallisempi ja toimivampi järjestö kuin moni tällä hetkellä ihmisten tuntemista.

Kuten jo aiemmin korostin, esimerkiksi *Lapin Kansan* merkitys Attacin julkisuuskuvan kannalta ei ole *Helsingin Sanomien* luokkaa. Eliittijulkisuus ”käyttää määrittely- ja tulkintavaltaa sen suhteen, miten todellisuus (tai mahdollinen todellisuus) julkisuudessa esitetään” (Nieminen 200, 191). Tämän takia *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalahden*

representaatioilla on erityinen painoarvo Attacin julkisuuskuvan kannalta. Vaikka STT kuuluu eliittijulkisuuteen, aineistossani sen juttujen foorumi oli kuitenkin maakuntalehti *Lapin Kansa*. Kaksi muuta aineistooni kuuluvaa eliittijulkisuuden foorumia, *Helsingin Sanomat* ja *Kauppalehti*, eivät pääosin ottaneet STT:n kantaa huomioon ja esittivät sille vastakkaisen, negatiivisemmän kannanoton Attacista. Näin eliittijulkisuuden kanta näyttäytyi yhdenmukaisena. Eliittijulkisuudessa muodostettu mielipide vaikuttaa siihen, minkälaisen vaikutusvallan ja asiantuntijan roolin Attac saa suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä Attacin ajamat asiat ovat eliittiryhmien päätösvalan alaisia.

Stuart Hallin (1992, 291) mukaan representaatiot muodostavat merkityssysteemejä, jotka lukija, katsoja tai esimerkiksi tutkija lukee esiin. Vaikka siis asian kuvaaja valitsee esitykseen, representaatioon, kuvattavasta kohteesta vain tietyt piirteet jättäen muut esityksen ulkopuolelle, niiden merkitys muodostuu vasta vastaanottajan mielessä. Vastaanottaja lukee tekstistä esiin diskurssin, joka ”mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla”. Edellä käsitellyt kolme teksteistä tuottamaani diskurssia ovat karkeita yhdisteleviä aineistossa esiintyvistä eri puhetaipojen vivahteista. Laajasti määriteltyinä niiden alle voi kuitenkin lukea suuren osan aineiston kirjoituksista, etenkin niistä, joissa Attacia käsiteltiin muutenkin kuin vain mainintana. Sen vuoksi ne ovat myös aineistolle tyypillisiä ja niiden pohjalta voi muodostaa käsityksen Attacin julkisuuskuvasta.

Diskurssianalyysin ja representaatioiden tarkastelun pohjalta voin vastauksena tutkimuskysymykseeni sanoa, että positiivisten representaatioiden lukumäärä jää aineistossa auttamatta kielteisten varjoon. Kun analyysin lisäksi ottaa vielä huomioon arvion eri julkisuusfoorumien merkittävydestä Attacin julkisuuskuvan kannalta, näyttäytyy aineiston pohjalta muodostamani julkisuuskuva negatiivisena. Asia ei kuitenkaan ole aivan niin yksinkertainen: pahinta Attacin kannalta olisi ollut se, että järjestön perustamista ei olisi mediassa lainkaan otettu huomioon eikä liikkeen edustamista asioista olisi syntynyt minkäänlaista keskustelua.

Kysymys, saiko Attac keskusteluun oikeat asiat, on vaikea. Toisaalta sanomalehdissä vaihdettiin paljon ajatuksia mm. Tobinin verosta, Attacin keskeisimmästä vetoomuksesta, mutta paljon puhuttiin myös asioiden vierestä. Kuva Attacista päämäärättömästi riehuvana tai kommunistisena järjestönä eli sitkeässä, mutta toisaalta etenkin *Iltasanomien* keskustelufoorumin kautta Attacin edustajat pääsivät oikomaan tätä mielikuvaa. Kriittiset mielipidekirjoitukset ja nimittelyt esimerkiksi *Kauppalehdessä* ja *Iltasanomien* foorumilla kertovat käydyn keskustelun vaikeudesta. Asiallisten ja perusteltujen kommenttien esittämisen hankaluus saattaa kertoa juuri siitä, että Attac sohausi yhteiskunnan arkaan paikkaan, vallitsevaan arvoperustaan. Siinä mielessä Attacin alkuun panema yhteiskunnallinen keskustelu oli ”oikeaa”, sillä julkinen keskustelu on lähtökohta Attacin tavoittelemille muutoksille. *Iltasanomien* internetfoorumilla käyty keskustelu vaikutti ainakin ”Mikko Sihvosen” (97/119):

Se hyva puoli talla keskustelulla on etta minusta on tullut vain entista globalisaatiokriittisempi - huomattessani ettei taidellisia tai humaaneja argumentteja tata kehitysta vastaan ole. Attacille annan taiden tukeni siina etta se herattaa keskustelua ja saattaa avata jopa toisten silmat.

7.3 Representaatiot aikansa kuvana

Saattaa olla, että toisen vastaavan järjestön perustaminen ei enää nostattaisi vastaavaa kohua ja debattia kapitalistisia arvoja puolustavien ja niitä kritisoivien välille. Attac oli Suomeen perustettaessa uudenlainen kansalaisjärjestö, joka on sekä maailmalla että Suomessa saanut paljon kannattajia päättäjien keskuudessa. Järjestö tuli niin kovalla ryminällä, että se vaikutti hyvin voimakkaalta. Uhka tai mahdollisuus, että Attac saisi jotain muutoksia aikaan, näytti hyvin todennäköiseltä, minkä vuoksi kritiikki ja epäluulo järjestöä kohtaan kasvoivat melko suuriksi.

Selkeimmin pelko asioiden muuttumisesta näkyi *Iltasanomien* keskustelufoorumien puheenvuoroissa. *Helsingin Sanomissa* ja *Kauppalehdessä* käytettiin mainitsemaani huuhaa-diskurssia Attacin mahdollisen vaikutusvallan painamiseksi villaisella, mikä kertoo näiden representaatioiden ideologisuudesta. Kuten jo aiemmin on tullut esiin, valtaideologian tehtävänä on valvoa vastahegemonisia, ideologian herruutta kyseenalaistavia ääniä. Hegemoninen kulttuuri voi jopa tulla haastavia ääniä puolitiehen vastaan, kuten esimerkiksi eduskunnassa tehtiin selvittäessä Tobinin veron toteuttamismahdollisuuksia.

Attac onkin jossain määrin päässyt murtautumaan hegemonian ulkopuolelle, mistä on osoituksena mm. valtiollisessa instituutiossa, eduskunnassa, työskentelevien liittyminen järjestön jäseneksi tai eliittijulkisuuteen kuuluvan STT:n positiivinen representaatio järjestöstä. Raymond Williamsin (1988, 132) sanoin ”[m]urtumat voidaan puolestaan osittaa, neutraloida, kaventaa tai sisällyttää hegemoniaan”. Juuri näin tehtiin Attacille, kun eduskunta totesi selvityksen jälkeen Tobinin veron olevan toteuttamiskelvoton tai kun eliittijulkisuuden foorumeilla *Helsingin Sanomissa* ja *Kauppalehdessä* järjestöä representoitiin tavalla, jota olen kutsunut vähätteleväksi huuhaa-diskurssiksi. Eliittijulkisuuden foorumeilla Attacia ei voitu kokonaan jättää huomiotta, sillä silloin järjestöä ei olisi voinut valvoa eikä muodostuvaan julkisuuskuvaan olisi voinut

vaikuttaa.⁷⁷ STT:n varsin positiiviset kuvaukset Attacista ovat mielenkiintoinen murtuma eliittijulkisuuden valtaideologiassa. On kuitenkin muistettava, että STT:n foorumina aineistossani oli pääosin vain tavalliseen valtajulkisuuteen kuuluva *Lapin Kansa*, jossa kapitalistisia arvoja sallittiin kyseenalaistaa Attacin puheenvuorojen kautta.

Rajat eri julkisuuksien välillä ovat liukuvia, mutta selkeää on, että eliittijulkisuus jakaantuu aineistossani kahtia *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalehden* ja toisaalta Suomen Tietotoimiston tapaan käsitellä Attacia. Näen STT:n edustaman keskustelun jäsentäjä - diskurssin olevan murtuma eliittijulkisuudessa samaan tapaan kuin osan kansanedustajista liittyminen Attaciin ja osan jättäytyminen sen ulkopuolelle. Kuten sanottu, *Helsingin Sanomat* pyrkii tekemään juttunsa omien toimittajiensa voimin, joten STT:n jutut suljettiin pääosin ulkopuolelle. Samalla murtuma eliittijulkisuuden sisällä suljettiin ulos ja eliittijulkisuuden kanta Attacista näyttäytyi aineistossa melko yhdenmukaisena.

Toisaalta on niinkin, että jos maailmantaloutta pyörittävän kapitalistisen järjestelmän kehityksen suuntaa kritisoiville tahoille annettaisiin liikaa sananvaltaa, seuraukset saattaisivat olla huomattavia. On siis kysyttävä, mitkä olivat eliittijulkisuuden vaihtoehdot representoida Attacia. Koska eliittijulkisuudella on rooli yhteiskunnallista tasapainoa ylläpitävänä tahona, *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalehden* representaatiot Attacista olivat sellaisia kuin oli oletettavissa. Niin lehtien toimittajat kuin maan johtavat poliitikot osallistuivat keskusteluun Attacista, mutta kannat pysyivät pääosin kriittisinä. Attac nähtiin aikamme muoti-ilmiönä, eikä sen vetoimuksille ”toisenlaisesta maailmasta” annettu arvoa. Myös populaari- ja Attacin vastajulkisuuden foorumien representaatiot olivat odotusten mukaisia: *Iltasanomien* foorumilla keskustelu Attacin puolustajien ja vastustajien välillä oli suorasukaista ja useita näkökantoja esiin ottavaa. Attac puolestaan käytti kotisivuillaan ja tiedotteissaan harkittua retoriikkaa oman vastahegemonisen ideologiansa tukemiseksi.

---

⁷⁷ Huomioon ottaminen oli tietysti journalistisessakin mielessä välttämätöntä, sillä Attacilla oli perustamisensa aikoihin melkoinen uutisarvo.

Aikansa kuvina representaatiot kertovat yhteiskunnan valtasuhteista ja enemmistön tärkeinä pitämistä arvoista. Joistakin *Iltasanomien* keskustelufoorumin Attacia perustellen kritisoivista puheenvuoroista voi päätellä, että ainakin osa keskustelijoista myös tunnisti vallitsevat kapitalistiset ja individualistiset arvot arvoiksi, jos toisaalta toinen osa myös näytti ottaneen hegemonisen maailmankuvan annettuna ja kyseenalaistamattomana.

Attacilla on tärkeä kulttuurillinen merkitys aikansa ilmiönä – oli etenkin perustamisensa aikoihin, kun keskustelua järjestön edustamien asioiden ympärillä käytiin paljon. Raymond Williams (1989, 130) toteaa vastarinnan kulttuurisesta merkityksestä:

Vaihtoehtoiset poliittiset ja kulttuuriset pyrkimykset samoin kuin vastarinnan ja kamppailun monet muodot eivät toisin sanoen ole tärkeitä vain sinällään, vaan myös paljastavina piirteinä, siitä mitä hegemonisen prosessin on käytännössä ollut muokattava ja valvottava.

Vastahegemonisena järjestönä Attac siis paljastaa vallitsevan kulttuurin mekanismeja ja itsestäänselvyksiä. Paljastamista ei ole vain järjestön suora kritiikki vallitsevaa maailmankuvaa ylläpitäviä instituutioita kohtaan, vaan – kuten tutkimuksen kuluessa on käynyt ilmi – osaltaan myös median representaatiot vastahegemonisesta liikkeestä tuovat esiin yhteiskunnan kipupisteitä. Williamsin mukaan (1988, 131) onkin niin, että hallitseva kulttuuri ”sekä tuottaa että rajoittaa oman vastakulttuurinsa muotoja.” Ilman globaalia maailmantaloutta ei olisi sitä kritisoivaa Attacia, eikä ilman vallitsevaa ideologiaa valtakulttuuria ylläpitävä media joutuisi auttamaan Attacia osoittamaan yhteiskunnan epäkohtia.

8 LOPPUSANAT

Tämän tutkimuksen perustella näyttää siis siltä, että Attac saavutti heti perustamisensa aikoihin yhden tavoitteestaan, pyrkimyksen vaikuttaa mediajulkisuudessa. Vaikka järjestö pääosin representoitiin naiiviksi idealismiksi eikä vakavasti otettavaksi vaihtoehdoksi, Attac onnistui herättämänsä keskustelun kautta osoittamaan hegemonian murtumakohtia ja tuomaan julkiseen keskusteluun valtakulttuurin ulkopuolelle suljettuja näkökulmia. Vaikutusvalta ei välttämättä ulottunut monien ihmisten mielipiteiden muuttamiseen positiiviseksi globalisaatiokriittisyyttä kohtaan, mutta keskustelun herättäminen oli jo ansio sinänsä ja lähtökohta Attacin tavoittelemalle muutokselle.

Attac representoitiin useasti yhdeksi kansalaisliikkeeksi muiden joukossa, osaksi vuosikymmeniä sitten alkanutta jatkumoa. Järjestössä on kuitenkin mahdollisuuksia olla murtuma paitsi hegemonisessa kulttuurissa myös tuossa kansalaisliikehännän jatkumossa ja muodostua todella yhteiskuntaa muuttavaksi voimaksi. Liikkeen luonne maltillisena ja keskustelua korostavana järjestönä voisi mahdollistaa tämän, jos Attac pääsee eroon radikaalin globalisoitumista ja kehitystä vastustavan järjestön leimastaan. Globalisoitumisen kritisointi on epäilemättä aikamme muoti-ilmiöitä, mutta toiminnan taustalla on myös ideansa. Jos Attac onnistuu tuomaan vielä selkeämmin esiin arvoja ja periaatekysymyksiä toiminnan takana, sen vaikutusvalta kulttuurissa saattaa vielä lisääntyä.

Lopuksi on syytä vielä luoda katse taaksepäin ja reflektoida tehtyä tutkimusta. Jos itse olisin Attacin vastustaja, en luultavasti olisi tuottanut teksteistä esiin samoja diskursseja kuin nyt. Saattaa myös olla, että eri ajalta tai eri lehdistä valitusta aineistosta olisi analyysin perusteella muodostunut varsin erilainen kuva järjestöstä. Arvoristiriitoja ei ehkä olisi näkynyt enää myöhemmin julkaistuissa teksteissä – tosin Attacista kirjoittelukin on huomattavasti vähentynyt parin vuoden aikana eikä aineisto olisi ollut yhtä kattava. Tähän tutkimukseen valittu aineisto oli melko kattava, sillä lehdet ja Attacin oma materiaali ovat oman julkisuustyyppinsä edustavia esimerkkejä. Aineistoa valitessani

tarkastelin myös muita lehtiä, ja sen perusteella sanoisin omien tulosteni olevan myös melko yleistettävissä.

LÄHTEET

Käytetyt lyhenteet:

AL *Aamulehti*
HS *Helsingin Sanomat*
IS *Iltasanomat*
KL *Kauppalehti*
LK *Lapin Kansa*

ALA alakerta
KO kotimaan osasto
MP mielipidekirjoitus (kolumni)
PK pääkirjoitus
POL politiikkaosasto
SU sunnuntailiite
TAL talousosasto
UL ulkomaan osasto
YL yleisöosasto

Tutkimuskohteet:

Helsingin Sanomat 1.5.2001 Blåfield, Antti: Globalisaatiokeskustelu korostaa arvojen merkitystä. (PK)

Helsingin Sanomat 5.5.2001a Ristamäki, Juha: Attacilla on kahdet kasvot. (KO)

Helsingin Sanomat 5.5.2001b Akkanen, Juha: Mikä Attac-liikkeessä kiehtoo kansanedustajia? Rahkonen: Maailmanluokan kysymyksissä eduskunnalla ei ole tarpeeksi valtaa. (KO)

Helsingin Sanomat 13.5.2001 Isotalus, Päivi: Tobinin veron keksijä närkästy nimensä yhdistämisestä Attaciin. Nobel-palkittu taloustieteilijä ja valuutansiirtoveron isä ei liity globalisaation vastustajiin. (UL)

Helsingin Sanomat 16.5.2001 Sasi, Kimmo: Globalisaation vaikutukset enimmäkseen myönteisiä. ”Globalisaatio on nostanut työn ja erityisesti henkisen työn vihdoinkin pääomaa tärkeämmäksi.” (YL)

Helsingin Sanomat 17.5.2001 Hautamäki, Jaakko: Liisa Jaakonsaari syyttää hallitusta globalisaatiolinjan puutteesta. ”Tuomioja ja Sasi voivat juuri ja juuri sietää toisiaan” Eduskunnan Attac-ryhmä on ”sympaattinen mutta lapsellinen”. (KO)

Helsingin Sanomat 20.5.2001a Blåfield, Antti: Attac pakottaa miettimään. (PK)

Helsingin Sanomat 20.5.2001b Hautamäki, Jaakko: Suomen Attac kokosi yhteen vanhat ja nuoret aktivistit. Kimmo Sasi sai kyytiä järjestön ranskalaisjohtajalta. Tänään yhdistys saa kollektiivisen johdon. (KO)

Helsingin Sanomat 20.5.2001c Salmenniemi, Suvi: Kansalaisjärjestöille on todellinen tilaus (YL)

Helsingin Sanomat 21.5.2001 Hautamäki, Jaakko: Suomen Attac sai 21 hengen hallituksen. Myöhemmin yhdistys saa kolme puheenjohtajaa. Ohjelmanjulistus puuttui lähes kaikkeen mahdolliseen. (KO)

Helsingin Sanomat 23.5.2001 Uimonen, Risto: Poliitikot pehmoilevat nyt kilpaa. (PK)

Helsingin Sanomat 27.5.2001 STT: Attac valitsi puheenjohtajat. (KO)

Helsingin Sanomat 1.6.2001 Karlsson: pilapiirros

Helsingin Sanomat 2.6.2001 Niinistö, Sauli: Kelpaisiko säästödirektiivi Attacille keihäänkärjeksi? EU:n säästödirektiivi tarvitsee laajaa kansalaistukea. Miten olisi, Attac, onko tässä pohjaa yhteistyölle, kysyy Sauli Niinistö. (MP)

Helsingin Sanomat 8.6.2001 Kiljunen, Kimmo: Säästödirektiivi sopii kyllä, Niinistö. (YL)

Helsingin Sanomat 10.6.2001 Partanen, Anu: Kansankoti avaa sylinsä aktivisteille. Kun Prahassa valmistauduttiin mielenosoituksiin, poliisit hakivat mellakkaoppia amerikkalaisilta ja kauppiat naulasivat vanerilevyä ikkunoihin. Göteborgissa poliisit tutustuvat aktivisteihin ja koulut avataan mielenosoittajien yöpymispaikoiksi. (SU)

Helsingin Sanomat 16.6.2001 Hautamäki, Jaakko: Siimes: Hallitus ja kansalaisliikkeet yhteen. Vasemmistoliitto puolustaa voimakkaasti perusturvaa. (KO)

Helsingin Sanomat 20.6.2001 Koistinen, Olavi: Itälä haluaa keskustella kansalaisjärjestöjen kanssa mellakoista. (KO)

Kauppalehti 10.5.2001 Järvinen, Seppo: Maailmanparantajat (MP)

Kauppalehti 25.5.2001 Helve, Lauri: Attac, Tuomioja! (MP)

Kauppalehti 31.5.2001 Lampi, Ilkka: Kirosanan juurilla. (MP)

Lapin Kansa 5.5.2001 Pasanen, Jarmo: Attac haluaa keinottelun kuriin. (ALA)

Lapin Kansa 8.5.2001 STT: Protestiliike Attac aloittaa Suomessa. (TAL)

Lapin Kansa 17.5.2001 STT: Suomen Attac perustetaan viikonloppuna (POL)

Lapin Kansa 20.5.2001 STT – Tördudd, Nina: Attacin kansainvälinen puheenjohtaja vaati eläkerahastoja kuriin. (POL)

Lapin Kansa 14.6.2001 Peltari, Maire: Oikea ja väärä – onko raja entistä epäselvempi? (YL)

Lapin Kansa 16.6.2001 STT – Nyström, Maritta: Göteborg muuttui taistelulentäksi. Lähes kolmekymmentä loukkaantui mellakoissa. (UL)

Iltasanomien keskustelufoorumi:

Onko Päättäjän sopivaa kuulua Attaciin?

”Matti” 36/62

Tarvitaanko Attac-järjestöä?

”ReBe” 7/119

”Odotuslistalla hyvinvointi” 15/119

”Mikko” 16/119

”Niinkin voisi toimia” 20/119

”Erkki” 21/119

”Attac-MOT” 25/119

”Clearasil auttaa” 27/119
”Esko Pakkanen” 30/119
”Isse” 44/119
”Säästää ihmiskunta attaceilta” 49/119
”Tyhmyydestä sakotetaan” 51/119
”sickboy” 58/119
”Jussi” 61/119
”Tomi” 76/119
”Niinkin voisi toimia” 83/119
”Sakea Kattaus” 85/119
”Mikko” 89/119
”Amen” 92/119
”Mikko Sihvonen” 96/119
”Mikko Sihvonen” 97/119
”koiras” 102/119
”Amen” 104/119
”Mika T.” 110/119
”take those chains away” 114/119

Göteborgin mellakat kuohuttavat

”Kumiluoti kehitettävä myös konekivääriin” 13/280
”Sakea Kattaus” 15/280
”Mikko” 27/280
”P. Salomaa” 33/280
”JP” 63/280
”Veronmaksaja” 66/280
”Halleluja” 73/280
”Saku” 75/280
”Ei Pekka eikä aina ehdottomasti oikeassa” 80/280
”Vanha kärty” 92/280
”Mariasela” 94/280
”Harri M.” 108/280

Painetut lähteet:

AIRAKSINEN, ANNELI 2001 ”Valuuttamarkkinoiden vastavoima Attac alkoi pienviljelijä ”Asterixin” ajatuksista”. *Aamulehti* 2.6.2001.
ALTHUSSER, LUIS 1984 *Ideologiset valtiokoneistot*. Suom. Leevi Lehto ja Hannu Sivenius. Tampere: Vastapaino.
BECK, ULRICH 1999 *Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*. Suom. Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
CASSEN, BERNARD 2003 ”On the Attack” *New Left Review* 19 Jan/Feb 2003.
CLINELL, BIM 2001 *Attac- Ruohonjuuritason kapina markkinavoima vastaan*. Suom. Leena Nilsson. Helsinki: Like.
EAGLETON, TERRY 1991 *Ideology. An introduction*. London – New York: Verso.

- FAIRCLOUGH, NORMAN** 1997 *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- HALL, STUART** 1992 *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Toim. Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Timo Uusitupa ja Lawrence Grossberg. Tampere: Vastapaino.
- HALL, STUART** 1999 *Identiteetti*. Suom. ja toim. Juha Herkman ja Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.
- ILMONEN, KAJ** 1998 Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa *Uudet ja vanhat liikkeet*. Toim. Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen. Tampere: Vastapaino.
- JOKINEN, KIMMO – SAARISTO, KIMMO** 2002 *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- JUHOLIN, ELISA – KUUTTI, HEIKKI** 2003 *Mediapeli – anatomia ja keinot*. Helsinki: Inforviestintä.
- KOISTINEN, MIKKO** 1998 Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. Teoksessa *Media analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Toim. Anu Kantola, Inka Moring ja Esa Väliverronen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- KUNELIUS, RISTO** 1998 *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- LEHTONEN, MIKKO** 1996 *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- LEHTONEN, MIKKO** 2001 *Syyskuun yhdennentoista merkitys*. Tampere: Vastapaino.
- LUOSTARINEN, HEIKKI – NIEMINEN, HANNU** (toim.) 1991 *Persianlahden sota ja journalismi*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C.
- MANNINEN, MARI** 2004 "Oikeus: Poliisipäällikkö syytön Göteborgin EU-kokouspidätyksiin." *Helsingin Sanomat* 21.2.2004.
- MASSEY, DOREEN** 1991 "A global sense of place". *Marxism Today* Jun/1991.
- MASSEY, DOREEN** 2003 Paikan käsitteellistäminen. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa *Erilaisuus*. Toim. Mikko Lehtonen ja Olli Löytty. Tampere: Vastapaino.
- MERILÄINEN, ROSA** 2002 (toim.) *Mikä on Attac*. Helsinki: WSOY.
- MOELLER, SUSAN D.** 1999 *Compassion Fatigue*. London: Routledge.
- NIEMINEN, HANNU** 2000 Julkisuuden kohtalo myöhäismodernissa: globalisaatio vai pirstoutuminen? Teoksessa *Populaarin lumo – mediat ja arki*. Toim. Anu Koivunen, Susanna Paasonen ja Mari Pajala. Turun yliopisto. Mediatutkimus.
- OJANEN, EERO** 1999 *Hyvyyden yhteiskunta*. Helsinki: Kirjapaja.
- PARKER, IAN** 1992 *Discourse Dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. London: Routledge.
- PATOMÄKI, HEIKKI** 1999 *Tobinin veron toteutus. Kohti oikeudenmukaisempaa ja demokraattisempaa globaalia taloutta*. Helsinki: Like.
- RAILO, MIKA** 2003 "Herrojen kanssa marjassa". *Kumppani* 5/2003, s.9.
- RAMONET, IGNACIO** 1997 "Désarmer les marchés" *Le Monde Diplomatique* 12/1997.
- RONKAINEN, JANNE** 2002 Kansainvälinen Attac ja kehitysmaat. Teoksessa *Mikä on Attac*. Toim. Rosa Meriläinen. Helsinki: WSOY.
- SUONINEN, EERO** 1993 Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysin aakkoset*. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.

- VÄYRYNEN, RAIMO** 1998 *Globalisaatio – uhka vai mahdollisuus?* Jyväskylä: Atena kustannus.
- VÄYRYNEN, RAIMO** 2001 *Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet.* Helsinki: Gaudeamus.
- WILLIAMS, RAYMOND** 1988 *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus.* Tampere: Vastapaino.

Painamattomat lähteet:

- ERVAMAA, SUVI** 2003 *Anti-imperialismista vaihtoehtoiseen globalisaatioon. Vertaileva tutkimus TRICONT (1968-1973) ja Attac (2001-) liikkeistä Suomessa.* Helsingin yliopiston pro gradu -tutkielma.
- JÄPPINEN, ANU** 1999 *Rajatonta radikalismia? Diskurssianalyttinen tutkimus uusista ympäristöliikkeistä.* Tampereen yliopiston pro gradu -tutkielma.
- SIRKKA, MINNA** 2001 *Jipoilla julkisuuteen? Pohdintoja erilaisten kansalaisliikkeiden suhteesta mediaan.* Tampereen yliopiston pro gradu -tutkielma.
- VENESMÄKI, ELINA** 2002 *Ilmastovastuuta jakamassa. Kestävän kehityksen diskurssi ilmastopolitiikan välineenä Helsingin Sanomissa.* Tampereen yliopiston pro gradu -tutkielma.

Sähköiset lähteet:

- URL: <http://www.iltasanomat.fi/arkisto/keskusteluhakutulos.asp?hakutapa=keskustelu&hakusana=attac&skip=0&sivu=0>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.stt.fi>. Tieto tarkistettu 26.2.2004.
- URL: <http://www.attac.kaapeli.fi>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.attac.org>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://forum.attac.kaapeli.fi>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.attac.kaapeli.fi/paikallis/varsinais>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.defens.org>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.wto.org>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.worldwatch.org>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.tilastokeskus.fi>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.ykliitto.fi/yktieto>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://mondediplo.com/1997/12/>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.eva.fi>. Haikonen, Jyrki – Kiljunen, Pentti: Mitä mieltä, suomalainen? EVAn asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984-2003. Tieto tarkistettu 20.12.2003.
- URL: <http://www.vapaasana.net>. Tieto tarkistettu 20.12.2003.

LIITEET

HELSINGIN SANOMAT

Lehti: HS **Pvm:** 20010505 **Osasto:** KO **Sivu:** a6 **Painos:** 1 **Tekijä:** Ristamäki Juha

Attacilla on kahdet kasvot

"Kuolema kapitalisteille!" luki merkkivaatteita kauppaavan myymälän ikkunassa. Korttelin takana poliisi pamputti mielenosoittajia ja kyynelkaasu kirveli silmissä.

Nizzan joulukuinen EU-huippukokous oli yksi viimeaikaisista yhteenotoista viranomaisten ja globalisaatiota vastustavien järjestöjen välillä.

Ranskassa perustettu Attac-järjestö oli näyttävässä osassa Nizzassa. Poliisi käännutti kaupungista pois monta "attacilaista", koska järjestöä pidetään väkivaltaisena.

Attacilla on kahdet kasvot. Järjestön johto koostuu älymystöstä, poliitikoista ja ammattiyhdistysaktiiveista. Katutasolla järjestön lippua liehuttavat nuoret militantit, jotka eivät pelkää iskeä yhteen poliisien kanssa.

Attacin tarina alkoi joulukuussa 1997. Radikaaleista mielipiteistään tunnetussa ranskalaislehdessä Le Monde Diplomatiquessa ilmestyi pääkirjoitus otsikolla "Markkinoiden riisuminen aseista".

Kovasanaisessa tekstissä ehdotettiin kansainvälisen järjestön perustamista taistelemaan globalisaation ongelmia vastaan. Tekstin takana oli päätoimittaja **Ignacio Ramonet**, Ranskan Attac-järjestön nykyinen kunniapuheenjohtaja.

"Ensimmäiset uhrit tässä voittojen tavoittelussa ovat tietenkin työntekijät. Heitä irtisanotaan laumoittain työnantajan luokituksen parantamiseksi pörssimarkkinoilla", Ramonet kirjoitti sodanjulistuksessaan kansainvälisille valuutta- ja osakekeinottelijoille.

Ramonetin idea sai runsaasti kannatusta ja Ranskan Attac näki päivänvalon kesäkuussa 1998. Vapaasti käännettynä Attac tarkoittaa yhdistystä, joka kansalaisten auttamiseksi vaatii rahansiirtojen verottamista.

Joulukuussa 1998 usean maan kansalaisjärjestöt kokoontuivat Pariisiin perustamaan Attacin kansainvälisen yhteenliittymän. Attac oli valmis maailmanlaajuiseen toimintaan.

Tammikuussa 1999 attacilaiset keräsivät Sveitsiin pienen joukon vastustamaan Davosin kansainvälisen talousfoorumin ideologiaa.

Saman vuoden marraskuussa globalisaation vastustajat - muutkin kuin attacilaiset - ponnahtivat koko maailman tietoisuuteen Seattlessa Yhdysvalloissa.

Maailman kauppajärjestön WTO:n kokous ajautui umpikujaan ja globalisaation vastustajat painivat kokouspaikan ulkopuolella poliisien kanssa.

Attac vaati Ranskan pääministeriä **Lionel Jospinia** sanomaan jyrkästi ei kaikelle kaupan vapauttamiselle Seattlessa. Attacin mukaan Ranskan kansan tahto oli ja on "massiivisesti vihamielinen maailmankaupan liberalisointia kohtaan".

Attacilla on organisaatio parissakymmenessä maassa. Ranskassa jäseniä on 35000. Monet tunnetut poliitikot liputtavat Attacin ajatusten puolesta.

Attacin viimeisin voimannäyttö Ranskassa oli ruokajätti Danonen vastaisen boikotin sysääminen vauhtiin. Miljardeja markkoja voittoa tuottava Danone aikoo irtisanoa satoja työntekijöitä. Attacin mukaan ajatusta on "täysin mahdotonta hyväksyä". Suuri osa ranskalaisista on samaa mieltä.

Juha Ristamäki

Kuvateksti: Attacin alkuperämaassa Ranskassa järjestön jäsenet ovat osoittaneet mieltään muun muassa McDonald'sia vastaan. Kuva Marseillestä tämän vuoden helmikuussa.

Lehti: HS Pvm: 20010516 Osasto: MP Sivut: 5 Painos: 1 Tekijä: Sasi Kimmo CR: XX

Kuvateksti: Kuluttaja voi vaikuttaa valinnoillaan. Reilun kaupan tuotteita ekokuluttajien messuilla.

Globalisaation vaikutukset enimmäkseen myönteisiä

"Globalisaatio on nostanut työn ja erityisesti henkisen työn vihdoinkin pääomaa tärkeämmäksi."

Globalisaatio etenee hallitusti. Taloudet kansainvälistyvät ja luovat ihmisille hyvinvointia. Viestintä- ja informaatioteknologia kehittyy liittäen kansakunnat ja kansalaiset entistä tiiviimmin toisiinsa. Tämä lisää kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja pienentää konfliktien todennäköisyyttä. Kuitenkin länsimaissa nousee vaatimuksia globalisaation hillitsemiseksi. Kehitys on vain epädemokraattisesti pysäytettävissä - ihmisten luovuutta rajoittamalla, vapauksia kontrolloimalla ja taloudellista toimintaa radikaalisti säätelemällä. Internet heikentää vielä jäljellä olevien totalitaaristen valtioiden mahdollisuuksia sensuroida tietoja tai harjoittaa ihmisoikeuksien loukkauksia salassa.

Globalisaatiota ei ole syytä torjua, sillä sen vaikutukset ovat voittopuolisesti positiivisia. Taloudellinen kasvu on vauhdittunut ja avoimessa taloudessa on luotu huomattava määrä uusia työpaikkoja, erityisesti ympäristöystävälliseen tuotantotoimintaan.

Vapaakauppaan myönteisesti suhtautuneet maat ovat menestyneet parhaiten. Kaakkois-Aasiassa markkinoitaan avanneet valtiot ovat päässeet jopa kahdeksan prosentin vuotuisen kasvuun. Sen sijaan maissa, jossa sisäisistä poliittisista syistä halukkuus osallistua maailmantalouteen on heikointa, talous on polkenut paikallaan. Suomenkin viime vuosien vahva kasvu perustuu juuri uuteen teknologiaan, poliittiseen avautumiseen ja maailmanlaajuisiin markkinoihin.

Maailmanlaajuiset markkinat merkitsevät joidenkin kohdalla merkittävien varallisuuksien syntymistä. Globaalitaloudessa varallisuus ei ole enää riippuvainen peritystä maaomaisuudesta, vaan ensisijassa henkilön omasta henkisestä kapasiteetista ja luomisvoimasta. Globalisaatio on nostanut työn ja erityisesti henkisen työn vihdoinkin pääomaa tärkeämmäksi. Syntyviä varallisuuseroja voidaan kaventaa tiettyjen mahdollisuuksien rajoissa kansallisen verolainsäädännön keinoin.

Globalisaatio on omalta osaltaan vahvasti myötävaikuttanut kansallisen säätelyn purkamiseen. Sitä on poliittisesti haluttu, koska vanhakantainen jähmettynyt sosiaalidemokratia saattoi 1970-luvulla Euroopan taloudet kleroottiseen tilaan. Poliitikkojen halukkuus kontrolloida ihmisiä saavutti lakipisteensä ja kansalaiset halusivat siirtää päätösvallan säätelijöiltä itselleen. Tavoitteeksi asetettiin, että poliitikot eivät enää päättäisi siitä, mitä tuotteita maahan tuodaan ja suositaanko joitakin tuotteita. Nykyinen järjestelmä onkin olennaisesti demokraattisempi.

Markkinoilla tarjonnan rajoituksia tulee olla mahdollisimman vähän edellyttäen, että tuotteet ovat turvallisia ja kuluttaja saa niistä riittävästi tietoa. Jokaisella ostopäätöksellään kuluttaja vaikuttaa markkinoiden, tuotannon ja työllisyyden kehitykseen. Jokainen voi omilla valinnoillaan suosia Reilun kaupan banaaneja tai eteläafrikkalaista punaviiniä. Avoimen maailmantalouden kuluttajavalta antaa kuluttajalle oikeuden äänestää asioista jokaisen ostoksensa yhteydessä.

Globalisaatioon liittyy kaikkien ilmiöiden tavoin myös negatiivisia piirteitä. Olenkin odottanut ehdotuksia realistisiksi keinoiksi, joilla globalisaation vaikutusten oikeudenmukaisuutta lisätään. Jos globalisaatiokritiikin sanansaattajaksi perustettu **Attac** tekee rationaalisen valinnan, siitä tulee Maailman kauppajärjestö WTO:n vahvin tukija. WTO luo maailmankauppaa sitovia sääntöjä, joita tarvitsemme myös tasapuolisuus- ja oikeudenmukaisuussyistä. Tällöin emme joudu toimimaan vahvemman oikeudella. WTO soveltuu hyvin tähän tehtävään erityisesti siitä syystä, että päätökset tehdään 140 valtion voimin yksimielisesti.

WTO:n olennainen tehtävä on tullien alentaminen ja kaupan esteiden poistaminen. Kaupan lisääntyessä ja kansalaisten päästessä osalliseksi hyvinvoinnista vahvistuvat myös demokratia ja ihmisoikeudet. WTO:n puitteissa olisi saatava luotua yhteiset suoria investointeja koskevat perussäännöt. Tämä hyödyttäisi erityisesti kehitysmaita, jotka tarvitsevat investointeja ja joiden poliittiseen järjestelmään liittyvät epävarmuudet ehkäisevät niiden saamista.

On myös toivottavaa, että saamme nykyistä kattavammat säännöt julkisille hankinnoille. Italiassa kutsutaankin EU:n julkisia hankintoja koskevaa lainsäädäntöä parhaaksi korruption estäjäksi. Avoimen maailmantalouden vastustajat eivät ole kyenneet myöskään mieltämään taloudellisen keskinäisriippuvuuden myönteistä turvallisuuspoliittista merkitystä. Kun sosialismin romahtaminen päätti kylmän sodan asetelman, nyt käynnissä oleva taloudellinen integraatio yhdenmukaistaa taloudellisia intressejä, supistaa elintasoeroja ja vähentää valtioiden välisten sotilaallisten konfliktien todennäköisyyttä.

Täytyykin ihmetellä, minkä arvojen puolesta WTO:ta vastustavat mielenosoittajat työskentelevät. Seattlen WTO-kokouksessa osalla Yhdysvaltain ay-liikkeestä oli tarkoituksena estää protektionistisin keinoin teollisuustuotteiden tuonti kehitysmaista ja maatalousjärjestöt suhtautuivat torjuvasti kehitysmaiden maataloustuotteiden tuontiin EU-alueille.

Moni kansalaisjärjestö haluaa puuttua kehitysmaiden poliittiseen päätöksentekoon. Seattle osoitti, että vastakkainasettelu kansalaisjärjestöjen ja kehitysmaiden välillä on usein yhteen sovittamaton. Eräät globalisaation kiihkeimmät vastustajat perustavat toimintansa synkkien uhkakuvien luomiseen. Se on tyypillistä ääriliikkeille ja populistisille poliitikoille. Suomalaisessa keskustelussa uhkakuviksi on viime vuosina nostettu esimerkiksi ulkomaalaiset, Euroopan unioni tai ydinvoima. Onko nyt globalisaation vuoro?

Kimmo Sasi

ulkomaankauppaministeri

Lehti: HS Pvm: 20010520 Osasto: PK Sivut: a4 Painos: 1 Tekijä: Blåfield Antti

Attac pakottaa miettimään

Tänään Helsingissä perustetaan Suomen Attac.

Attac-liike lähti liikkeelle Ranskasta joulukuussa 1997, kun Le Monde diplomatique -lehti julkaisi kansainvälisiä talouskriisejä käsittelevän teemanumeron. Lehden pääkirjoituksessa esitettiin vetoamus markkinavoimien vastaisen kansalaisliikkeen perustamisesta. Attac-järjestö perustettiin Ranskassa kesäkuussa 1998.

Nyt Attac-liike on levittäytynyt jo noin kahteenkymmeneen maahan, ja siis tänään virallisesti myös Suomeen.

Attac on lyhenne sanoista l'Association pour la taxation des transactions financières pour l'aide aux citoyens, suomeksi pääomasiirtojen verotusta kansalaisten edun nimissä ajavien yhdistys.

Liikkeen nimi tulee Nobel-palkitun taloustieteilijän James Tobinin vuonna 1972 esittämästä valuutansiirtoverosta. Tobinin ajatus oli, että pienikin vero olisi omiaan tekemään lyhytaikaisen valuuttakeinottelun vähemmän kannattavaksi, mutta juuri pienuudestaan johtuen vero ei haittaisi pitkäaikaisten investointien tekemistä.

Attac-liike on tehnyt Tobinin verosta iskulauseen, liikkeen perusvaatimuksen. Tobin itse ei ole tästä erityisen ihastunut, vaan tämän lehden haastattelussa sanoutui irti siitä, että hänen veromalliaan käytetään globalisaation vastaisen kansalaisliikkeen tunnuksena. Veromallistaan hän edelleen pitää kiinni.

Lukuisat asiantuntijat ovat puolestaan arvostelleet Tobinin veromallia, jo yksin siitä syystä, että maailmanmitassa se on epärealistinen.

Toinen Suomen Attac-aktivistien esittämä ajatus on niin kutsutun kansanpankin perustaminen. Tällainen pankki palvelisi tavallisen ihmisen tarpeita siellä, mistä kaupalliset pankit ovat vetäytyneet. Kansanpankki-ajatus on tehokas iskulause sekin. Siihen voidaan kiteyttää katkeruutta, joka johtuu irtisanomisista, pankkikonttoreiden katoamisesta, palvelumaksujen kallistumisesta, ylipäättään tuloerojen kasvusta.

Mutta jos kansanpankki todella yritettäisiin toteuttaa, onnistumisen mahdollisuudet olisivat huonot, jo siitä syystä, että pankkitoiminta edellyttää suuria pääomia ja voitollista toimintaa. Kuka omistaisi kansanpankin? Kansa? Kuka sitä valvoisi? Pahasti pelkään, että nopeasti siitä tulisi kaikenlaisen suhmuroinnin pesä. Ja kuka sitten maksaisi tappiot? Kansa?

Epäilemättä tänäänkin Attacin perustavassa kokouksessa Tobinin vero ja kansanpankki mainitaan. Niiden avulla perustettava liike kiinnittyy tähän aikaan ja Suomeen. Toivottavasti se ei kuitenkaan niihin juutu. Ne ovat hyviä keinoja osoittaa ongelmia, mutta ne eivät välttämättä ole vastauksia ongelmiin.

On mielenkiintoista nähdä, tuleeko Attacista kansalaisliike, joka keskittyy selkäydinrefleksinä huutamaan muutamaa iskulausetta. Yksinkertaisten iskulauseiden taakse piiloutuu yleensä aina taitavia ja kyynisiä pelureita, jotka käyttävät hyväuskoisia ihmisiä pelinappuloinaan. Mieleen tulevat 1970-luvulla huudettu iskulause "irti tulopolitiikasta" ja 1980-luvulla huudetut "euro-ohjusten" vastaiset iskulauseet. Molemmista liikkeistä hyödyn ottivat Neuvostoliittoa myötäilevät poliitikot.

Globalisaatio tarvitsee arvostelijansa, mutta iskulauseiden toistamisen sijaan Attacin toivoisi tunnustavan, että yksinkertaisia reseptejä globalisaatiokehityksen vääristymien korjaamiseen ei ole, ja pohtivan kysymyksiä ennen kuin se antaa vastauksia.

Kysymyksiä riittää. Mitä on globalisaatio? Mistä se johtuu? Mihin se johtaa? Ketä se hyödyttää? Miksi tuloerot ihmisten ja kansakuntien välillä kasvavat, ja onko se vääjäämätöntä? Mikä yhteys on diktatuureilla ja kansainvälisen kaupan kasvulla? Kun viime vuosikymmenellä diktatuuri toisensa jälkeen kaatui, johtuiko se globalisaatiosta? Kun maailman köyhimpien tila vain entisestään kurjistuu, johtuuko se globalisaatiosta? Mikä on asioiden syy ja mikä on seuraus? Yksinkertaiset väitteet, että globalisaatio on pelkästään pahasta tai että se on vain hyvää, ovat epärehellisiä. Kansainvälistyminen, kaupan kasvu ja teknologinen murros lisäävät mahdollisuuksia poliittisen ja taloudellisen valta-aseman väärinkäyttöön mutta lisäävät myös mahdollisuuksia valvoa vahvoja ja vallassa olevia.

Väite, että kansainvälisten pääomavirtojen suuntautuminen maahan johtaa ilman muuta hyvinvointiin, on väärä. Siitä on esimerkki Indonesia. Yhtä lailla väärä on väite, että irtautuminen pääomaliikkeiden virrasta olisi maalle hyvä asia. Siitä on esimerkki Malesia, jossa pääomavirrat suljettiin samaan aikaan kun eri mieltä ollut valtiovarainministeri heitettiin tyrmään. Asioiden syyt ja seuraukset ovat monimutkaisempia kuin yhdessä iskulauseessa saa sanotuksi.

Attac-liike tekee arvokkaan palveluksen, kun se pakottaa pohtimaan globalisaation, ihmisoikeuksien, eriarvoistumisen ja vaurastumisen keskinäistä yhteyttä. On tärkeätä, että vallitseva maailmanjärjestys asetetaan kyseenalaiseksi.

Mutta on onnetonta, jos keskustelua käydään yksinkertaistuksin ja leimakirvein. Tehokas ja paljon käytetty leimakirves on "uusliberalismi", jolla voidaan kulloisenkin tarpeen mukaan tarkoittaa suunnilleen mitä tahansa Margaret Thatcherista Suvi-Anne Siimekseen.

Attac sanoo vastustavansa vaihtoehtotonta politiikkaa. Se sisältää ajatuksen, että yhteen totuuteen ei itsekään pyritä.

Antti Blåfield

antti.blåfield@sanoma.fi

Lehti: HS Pvm: 20010521 Osasto: KO Sivuu: a6 Painos: 1 Tekijä: Hautamäki Jaakko

Suomen Attac sai 21 hengen hallituksen

Myöhemmin yhdistys saa kolme puheenjohtajaa

Ohjelmajulistus puuttui lähes kaikkeen mahdolliseen

Suomen Attac perustettiin sunnuntaina vastustamaan kansainvälistä keinottelua. Attac sai 21-henkisen hallituksen, joka myöhemmin valitsee keskuudestaan kolme puheenjohtajaa. Attac kutsuu hallitustaan Attac-työryhmäksi. Mikäli yhdistysrekisteri ei hyväksy kolmea puheenjohtajaa, Attac on valmis valitsemaan vain yhden puheenjohtajan.

Työryhmään tulivat mm. **Johan von Bonsdorff , Jan Otto Anderson , Rosa Meriläinen , Mikael Böök , Susanna Rahkonen ja Kimmo Kiljunen .**

Ehdolla oli 47 nimeä. Ehdokkaiden esittely kertoi, että tarjolla olivat mm. työtön, feministi, globaaliradikaalidemokraatti, syntyperäinen kansalaisaktivisti, vapaa-ajattelija, rakennustyöläinen, professori, lääkäri, arabikansojen ystävä ja kehitysmaa-aktivisti. Kaikkia ei miellyttänyt, että tarjolla oli myös kansanedustajia. Osa ei olisi päästänyt kansanedustajaa edes kokouksen puheenjohtajaksi.

Perustavassa kokouksessa oli läsnä järjestöön sunnuntaina liittynyt ulkoministeri **Erkki Tuomioja** (sd). Hän oli ilmeisesti ainoa kravattia käyttänyt attacilainen. Tuomioja kuvaili perustamiskokouksen tunnelmaa aivan samaksi kuin Sadankomiteaa perustettaessa vuonna 1963. Hän itse tuli komiteaan 1964. Innostuksen alkuvaiheessa myös Sadankomitea sai 20 hengen hallituksen. Ohjelmajulistuksen teko sujui attacilaisilta lähes kaotissa tunnelmissa ja venyi noin kolme tuntia laskettua pitemmäksi askareeksi. Eräs kokousedustaja sanoi vihreiden puoluekokouksen ajoittumisen samaan viikonloppuun olleen "luojan lykky". Hän arveli, että vihreiden mukanaolo olisi tehnyt kokouksesta entistä sekavamman.

Ohjelmajulistuksen ohella uusi hallitus sai selvitettäväkseen, voisiko valtion aikaistettua 8,5 miljardin markan velanlyhennystä peruuttaa. Lyhennyksen sijasta rahat pitäisi Attacin mielestä laittaa kehitysyhteistyöhön, köyhien maiden velkoihin ja köyhyyden poistamiseen.

Tobinin valuuttaveron tuoton Suomen Attac ohjaisi YK:lle. Osa halusi kirjata asian siten, että vasta demokratisoitunut YK voisi saada rahat. Myös siitä puhuttiin, voidaanko myös diktaattorien hallitsemien kehitysmaiden velat antaa anteeksi.

Tobinin veron vaikutuksia kokous ei halunnut paisutella. Pitkään keskusteltiin muun muassa siitä, onko verolla rikollisuutta alentavaa vaikutusta. Moni pelkäsi verolta katoavan uskottavuuden, jos sen avulla korjataan kaikkia mahdollisia yhteiskunnan ongelmia. Tobinin vero koskettaisi kansainvälisiä valuuttasiirtoja.

Kokous päättyi myös vastustamaan valtionyhtiöiden yksityistämistä. Julistukseen tuli kirjattua lähes kaikki mahdollinen, mutta siitä tuli myös suomalaisen näköinen. Ranskassa tehdystä perusohjelmajulistuksesta ei jäänyt oikeastaan jäljelle kuin ranskalaisia viivoja.

Perustavan kokouksen tunnelma oli rento. Sitä kuvaa hyvin kokoussaliin kesken ohjelmajulistuksen käsittelyn tupsahtaneen ääntenlaskijan huuto: "Onko kellään taskulaskinta?"

Laskin löytyi, ja SAK:n osastopäällikkö **Eero Heinäluoma** saattoi julistaa tuloksen.

SAK on Suomen kirkon ohella ollut toistaiseksi yhdistyksen suurin tukija - molemmat tosin vain viiden tonnin panoksilla. Sunnuntai oli myös Suomen Attacin juhlapäivä, koska jäsenmäärä kiipesi yli tuhannen.

Kuvateksti: Mikael Böök listasi taululle 47 ehdokkaan nimet.

Kuvateksti: Erkki Tuomioja kuuluu 20 yhdistykseen.

LAPIN KANSA

LK 5.5.2001 Osasto Artikkelisivu Sivun 4

Attac haluaa keinottelun kuriin

Alakerta

Globaalitalouden haitat synnyttävät vastavoimia. Ranskassa perustettiin vuonna 1998 kansalaisjärjestö Attac, joka etsii uusia keinoja köyhyyden poistamiseksi.

Järjestö ajaa voimakkaasti erityisesti Tobinin veroa, jolla hillittäisiin kansainvälisiä spekulatiivisia pääomasiirtoja. Toisena näkyvänä tavoitteena Attac on esittänyt, että teollistuneiden maiden olisi mitätöitävä köyhimpien maiden velat kokonaan.

Attac on laajentunut rivakasti, ja sillä on yli 50 000 jäsentä 20 maassa. Toimintamuotoina ovat olleet pääasiassa erilaiset varjoseminaarit. Viime tammikuussa Attac järjesti muutamien muiden kansalaisjärjestöjen kanssa sosiaalisen foorumin Brasilian Porto Alegressa samaan aikaan kun teollisuusmaat pitivät talousfoorumia Sveitsin Davosissa.

Suomeen Attac tuli vuodenvaihteessa Ruotsin kautta, kun muutamat kiinnostuneet olivat seuraamassa sikäläisen Attacin perustamista.

Suomen järjestö on tosin vasta luomassa omia sääntöjään, sillä virallinen perustamiskokous pidetään 19.—20.5. Helsingissä. Paikalle on tulossa myös kansainvälisen Attacin puheenjohtaja ranskalainen Bernard Cassen. Tilaisuudessa on tarkoitus järjestää väittely Le Monde Diplomatique -lehden toimittajana työskentelevän Cassenin ja ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasin (kok.) kesken.

—Mielenkiintoa Attacia kohtaan on, sillä valtakunnalliselle sähköpostilistalle on lyhyessä ajassa ilmoittautunut lähes 1000 ihmistä, kertoo järjestön Helsingin-yhdyshenkilö, oikeustieteen opiskelija Malin Sundgren. ¶

Attacin paikallisyhdistyksiä on perusteilla tai jo perustettu ainakin 15 paikkakunnalle. Median huomiota kiinnitti se, että Attac ponkaisi heti myös eduskuntaan: noin 40 kansanedustajaa ryhtyi jäseneksi. Muun muassa ulkoministeri Erkki Tuomioja (sd.) on ilmoittanut liittyvänsä järjestöön. Eduskunnan Attac verkostoa vetää SDP:n Susanna Rahkonen ¶

—Ryhdyin ensin omasta kiinnostuksestani Espoon yhdyshenkilöksi. Joku ehdotti, että eduskuntaan voisi perustaa oman verkoston. Halukkaat olivat kasassa parissa päivässä. Kansanedustajien lisäksi mukana on parisenkymmentä eduskunta-avustajaa tai virkamiestä, Rahkonen kertoo.

Rahkonen ja Sundgren arvioivat, että Attacin tehtävä sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla on herättää keskustelua sosiaalis-taloudellisista kysymyksistä. Käytäntöinä ovat ainakin asiantuntijavetoiset seminaarit.

—Uskoisin, että myös paikallisesti löytyy kiinnostavia aiheita. Esimerkiksi julkisten palveluiden yksityistämisen vaikutuksista pitäisi puhua paljon enemmän, Sundgren huomauttaa.

Isolle rahalle suitset

Susanna Rahkonen korostaa, ettei Attac ole missään nimessä puoluepoliittinen järjestö, vaikka ainakin eduskunnan attacilaisista suurin osa edustaa punavihreää aatemaailmaa. Lehdet ovat tarttuneet myös siihen, että Attacin edustajia on ollut väkivaltaisiksi ryöstäytyneissä globalisaation vastaisissa mielenosoituksissa

Attac-aktiivit ovat puolestaan paheksuneet sitä, että mediaa on kiinnostanut enemmän satunnainen huliganismi kuin järjestön esiin nostamat asiakysymykset.

Rahkonen tuomitsee väkivaltaiset menettelytavat ja sanoutuu niistä irti. ¶

—Sen sijaan laillisissa mielenosoituksissa ei ole mitään vikaa. Kansalaistoiminnan ja kansanedustajuuden välilläkään ei ole mielestäni ristiriitaa. Kansanedustaja on tietysti edullisessa asemassa sen suhteen, että hänellä on suora yhteys sinne, missä päätöksiä tehdään, hän sanoo.

Rahkosen ja Sundgrenin mukaan Attac ei myöskään vastusta globalisaatiota sinänsä.

– Haluamme vain asettaa rahan liikkeet tiukempaan kontrolliin. Erityisesti köyhät kansantaloudet ovat hyvin haavoittuvia suurten valuutansiirtojen yhteydessä, Sundgren pohtii.

Kansallisten Attac-järjestöjen yhteistyö kansainvälisillä areenoilla on tiivistä. Suomen attacilaiset odottavat paljon seuraavalta EU-puheenjohtajamaalta Belgialta, jonka sosialistipuolueen k parlamenttiryhmän johtaja Dirk van der Maelen on Attacin jäsen ja innokas Tobinin veron kannattaja.

Soros kannattaa Tobinin veroa

Maailmassa tehdään niin paljon pääomasiirtoja, että 0,05—0,1 prosentin suuruisen Tobinin veron olisi arvioitu tuottavan 700—1 000 miljardia markkaa vuodessa. Summa on ainakin kymmenkertainen YK:n budjettiin verrattuna. Moniin maihin sen avulla voitaisiin luoda jo pysyviä köyhyyttä poistavia rakenteita.

Yhdysvallat on vastustanut veroa jyrkästi, ja EU:n uusliberalistiset piiritkin ovat suhtautuneet siihen penseästi. Suomessa valtiovarainministeriön viime vuoden lopulla asettama asiantuntijaryhmä piti Tobinin veroa epärealistisena. Mutta vero on saanut kannattajia yllättäviltäkin suunnilta, esimerkiksi Kanadasta. Myös kansainvälinen suursijoittaja George Soros on puhunut sen puolesta.

Susanna Rahkosen mukaan markkinavoimat muodostuvat ihmisistä, meistä kaikista, ja Tobinin vero olisi mahdollinen, jos sille löytyisi tarpeeksi kannattajia.

Attacin nimi tulee sanoista L'Association pour la taxation des transactions financiere's pour l'aide citoyens eli pääomasiirtojen verotusyhdistys kansalaisten parhaaksi.

Jarmo Pasanen

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.

Protestiliike Attac aloittaa Suomessa

Helsinki

STT

Maa­ilman­laajuinen kansalaisliike Attac rantautuu lopullisesti Suomeen toukokuussa, kun Suomen Attac perustetaan. Kansainvälistä keinottelua vastustava Attac aikoo Suomessa paneutua myös t­äkäläisiin ongelmiin: tuloerojen kasvuun ja hyvinvointivaltion turvaverkon rappeutumiseen.

Maanantaina suomalaiset Attac-aktivistit julkistivat kirjan, jossa kuvataan Ranskassa syntyneen kansanliikkeen historiaa ja tavoitteita. Ruotsalaisen kirjoittajan Bim Clinellin mukaan Attac on ihmisten vastaus markkinademokratialle, jossa vaihtoehtoja on vain yksi.

Attac korostaa kansalaisten omaa opintotoimintaa, kansalaissivistystä.

—Yksi tavoitteistamme on osoittaa, että talous ei ole mikään asiantuntijoiden erityisalue. Kuka tahansa voi perehtyä talousasioihin ja osallistua sen jälkeen tietävämpänä demokraattiseen päätöksentekoon, järjestön puheenjohtaja Bernard Cassen toteaa kirjassa.

Kirjassa tuodaan esiin kuinka Suomessa ihmisten perusturvallisuudesta tingitään ja väitetään, että supistukset ja yksityistäminen parantavat tuottavuutta. Suomessa ja Ruotsissa jonotetaan sairaanhoitopalveluja samalla kun yksityisen sairausvakuutuksen markkina kasvaa.

—Kuinka on mahdollista, että rikkaiden ja köyhien välinen kuilu suurenee sosiaalidemokraattinen hallitsemassa Ruotsissa ja Suomessa, kirjoittaja kysyy.

Attac ollut esillä

Attacin suosi on ollut suuri. Kesällä 1998 perustetussa järjestössä oli vuosi sitten kesäkuussa 25 000 jäsentä jäsenmaksujen perusteella laskettuna. Tammikuussa järjestö aloitti Ruotsissa, ja toukokuun puolivälissä pidetään perustamiskokous Suomessa.

Järjestön yksi keskeinen tavoite on verottaa kansainvälisiä pääomaliikkeitä. Keinona on ns. Tobinin vero, joka perittäisiin kaikista valuutanvaihtoista. Veron suuruus voisi vaihdella puolesta promillesta prosenttiin.

Tobinin veron tulot voitaisiin käyttää kehitysapuun. Järjestön edustajat muistuttavat, ettei Tobinin vero ratkaise globaalin talousjärjestelmän ongelmia, mutta sen kautta on mahdollista toteuttaa demokraattisia ja sosiaalisia uudistuksia maailmanpolitiikassa.

Attac on saanut Suomessa melkoisesti julkisuutta. Mm. siksi, että joukko kansanedustajia, mukana ministerikansanedustaja Erkki Tuomioja (sd.), ilmoitti lähtevänsä mukaan järjestön toimintaan.

Selvitys Tobinin verosta

Hallitusohjelman mukaisesti viime syksynä suomalainen asiantuntijaryhmä valtiotieteen tohtori Antti Suvannon (Suomen Pankki) johdolla selvitti pääomaliikkeiden vakautta. Työryhmä otti kantaa myös Tobinin veroon. ¶

Ryhmä katsoi, ettei veron kaltaisilla rajoituksilla voi välttää talouskriisejä. Lisäksi se oli sitä mieltä, ettei vero toisi merkittäviä tuottoja, koska se supistaisi valuuttakaupan määrää. Lisäksi työryhmä korosti, ettei pääomaliikkeiden rajoittaminen ole nyt ajankohtaista EU:ssa.

Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen Kepan mielestä työryhmän selvitys oli asenteellinen.

Ranskan Attac pysyy irti politiikasta ja EU-keskustelusta

Helsinki

STT

Attac perustettiin Ranskassa alkuvuodesta 1998, ja sen jälkeen se on kerännyt yhteensä lähes 30 000 jäsentä. Lähtölaukauksena Attacin perustamiselle toimi Ignacio Ramonet'n artikkeli Le Monde Diplomatique -lehdessä, jossa hän vaati Tobin veron käyttöönottoa ja toimia talouden saattamiseksi poliittiseen hallintaan.

Tobinin vero kerättäisiin lyhytaikaisista kansainvälisistä valuutansiirroista. Se on nostettu Attacin keskeisimmäksi vaatimukseksi.

Ranskan Attacin puheenjohtaja, Le Monde Diplomatiquen päätoimittaja Bernard Cassen uskoi, että Tobinin veron toteuttaminen on täysin mahdollista, kysymys on vain poliittisesta tahdosta. Attac pyrkii luomaan sitä poliittista tahtoa painostamalla poliitikkoja kampanjoin ja mielenosoituksin, Cassen sanoi lauantaina Helsingissä. Järjestö toimii laillisin keinoin.

—Tähän asti emme ole käyttäneet väkivaltaa. Emme me ole mikään punainen prikaati.

Cassen vakuutti järjestön olevan puoluepoliittisesti täysin riippumaton. Järjestö ei myöskään ota kantaa asiaan, jonka se katsoo olevan oman alueensa ulkopuolella.

Siten esimerkiksi EU:n tulevaisuudesta ei Attac keskustele eikä ota siihen kantaa.

—Meidän on keskityttävä siihen, mikä yhdistää meitä. EU:n tulevaisuudesta meillä on hyvin paljon erilaisia mielipiteitä, eikä yksimielisyyttä syntyisi, Cassen perusteli.

EKP poliitikkojen hallintaan

Cassenilla oli silti mielipide EU:n nykyisestä toiminnasta. Tärkeintä olisi hänen mielestään lopettaa Euroopan keskuspankin itsenäisyys, saattaa pankki poliittiseen valvontaan ja asettaa työllisyyden ja talouskasvun edistäminen sen toiminnan tavoitteeksi.

Cassen tuomitsi myös EU:n toimet kilpailun vapauttamiseksi ja markkinoiden liberalisoimiseksi.

EU:n sisämarkkinoita hän ei tosin ollut valmis lakkauttamaan eikä lämmennyt ajatukselle, että Suomi voisi palauttaa rajasuojan oman maataloustuotantonsa suojelemiseksi muista EU-maista tulevalta kilpailulta.

Suomessa Attacin jäseneksi on ilmoittautunut noin tuhat ihmistä. Järjestö perustetaan virallisesti sunnuntaina, jolloin hyväksytään säännöt, julistus ja valitaan kaksikymmenhenkinen johtoryhmä. Attac työryhmä valitsee keskuudestaan kolme-neljä jäsentä, jotka vuorotellen toimivat puheenjohtajana.